

2010. évfolyam
2084/2
Ár: 450 Ft

CSALÁD GYERMEK IFJÚSÁG

■ **LEBÉNYI ANDRÁS
ÉS INTÉZŐK**

■ **TÁRSADALMI ISKOLÁK
ÉS INTÉZŐK**

■ **LEBÉNYI ÉS
TÁRSADALMI ISKOLÁK
INTÉZŐK**

■ **SZATELLIT,
MÉDIA ÉS
KÖZÖSSÉG**

CSALÁD GYERMEK IFJÚSÁG

- Főszerkesztő
Herczog Mária
- Olvasószerkesztő
Kiss Anna
- Munkatársak
Gáborjáni Szabó Orsolya, Szalai Dóra
- Felelős szerkesztő
Gyórfi Éva
- Fotó
Gyenes-Kovács Zoltán
- Lapterv és nyomdai előkészítés
COX stúdió
- Nyomás
InnovaPrint
- SZERKESZTŐSÉG
1027 Budapest, Varsányi Irén u. 17. 1. em.
tel: 225-3525. fax: 225-3527
e-mail: csagyi@mail.datanet.hu
weboldal: www.szochalo.hu, www.csagyi.ngo.hu
- ALAPÍTÓK
Országos Orvostudományi Információs
Intézet és Könyvtár gyermek- és
ifjúságvédelmi felügyeleti és továbbképzési
önálló osztálya és a Fővárosi Önkormányzat
Gyermek- és Ifjúságvédelmi Ügyosztálya
- KIADÁS ÉS TERJESZTÉS
Család, Gyermek, Ifjúság Kiemelten
Közhasznú Egyesület
ISSN 1216-8416

LAPSZERKESZTŐK

Drosztmérené Kánnai Magdolna
Gáspár Károly
Molnár László

SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG

Aczél Anna
pszichológus
Bognár Mária
pedagógus
Gáspár Sarolta
pszichológus
Gayer Gyuláné
szociológus
Gedeon Andor
gyógypedagógus
Dr. Geréb Ágnes
szülész-nőgyógyász
Ihász Márta
szociálpolitikus
Dr. Kovács Ágnes
gyermekorvos
Dr. Mátay Katalin
gyermekorvos
Neményi Eszter
szociálpolitikus
Piegeliné dr. Csényi Magdolna
jogász

Pik Katalin

szociológus
Salné Lengyel Mária
gyógypedagógus
Dr. Sáska Géza
pedagógus
Szirmai Gábor
gyógypedagógus

SZÁMUNK SZERZŐI

Bolyky Orsolya
jogász
Csere Péter
jogász
Dr. Forgács László
jogász
Kiss Anna
jogász
Kraivalik Zsuzsanna
közgazdász
Prókai Judit
pszichopedagógus
Vollner Judit
pedagógus, újságíró
Zsámbéki Eszter
gyógypedagógus, szociális munkás

MEGRENDELÉS

A magyar család-, gyermek-, és ifjúságvédelem jelenleg egyetlen szakmai folyóirata kéthavonta jelenik meg. Szerkesztőkként fontosnak tartjuk, hogy az érezhető szakmai és egzisztenciális bizonytalanságban megkíséreljük egy-egy jelenség objektív és többoldalú megközelítését, a vélemények ütköztetését, a korrekciós tájékoztatást. Nem kötelezzük el magunkat egyetlen gyermekvédelmi irányzat mellett sem. Az optimális megoldásokat, a legeredményesebb formákat, a segítség legcélszerűbb módozatait keressük. Szeretnénk részt vállalni a bizonytalanságok megszüntetésében, a család- és gyermekvédelem döntéshozóinak befolyásolásában. Lapunk nyitott: minden hasznos, gon-

dolatébresztő javaslatot, kezdeményezést szívesen veszünk és érdeklődéssel várunk. Ön is érdekelt - legyen olvasónk, szerzőnk, támogatónk!

- A megrendelőlapot kérjük a következő címre elküldeni:
**Család, Gyermek, Ifjúság Egyesület,
1537 Budapest, Pf.:417**

A megrendelés alapján átutalási postautalványt küldünk az előfizetés megkönnyítése céljából. Kérjük feltüntetni a pontos címet, ahová a kézbesítést kéri, amennyiben az nem azonos a számlán feltüntetett címmel!

A lap ára 450.-Ft, az éves előfizetési díj 2400.-Ft, diákkedvezményel 1600.-Ft.

MEGRENDELŐ

Alulírott, előfizetek a Család Gyermek Ifjúság 2004. évi számaira. Kérem, küldjenek számlát vagy befizetési csekket!

MEGRENDELŐ SZEMÉLY NEVE:.....

INTÉZMÉNY:.....

(a számlán szereplő név és cím)

POSTÁZÁSI CÍM:.....

Befizetés jellege: átutalási számla alapján csekken

Dátum, aláírás, bélyegző:.....

A megjelent cikkek nem feltétlenül a szerkesztőség véleményét tükrözik. Az újságban megjelenő képek illusztrációk.

Tartalom

■ BEVEZETŐ

- **Molnár László: Az értékelés szükségessége** 4

■ FÓKUSZBAN

- **Zsámbéki Eszter: A lakásotthonokban élő gyermekek helyzete** 5

■ MÉRLEG

- **Dr. Forgács László: A kapcsolattartási ügyek vizsgálata** 20

■ NÉZŐPONT

- **Bolyky Orsolya: Gyermekvédelem másképpen: a gyermekkórházak látogatási (t)rendje** 23

■ ESETTANULMÁNY

- **Csere Péter: Fiatalkorúak** 29

■ BESZÉLGETÉS

- **Vollner Judit: Nagyító alatt a gyermeki jogok érvényesülése – A miniszteri biztos intézménye** 33

■ AJÁNLÓ

- KÖNYV:**
 - **Kravalik Zsuzsanna: Társadalmi zsákutca az utcasarkon?** 36
 - **Szekszárdi Júlia-Kósáné Ormai Vera: Neveletlenek?** 38

■ BEMUTATJUK

- **Molnár László: Díjnyertes Jubileumi pályázatok** 40
- **Győrfi Éva: Ombudsmanok országa** 40
- **OBmB Titkársága: Cselekvési program** 42

■ GÖRBETÜKÖR

- **Prókai Judit: Talán itt az ideje** 44

■ IRODALMI JOGESETEK

- **Kiss Anna: Büntetlenül maradt bűnök** 47

■ MOZAIK

- **Ki van a tükörben? - konferencia** 52
- **Romaversitas – felvételi felhívás** 52

Az értékelés szükségessége

■ A gyermekvédelmi törvény utáni hetedik évben igen csak itt az ideje az értékelésnek. Értékelni kellene mindazt, ami már kellő távlatossággal elemezhető.

Tapasztalat és adatok bőségesen rendelkezésre állnak ahhoz, hogy elemzésekkel hiteles képet alkothassunk a törvényi célok teljesüléséről. Mindenek előtt arról, hogy a gyermeki jogok ma mennyivel hatékonyabban érvényesíthetők az iskolában, az egészségügyben, a gyermekvédelmi gondoskodásban, vagy akár a médiában, szemben a törvényt megelőző időszakokkal.

De számos jól kutatható kérdés elemzésével és értékelésével vagyunk adósak: a gyermekvédelmi alapellátás kiépülésével javult-e a jelzőrendszer működőképessége; folyik-e intenzív család gondozás a gyermekek családjukból történő kiemelésének megelőzésére és a szakellátásból való hazagondozásuk érdekében; csökkent-e a gondozásban töltött idő, azaz átmenetibb gondozási forma-e az átmeneti nevelés mint korábban az intézeti nevelés volt; a speciális és a különleges szükségletű gondozottak számíthatnak-e speciális és különleges gondoskodásra és azt milyen színvonalon kaphatják meg; hogyan érvényesül a nevelőszülői elhelyezésnek a törvényben deklarált prioritása a gyakorlatban; mit teszünk a gyermekvédelemben (is) felülreprezentáltak látszó cigány gyerekek kultúraazonos nevelése, identitásalakítása érdekében; a gyermekotthonok átalakítása, a lakásotthoni forma térhódítása hozott-e pozitív változást a nevelés, a szocializáció eredményességében, vagy milyen fokú a gyermekek elégedettsége ezen intézményekben? Ha nem is vég nélkül, de még számos megkerülhetetlen kérdés vár megválaszolásra.

Éppen az elégedettség mérésére talál példát az olvasó ebben a számban, és reményeink szerint a felmérés kevésbé fog elégedetlenséget kiváltani, mintsem nélkülözhetetlen visszajelzésnek tekintik a lakásotthonokban dolgozók és a gyermekek gyámjai.

Felmerülhet, hogy az értékelés szükségessége mennyire szorul magyarázatra. Úgy tűnik nem magától értetődő ennek a jelentősége. Pedig a törvényalkotók figyelmét sem kerülte el, hiszen az önkormányzatokat évente átfogó értékelés készítésére kötelezte gyermekvédelmi munkájukról. Tanulásokkal szolgálhatna ezen értékelések értékelése is.

A nem piaci szereplőként működő szociális és gyermekvédelmi szolgáltatók minimum ambivalensek munkájuk ellenőrzésével; hatékonyságukat, a szolgáltatásaikat igénybevevők elégedettségét mérni szándékozókkal szemben.

Az idősgondozásban egyre inkább, de itt-ott már az egészségügyben is láthatóak azok a magasabb minőségigényű törekvések, hogy számolnak az ellátottak elégedettségével is. Az EU tagállamokban ez alapkövetelmény.

A hazai közoktatás előttünk jár a minőségbiztosításban – igaz törvényi háttérrel –, és vélhetően nem lehetett könnyű sem a bevezetés, sem a szemléletalakítás. (Egy neves oktatáskutató így fogalmazott: alulfizetett közalkalmazottakat azzal csábítani, hogy munkájuk ellenőrizhetőbbé válik, nem látszik hálás feladatnak.)

Az értékelésre nem csak szakmai igényességünk okán lehet szükség – hogy tudniillik eredményességünk mérése nélkül sötétben tapogatózunk és hajlamosak lehetünk munkánkat pusztán morális alapokra helyezni –, hanem azért is, mert a közösség számára végzünk munkát, közpénzeket használunk fel és ezzel elszámolni tartozunk.

Az államnak és az önkormányzatnak is tudnia kell, hogy milyen mikrohatékonysággal használja föl erőforrásait, nevezetesen például az alap vagy a szakellátásra fordított költségektől várható-e nagyobb eredményt.

Ne gondoljuk, hogy a preventív vagy éppen a korrektív megoldásokat előnyben részesítő döntések felelőssége csak az állam szintjén jelentkezik.

A helyi önkormányzatok képviselőtestületei éppúgy, mint intézményei vezetői ugyancsak felelős döntési helyzetekben – nem ritkán kényszerhelyzetekben – vannak nap mint nap, mikor intézményátalakítási koncepciókról, működtetési struktúrákról, az ellátások megszervezésének mikéntjéről döntenek, rendszerint súlyos költségvetési hiányokkal is kalkulálva.

Megengedhető-e, hogy a döntések hatása monitorozatlanul maradjon?

Az értékelést (evaluációt) akár klasszikus formájában mint költség-haszon elemzést igényeljük, akár valamely eredményességi mutatót szeretnénk ismerni – újszülöttjüket gondozni képtessé tett krízishelyzetű anyák számaránya a gyermekükről korábban lemondani szándékozók közül; a gyermekvédelmi gondoskodásból hazakerülés a vérszerinti családba család gondozás eredményeként; az önálló életkezdésre, otthontermelésre képes fiatalok számának alakulása; vagy a gyerekek elégedettsége gondozási helyükkel – jó, ha viszonylag független személyeket, vagy szervezet szakértőit – (kompetenciával és megfelelő módszertani hozzáértéssel) –, kérünk fel. Erre ma már van mód.

A közreadott lakásotthoni elemző munka, amely a fővárosi TEGYESZ-ben készült, kielégíteni látszik a fenti követelményeket.

Szeretnénk a minőségjavítás iránti érdeklődést életben tartani és erősíteni, a szakmai közfigyelmet az értékelésre irányítani. Ezért a jövőben gyakrabban mutatunk be értékeléseket, olyanokat is amelyeket az ellátók vagy az ellátásért felelősök készítettek munkájukról a problémafeltárás szándékával.

Szükséges volna, hogy országos reprezentatív vizsgálatok készüljenek, de éppoly fontosnak tartjuk egy gyermek esetbemutatását is, ha az értékelési szempontok szerint kerül feldolgozásra a szakmafejlesztés igényével.

Molnár László

A lakásotthonokban élő gyermekek helyzete

■ „CSAK VAJAS KENYÉR VAN, SAJÁT PÉNZBŐL VESZEK HOZZÁ FELVÁGOTTAT, ZÖLDSÉGET.”

A gyerekektől nagyon sokat lehet tanulni. A szakemberek soha nem fognak tudni egy meglévő rendszeren a jobbítás szándékával változtatni addig, amíg meg nem kérdezik a gyerekeket is arról, vajon ők hogyan látják a saját helyzetüket, milyen örömeik, bánataik és javaslataik vannak. A szakembereknek szükségük van a gyermekek visszajelzéseire ahhoz, hogy azokat elemezve, összegezve, saját elképzeléseikkel összevetve a továbblépés lehetőségein gondolkodjanak. Ezért tartottuk fontosnak megkérdezni a lakásotthonokban élő gyerekeket arról, hogy mivel elégedettek, vagy mit szeretnének másképp.

Jelen vizsgálat természetesen nem felel meg, és nem is akart megfelelni egy tudományos igényű vizsgálat elvárásainak, mert erre sem időnk, sem lehetőségünk nem volt, pusztán egy pillanatkép rögzítésére vállalkozott, részint abból a célból, hogy személyes szakmai kíváncsiságunkat kielégítsük, részint pedig azért, hogy ráirányítsuk a figyelmet azokra a jelenségekre, amelyek esetleg további vizsgálatok elvégzését és egy szakmai párbeszéd kialakulását indukálhatják.

A gyerekek közérzetének feltérképezése céljából az egyes gyermekekkel felvett interjúk során olyan kérdések megfogalmazására törekedtünk, amelyek a lakásotthoni élettel kapcsolatos szakmai elvárások köré csoportosíthatóak, illetve amelyek olyan körülményekre kérdeznek rá, amelyek általában a jó, vagy rossz közérzetet befolyásolhatják.

Ennek a logikának megfelelően a következő témák köré csoportosítottuk a kérdéseket:

- I. Bekerülés körülményei
- II. Családi, vagy korábbi baráti kapcsolatok alakulása
- III. Lakásotthoni körülmények /otthonosság/
- IV. Felnőttek állandósága, gyerekközösség állandósága
- V. Társadalomba ágyazottság
- VI. A lakásotthonhoz fűződő érzelmi viszony
- VII. Gyermeki jogok érvényesülése

Az interjúkat a gyámi tanácsadók készítették anonimitást ígérve a gyerekeknek. Az interjúvolható gyerekek kiválasztásánál egyetlen szempontként azt jelöltük meg, hogy a gyermeket ismerő gyámi tanácsadó szerint az adott gyermek életkoránál és személyiségállapotánál fogva képes-e a feltett kérdésekre adekvát módon válaszolni. E szempont szem előtt tartásának eredményeképpen 27 lakásotthonból 176 gyermek válaszolt a feltett kérdésekre. /Lakásotthonnak csak az önálló lakásban, vagy családi házban élő közösséget tekintettük, tehát az anyaotthon területén működő családias jellegű lakóegységeket nem./

Minden esetben valamennyi gyámtól és intézményvezetőtől engedélyt kértünk az interjúk elkészítésére. Az együttműködési szándék jeleként értékeljük, hogy az engedélyt minden esetben megkaptuk, sőt egyes intézményvezetők és gyámok kifejezték abbéli véleményüket is, hogy a vizsgálatot érdekesnek és fontosnak tartják, és kíváncsiak az összesített eredményekre. Mi is fontosnak tartjuk az eredmények közkinccsé tételeit, hiszen azt nem elsősorban magunknak készítettük, hanem a szakmának,

elősegítve ezzel a lakásotthonokról való együttgondolkodást.

Semmi esetre sem volt célja ennek a vizsgálatnak az egyes lakásotthonokban folyó pedagógiai munka egymással való összehasonlítása, ezért a válaszokat összesítve értékeltük, és a gyermekeknek ígért anonimitást mindvégig szem előtt tartottuk.

Az elkészült vizsgálat egy csapatmunka eredménye, az ezt lehetővé tévő gyámokon és intézményvezetőkön kívül köszönet illeti valamennyi gyámi tanácsadót az interjúk elkészítéséért, és a kérdések összeállításában nyújtott segítségért.

I. BEKERÜLÉS KÖRÜLMÉNYEI

• Mikor kerültél ide? Honnan kerültél ide?

Családból	74	42,00%
Gyermekotthonból	87	49,50%
Egyéb	15	8,50%
Összesen	176	100,00%

A lakásotthonokban élő gyermekek nagyobbik része a korábbi gyermekotthonok kiváltásával került a lakásotthonokba, míg egy másik – egyre jelentősebb – része pedig közvetlenül a családból. Nyilvánvalóan másképp ítéli meg a helyzetét az a gyermek, akinek van összehasonlítási alapja, mint az, aki friss beutaltként került a lakásotthonba, és nem szerezhetett tapasztalatokat a gyermekotthoni életről. Mint ahogy az a táblázatból kiderül, a megkérdezett gyermekek közül 76-an közvetlenül – illetve az Átmeneti Otthon közbeiktatásával – a családjukból kerültek a lakásotthonba. 87-en gyermekotthonból, míg 15-en más helyről /másik lakásotthonból, hetesotthonból, helyettes szülőtől, nevelőszülőtől, stb./.

• Tudtál-e valamit erről a helyről? Megkérdezték-e tőled, hogy szeretnél-e ebbe az otthonba kerülni?

Arra voltunk kíváncsiak, hogy a gyermekek mennyire és milyen módon voltak tájékoztatva arról, hogy hova fognak kerülni, vagyis arra, hogy mennyire vonták be őket sorsuk alakításának megtervezésébe. Kaptak-e, s ha igen, kitől és milyen módon hitelesnek számító információkat leendő gondozási helyükről?

Voltak információi	89	50,50%
Nem voltak információi	87	49,50%
Összesen	176	100,00%

Megkérdezték a véleményét	81	46,00%
Nem kérdezték a véleményét	95	54,00%
Összesen	176	100,00%

Azok a gyerekek, akik a nagy gyermekotthonok kiváltása során kerültek lakásotthonba, a nekik nyújtott tájékoztatások tekintetében eltérő módon jutottak / vagy nem jutottak / az információk birtokába:

- megnézhatték a még épülő, félkész, esetleg a már elkészült, de még bútorozatlan lakásotthont, majd írásban kellett nyilatkozniuk arról, akarnak-e odakerülni
- nem tájékoztatták őket arról, miben lesz más egy lakásotthon, csak annyit mondtak nekik, hogy ott jobb lesz
- az anyaintézmény pályázatot írt ki a gyermekeknek a lakásotthonba kerülés érdekében, így óhatatlanul kialakult a gyermekekben az az érzés, hogy oda csak a jó gyerekek kerülhetnek, a rosszak maradnak a gyermekotthonban

A frissen bekerült gyermekek mintegy fele nem tudott semmit leendő gondozási helyéről, nem kaptak erről tájékoztatást a helyezési tanácskozásokon sem. Több gyermek arról számolt be, hogy bár semmilyen információt nem kaptak a számukra ki-

választott lakásotthonról, mégis megkérdezték tőlük, akarnak-e odakerülni. A helyezési tanácskozásokon tehát nem minden esetben kapnak információt. Sőt, két gyerek az elhelyezési tanácskozásán sem vett részt, mert azt akkor tartották meg, amikor ők az Átmeneti Otthonnal nyaralni voltak. A valamilyen információval érkező gyermekek tudása az Átmeneti Otthonban dolgozó nevelőktől, illetve az Átmeneti Otthonban élő gyermekektől származott.

Tény, hogy a helyezési tanácskozások előtti otthonlátogatás nem megvalósítható, mert erre sem idő, sem ember nincsen. A gyermekek számára amúgy sem adott – sajnos – a választás lehetősége, hiszen az esetek zömében a gyermek személyiségállapota és az üres férőhelyek szabják meg a gondozási helyek kiválasztását. A meghallgatott gyermekek között azonban volt olyan, akinek fényképet mutattak leendő gondozási helyéről, pontosabban magáról a házról, s ettől ő megnyugodott. Az informálásnak ez a gyermeket is megnyugtató volta talán – ha nem is azonnal –, de megvalósítható lenne.

II. CSALÁDI, VAGY KORÁBBI BARÁTI KAPCSOLATOK ALAKULÁSA

• Tartod-e a családdal a kapcsolatot? Kivel? Hogyan?

Családjával van kapcsolata	145	82,40%
Családjával nincs kapcsolata	31	17,60%
Összesen	176	100,00%

Hazajár	113	78,00%
Őt látogatják	28	19,30%
Leveleznek	3	2,00%
Csak telefonon	1	0,70%
Összesen	145	100,00%

A vérszerinti családdal való kapcsolattartás lehetőségének biztosítása elengedhetetlenül fontos. A lakásotthonokban élő gyermekek esetében e kapcsolatok – úgy tűnik – élők maradnak.

• Milyen gyakran érintkezel a családdal?

Naponta	4	2,80%
Hetente	56	38,60%
2 hetente	26	17,90%
Havonta	27	18,60%
Rendszerint, de sűrűn	5	3,50%
Rendszerint, de ritkán	27	18,60%
Összesen	145	100,00%

• Lenne-e lehetőség arra, hogy több időt tölts a családdal?

Erre a kérdésre a gyerekek nem nagyon tudtak válaszolni. Többnyire nem értették a kérdést. Általában passzívan elfogadják azt a gyakorlatot, ami van, és fel sem merül bennük, hogy lehetne rajta változtatni. Mindez persze arra is utal, hogy a velük foglalkozó felnőttek sem fordítanak erre gondot. Jól rá-

világít erre annak a gyermeknek a válasza, aki szomorúan mondta: „Anya egyre ritkábban jön.” Arra a kérdésre, vajon miért, nem tudott válaszolni. Nem beszélget vele erről senki, csak mindenki /felnőtt és gyerek / tudomásul veszi.

Több gyereket /28/ a lakásotthonban látogatnak. A látogatókat többnyire a nappaliban/társalgóban fogadhatják a gyerekek, jó idő esetén a teraszon, az udvaron. Csak kevés /6/ gyerek számolt be arról, hogy a szobájában is szokta fogadni a hozzátartozót.

A telefonálási lehetőségekre vonatkozó szabályok nem egységesek. Ahány ház, annyi szokás. Variációk a válaszok tükrében:

„Nem tudok telefonálni, nincs mobilom.”

„Csak fontos esetben lehet a lakásotthonból telefonálni, egyébként fülkéből, saját pénzből.”

„Telefonálhatok, de csak indokolt esetben.”

„Hetente egyszer szabad.”

„Hetente egyszer lehet, de csak három percig.”

„Telefonkártyát kapunk.”

„Már nem lehet telefonálni, mert nagy volt a számla.”

„Egyirányúsították a telefont, mert sok volt a számla.”

„Szokott anyukám telefonálni, nekem nem szabad.”

„Mobilt és vidéket nem hívhatok, így a zsebpénzemből szoktam fülkéből.”

• Szoktál-e valakivel beszélgetni a családdról?

Családjáról szokott beszélgetni	83	47,20%
Családjáról nem szokott beszélgetni	93	52,80%
Összesen	176	100,00%

nevelővel (is) szokott	78
gyámmal (is) szokott	5
pszichológussal (is) szokott	2
család gondozóval (is) szokott	4
gyámi tanácsadóval (is) szokott	3

Figyelemreméltó és egyben ijesztő is az az adat, amely szerint a gyerekek nagyobbik fele egyetlen felnőttel sem szokott beszélgetni a családjáról. /93 gyerek!/ Azok viszont, akik megosztják gondolataikat, érzéseiket az őket körülvevő felnőttekkel, nem tesznek különbséget nevelőtanárról és gyerekfelügyelő között. A két felnőtt közötti pozícióbeli különbségek a gyermek számára nem érzékelhetőek, neki minden felnőtt nevelő. Elgondolkodtató, hogy a gyámjával mindössze 5 gyerek beszélget erről a témáról, és a család gondozót is csak négyen említették. Nehezen érthető – különösen annak tükrében, hogy 145 gyerekeknek van vérszerinti kapcsolata -, hogy 93 gyerekkel nem beszélget erről a témáról senki. A gyermek nem kezdeményez erről beszélgetést Ennek sokféle oka lehet: stigmatizáltság, szégyen, beletörődés, stb. A gyermekek válaszai is erre utalnak:

„Nem, mert nem tartozik senkire.”

„Nekem ez nem jó téma a beszélgetéshez.”

„Nem, mert ez magánügy.”

„Nem lenne olyan felnőtt, aki meghallgatná, de én sem

akarok beszélni erről.”

„Sose mondják, hogy beszélgessek róla.”

„Nem, nem akarok, szégyellem.”

Az azonos lakásotthonban nevelkedő testvérek viszont kivétel nélkül sűrűn beszélgetnek egymással a családban történekről, a közös sors, a közös múlt olyan összetartó erő, amely megvédi őket a teher egyedüli cipelésétől. Az egyik gyerek épp e kérdés kapcsán említette meg, hogy milyen eseteknek és magányosnak érzi magát, mióta nagykorúvá vált testvérét elhelyezték egy másik – utógondozói ellátottnak fenntartott – lakásotthonba.

• Régebbi baráttaiddal, ismerőseiddel tartasz-e kapcsolatot?

Tart kapcsolatot	75	42,60%
Nem tart kapcsolatot	101	57,40%
Összesen	176	100,00%

Barátai meglátogatják	51	68,00%
Máshol találkoznak	24	32,00%
Összesen	75	100,00%

Figyelemreméltó és szomorú adat, hogy 101 gyermeknek megszakadtak a fontos kötődései. A korábbi baráti viszonyok alakulására két dolog jellemző. Egyrészt: minél régebben utalták be a gyermeket a szakellátásba, annál kevésbé maradnak meg ezek a kapcsolatok, a gyerekek nagyrésze idővel beletörődik ezek elvesztésébe. Másrészt: nyilvánvaló, hogy a megmaradt baráti kapcsolatok zömmel a korábbi gyermekotthoni társakra redukálódnak. Ők azok, akik alkalmasint látogató vendégként megfordulnak a lakásotthonokban. A gyerekeknek minden lakásotthonban lenne módja barátokat fogadni, de nincsenek karbantartva a külső kapcsolatok, így tulajdonképpen csak a gyereken múlik, hogy korábbi kötődései megmaradnak-e, avagy sem. A messzebb lévő, nehezen megközelíthető lakásotthonokban a távolság is e kapcsolatok megmaradása ellen dolgozik. A gyerekek e téren is segítségre szorulnának, legalábbis a válaszokból ez derül ki:

„Nagyon ritkán jönnek ide, messze van, meg tartanak is tőle.”

„Mióta bekerültem, nem találkoztunk, de hiányoznak.”

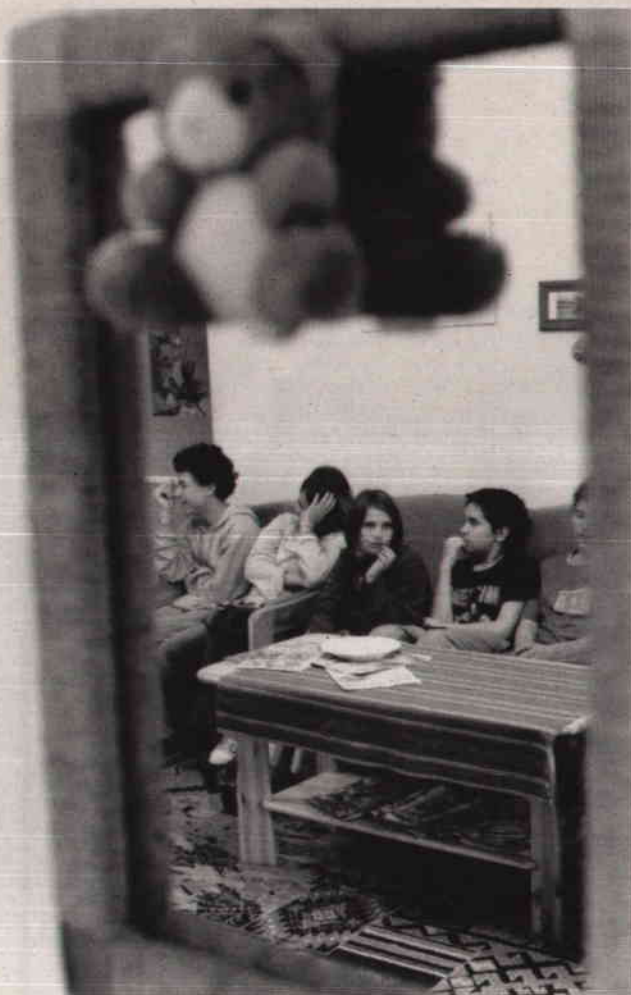
„Nem tartom velük a kapcsolatot, de a régi osztálytársaimra gyakran gondolok, hogy mi lehet velük.”

„Á, azt nem lehet, messze vannak innen, és így nagyon nehéz.”

„Messze vannak, és már el is hidegültünk egymástól, már nem hiányoznak.”

„Be szoktak csöngetni, de ritkán hívom be őket, rossz érzés, hogy nem egy családban élek. A legjobb barátomat be merem hívni, ő ismeri a helyzetemet.”

„Senkinek nem mondtam el, hogy nem otthon élek. Gondolkodtam rajta, hogy elmondom, mert kellemetlen mindig kitérni a kérdések elől, és szeretném, ha ide is eljőnének. Azért nem mondtam el, mert félek, hogy akkor kiközösítenek.”

III. LAKÁSOTTHON KÖRÜLMÉNYEI / OTTHONOSSÁG/

Tetszik-e a szoba, amiben laksz?

Tetszik	144	81,80%
Nem tetszik	6	3,40%
Részben	26	14,80%
Összesen	176	100,00%

A gyerekek döntő többsége nagyon meg van elégedve a szobájával. Minden esetben díjazták, ha bevonták őket a szoba berendezésének kialakításába, s ha egyéni igényeiket figyelembe vették /pl. posztereket tehettek a falra /. Elégedtségük, vagy épp elégedetlenségük nem pusztán az esztétikai élményekhez köthető, hanem olyan érzelmekhez, amelyek aztán meghatározzák a szobájukhoz fűződő viszonyaikat:

„Tetszik, mert a testvéreimmel lehetek.”

„Jó beszélgetések vannak itt.”

„Szép, de nekem nem szép, vágyok vissza a gyermekotthonba.”
A szobákkal szemben megfogalmazott kifogások a következők:

„Túlzsúfolt, négyen vagyunk egy szobában.”

„Szeretnék egyedül lenni, de nincs rá lehetőség.”

„Négy ágy mellett már alig fér el valami, ezért csak egy íróasztal van.”

„Tetszik, csak a szekrények száma kevés.”

„Nekem hiányzik egy íróasztal. Kellene egy olvasólámpa az ágyhoz, hogy az ágyban is tudjak olvasni.”

„Az a baj, hogy képet csak bekeretezve lehet a falra tenni, arra pedig nincs pénz.”

„Kevés a polc.”

„Szobatársammal közösen van egy asztalunk és egy széünk, így mindig be kell osztani, hogy ki mikor tanul.”

„Az ágyon kívül nincs más bútor, szekrény se, polc se.”

„Nem tetszik, hogy a másik szoba túl közel van, minden zaj behallatszik, nem lehet pihenni.”

„Túl kicsi, meg sötét is, kéne még egy ablak.”

„Nagyon tetszik a szobám, csak laktak itt nyáron vendégek, összepiszkolták, és még nem lett rendbehozva.”

A gyerekek kifogásai nagyon is jogosnak tűnnek.

Kikkel laksz együtt? Mesélj róluk!

Szobatársakkal elégedett	150	85,20%
Elégedetlen	18	10,20%
Egyedül lakik	8	4,60%
Összesen	176	100,00%

Szeret egyedül lenni 7

Nem szeret egyedül lenni 1

Összesen 8

Az elégedetlenek válaszaiból úgy tűnik, hogy a szobatársak összeillesztésénél a nagy korkülönbség konfliktusokat okoz, kivételt képeznek ez alól a testvérek, mert jól tolerálják egymást.

Nagyok válaszai:

„A szobatársam 4 éves, mindig beszél.”

„A kicsik miatt nem tudok vendéget fogadni.”

„A szobatársaim kicsik, így nincs kapcsolatom velük.”

„Egy 6 éves fiúval lakom együtt, nem nagyon jó, mert mindent nekem kell csinálni, és mindenemhez hozzányúl. Ha szólok a nevelőnek, azt mondja, hogy ő még kicsi.”

„Későn jövök haza az iskolából, és a nevelő velem balhézik, hogy felébresztem a kicsiket, amikor zuhanyozok.”

Kicsik válaszai:

„Egyik szobatársam mindjárt 18 éves, állandóan ugráltat és fenyeget, hogy el fog verni. A szobában függönnyel vagyunk elválasztva egymástól.”

„A nagyobbak mindig piszkálnak, nem nagyon szeretem őket.”

„A nagyobb szobatársaim szerint én sokat csörgök, pakolok, lomolok.”

• **Van-e olyan személyes tárgy, ami csak a tied? Hol tartod ezeket? Ha szükséges, el tudod-e ezeket zárni?**

Személyes tárgyai, féltett kincsei minden gyereknek vannak. Otthonról behozott, vagy zsebpénzen vásárolt csecsebecsék, másoktól kapott ajándékok, sok gyereknek van értékesebb tárgya is, mobiltelefon, fényképezőgép, elektromos játékok, stb. A kérdés, hova tudják ezeket elzárni. Sok lakásotthonban – úgy tűnik – egyáltalán nem fordítottak erre gondot. A gyerekek szobáiban - eltekintve egy-két kivételtől – nincs zárható szekrény, vagy fiók, bár az intimszféra kialakításának ez az egyik legfontosabb kelléke. A legtöbb otthonban a személyes tárgyak „biztonságos” elhelyezésének egyetlen módja a nevelői szobában történő elhelyezés lehetősége. Ott azonban, ahol ezt a felnőttek elégségesnek tartják, nem gondolnak a magántitokhoz fűződő alkotmányos jog tiszteletben tartására.

Nézzük, hogyan vélekednek erről a gyerekek:

„Zárható szekrény nincs a szobámban, csak lent!”
 „Itt a szobámban van zár a szekrényemen, csak nincs hozzá kulcs. Nem adja oda a nevelő.”
 „Nem szoktam elzárni semmit, de ha akarnám, azt a nevelői szobában tehetném meg. Volt itt az egyik fiókon zár, de amikor beköltöztünk, kiszedték a kulcsokat, mondván, hogy arra úgysem lesz szükség. Szerintem maradhatott volna.”
 „Semmi értelme elzárni a nevelőknél, mert mindenkinek van hozzá kulcsa. Tervbe volt véve, hogy mindenkinek lesz zárható szekrénye, de nem lett.”
 „El tudnám zárni a nevelőiben, de minek? Abba a szekrénybe mindenki bele tud nyúlni.”
 „Bezárhatom a szekrényemet, de minden zár egyforma.”
 „A nevelői szobában tudom elzárni ezeket, de jobban örülnék, ha a szobámban tudnám.”
 „Sem a fiókot, sem a szobát nem lehet bezárni, csak a fürdőszobát.”
 „Mindent a szobámban tartok. Nincs zárható szekrény. De van már egy ajtózáram! Ha megengedik, akkor felszerelem, és akkor be tudom majd zárni az ajtót. Már tűntek el cuccaim, a nyáron tönkretette valaki a rádiómat, kibelezte.”

Zárható szekrények hiányában milyen trükkökhöz folyamodnak a gyerekek?

„Nem tudom zárni a féltettebb dolgaimat, hordom magammal.”
 „Az értékesebb dolgaimat mindig magamnál hordom, nincs hova elzárnom.”
 „Ami nagyon fontos, azt a táskámban hordom.”
 „Zsebpénzemet különböző helyekre dugom. Mindig máshová, hogy ne találják meg.”
 „Van, amit eldugok, például a leveleket. Nem tudom elzárni, de el van dugva.”
 „Vannak rejtékhelyeim, amiről csak én tudok.”

• Készülnek-e rólad fényképek?

Készülnek fényképek	165	93,70%
Nem készülnek fényképek	11	6,30%
Összesen	176	100,00%

A megkérdezett gyerekek közül csak kevesen – mindössze

11-en – mondták azt, hogy a lakásotthonban még nem készült róluk fénykép. A válaszokból az is kiderül, hogy a különlegesnek számító eseményeken /születésnap, karácsony, nyaralások, stb./ a fotózás rendszeresnek mondható. Kérdés azonban, mi célból készülnek ezek a fényképek. Jó, ha azért, hogy a lakásotthon életének közös eseményeit megörökítsék, erősítve ezzel az összetartozás élményét, de még jobb lenne, ha ezen túlmenően magától értetődő szokássá válna, hogy a gyerekek is kapjanak ezekből a képekből. Múltjukról csak így maradhatnak személyes emlékeik. A gyerekek válaszaiból látszik, hogy ez még nem mindenhol van így:

„Diákigazolvány-képek és osztályképek készülnek.”
 „Készültek fényképek a nyaralásokon, van egy közös album, abba rakjuk bele.”
 „Szoktak készülni képek rólunk, de abból mi nem kapunk. Ki plakátolják a falra.”
 „Igen, itt vannak a gyermekotthon albumában. Akár kérhetnék is belőlük másolatot.”
 „Megkapjuk a negatívot, ha kell, és megcsináltathatjuk. A nevelőiben van több fényképalbum.”

• Hányszor étkezel naponta a lakásotthonban? Mit csinálsz, ha a főétkezéseken kívül is éhes vagy?

A gyerekek válaszaiból kiderül, hogy a napi ötszöri étkezés lehetősége mindenhol megoldott. Csak elvétve kaptunk olyan válaszokat, amelyekből arra lehet következtetni, hogy egyes lakásotthonokban hétvégén a tízórai és/vagy az uzsonna kimarad. A napi egyszeri meleg étel biztosítása terén nagyok az eltérések. Van, ahol egyes gyerekek az iskolában esznek, van, ahol a lakásotthonban iskola után. Van, ahol fűznek, és van, ahol az anyaotthonban /gyermekotthonban / készült ebédet kapják. Máshol vagy egy szomszédos iskolában történik az ebédeltetés, vagy egy cég szállítja az ebédet - a gyerekek szerint ez a JUNIOR Vállalat. Ez tűnik a legszerencsétlenebb megoldásnak. Itt a gyerekek éhesek maradnak, és repetára sincs lehetőség. Ott, ahol fűznek, a gyerekek általában elégedettek az ellátással. Az igazi gondot azonban a főétkezéseken kívüli étkezési lehetőségek biztosítása jelenti. Arra a kérdésre, mit csinálsz, ha a főétkezéseken kívül is éhes vagy, a válaszok arra engednek következtetni, hogy nem mindenhol megnyugtató a helyzet:

„Koplalok. Nem örülnek a nevelők, ha külön enni akarok, de nagy nehezen adnak.”
 „Ha éhes vagyok, és van pénzem, akkor veszek magamnak. Ha nincs, akkor kérek, de azt ritkán, mert nem szeretek kuncsorogni a kajáért.”
 „Ehetek, de ha undok nevelő van, akkor kérni kell. Ad enni, de morog.”
 „Veszek magamnak valamit. Mert itt csak zsíros kenyér van, meg lekváros, azt unom. „Ki kell venni a hűtőből, de van úgy, hogy kinyitom a hűtőt, és már nincs benne semmi.”
 „Éhezek. Kérek, de nem mindig adnak.”
 „Megkérdzem a felnőttet, hogy lehet-e enni, néha megengedik, néha nem.”

„Kikönyörögjük, hogy hadd kapjunk kaját. Egyszer csak meg-
unják, és adnak.”

„A hűtőből kell kérni, mint a dedósok!”

„Az étel kevés és nem eléggé változatos. Repetára nincs lehetősé-
g, mivel az ételt rendelik. Ha éhes vagyok, kérek, de csak
kenyér és vaj van, ami kevés. Nem is szeretem.”

„Csak vajas kenyér van, saját pénzből veszek hozzá felvá-
gottat, zöldséget.”

„Ehetek vajas kenyeret, már a fülemben jön ki a margarin.”

„Nem mindig van lehetőség a pótlásra, előfordul, hogy éhesen
fekszem le.”

„Itt nincs reggelizés. Nem szokás. Este mindenki megcsinálja
magának a három zsemlet, és be a hűtőbe! Másnap azt vis-
szük el.”

„Aki elég korán felkel, az vihet tízórait, de aki nem gyors,
annak nem jut. Nagyon kevés a kaja.”

„A kisház kiskonyhájába gyerek nem mehet be. A gyerekek
maximum szólhatnak. A nevelő kihozza, amit talál.”

„A kisházban a kiskonyha le van zárva. Ha este nyolckor éhes
vagyok, akkor üres kenyér, vagy vajas kenyér, vagy zsíros
kenyér közül választhatok.”

„Éhes maradok. A vacsoraidőn kívül nem lehet enni. Itt nem
lehet. Nem olyan hely.”

A válaszok többsége azonban arról árulkodik, hogy a gye-
rekek általában elégedettek. A legtöbb helyen – és vitathatat-
lanul ez a legrokonszenvesebb megoldás – a gyerekek kérés
nélkül kivehetnek bármit a hűtőből, és elkészíthetik maguknak
a szendvicset. Ott, ahol az ebéd a lakásotthonban készül, mindig
van maradék. Ezt a főétkezéseken kívüli időben megkaphatják,
ha éhesek. A hűtőben lévő élelmiszerek közül a vaj /margarin /,
a zsír és a lekvár szinte mindig megtalálható, de egyes helyeken
van sajt, szalámi és méz is. Az egyik gyerek rántottát szokott
magának készíteni, itt tehát tojás is van.

• **Hogy dől el, hogy mi legyen a reggeli, ebéd + vacsora? Részt vesz-e az étkezésekkel kapcsolatos feladatokban?**

A kérdést azért tartottuk fontosnak, mert a lakásotthon
egyik pedagógiai célkitűzésének éppen annak kell lennie, hogy
a gyerekek itt tanulják meg a hétköznapi életben elengedhe-
tetlen tervezés és rangsorolás gyakorlatát. Itt tanulják meg a
pénz beosztását és a háztartásvezetést. A legtöbb lakásot-
thonban mindez meg is valósul, de még nem mindenhol. Ott,
ahol az ebédet hozzák, vagy máshol készítik, értelemszerűen
nem lehet bevonni a gyermekeket a menü összeállításának ter-
vezésébe. 45 gyerek válasza szerint azonban a tervezés folyama-
tába akkor sem vonják be őket, ha az ebéd a lakásotthonban
készül.

A nagyobb bevásárlásokat többnyire a lakásotthonban dol-
gozó felnőttek végzik, míg a napi kisebb vásárlásokat /kenyér,
margarin, stb. / a gyerekekre bízzák.

Az étkezéssel kapcsolatos feladatok közül – a főzésen kívül
- szinte minden tevékenységet a gyerekeknek is végezniük kell.
A legszívesebben végzett feladatnak a vásárlás számít. Külö-
nösen annak örülnek, ha elmehetnek a felnőttel egy nagy bevá-
sárló centrumba. A legkevésbé népszerű feladatnak a moso-

gatás számít. Ennek megfelelően több helyen is a jutalmazás-
büntetés eszközeiként használják fel a gyerekek bevásárláshoz,
illetve mosogatáshoz fűződő viszonyát. A vásárlás jutalomnak,
a mosogatás pedig büntetésnek számít. Más a helyzet, ha van
mosogatógép. /Hogy ez életszerű-e, kell-e egyáltalán, arról
lehetne vitatkozni. /

• **Meséj arról, milyen ünnepeket tartotok? Hogyan zajlanak ezek? Milyen ajándékokat kaptál? Örültél-e nekik?**

A gyerekek által felsorolt ünnepek a következők: születés-
nap, névnap, mikulás, karácsony, szilveszter, húsvét és - egyes
lakásotthonokban - a nemzeti ünnepek. A gyerekek életében
nagy jelentőségűek ezek az ünnepek, várják és készülnek rá. Ha
a felnőttek jól szervezik az ünnepek megtartását, maradandó
személyes élményekké válnak ezek az események. Íme erre egy-
két példa:

„A születésnapomon reggel gyanútlanul reggelizni mentem, és
feldíszített konyha fogadott. A magnóból halkán Halász Judit
Boldog születésnapot című dala szólt. Uzsonnára pedig torta
volt, és akkor kaptam meg az ajándékot is.”

„Húsvétkor fészket építünk a kertben, s abba kapjuk meg
másnap reggel az ajándékokat. Ilyenkor fényképeket is készí-
tenek rólunk.”

Ugyanakkor szívszorító válaszokat is olvashattunk:

„Nekem elfelejtették megünnepelni a születésnapomat, pedig
még a faliújságra is ki van írva, hogy kinek mikor van a szü-
letésnapja. Aztán torta helyett vasárnap volt valami süti,
később azt mondták, hogy ez volt a születésnapom. Ajándékot
azért kaptam.”

„A születésnapom nem volt megtartva. Állítólag azért, mert
nekem nem tudtak volna olyan ajándékot venni, ami nekem
megfelel. Nem érdekel, már nem bánt. Torta sem volt, de nem
is kell!”

„A születésnapomat elfelejtették. A tesómét megtartották. Nem
kaptam semmit.”

A gyerekek válaszaiból az is kiderült, hogy van olyan lakás-
otthon, ahol a születésnapokat – hasonlóan a korábbi gyermek-
otthoni gyakorlathoz – csoportosan tartják, vagyis több hasonló
időpontban született gyerekeknek egyszerre. Ez természetesen
jócskán levon a születésnapok ünneplésének értékéből, és nem
is nagyon érthető ennek a gyakorlatnak a követése. Egy lakás-
otthonban ugyanis 12 gyereknél nem lehet több, nem okozhat
tehát problémát az egyes gyerekek születésnapjának egyéne-
kénti megünnepelése.

A gyerekek megajándékozásának is többféle gyakor- lata alakult ki. A variációk a következők:

- a gyerek pénzt kap /általában 2000 és 4000 forint között /
és azt vesz belőle, amit akar,

- megmondja, hogy milyen ajándékot szeretne, és azt meg-
veszik neki, de mellé még meglepetés-ajándék is jár,

- nevelőkkel együtt veszi meg az ünnepelt az ajándékot,

- egy előzetesen összeállított kívánságlistáról a nevelők

választanak, de az mindig meglepetés, hogy mit,
- a nevelők megpróbálják kitalálni, hogy mivel szerezhetnek
örömet, és így teljes a meglepetés.
- születésnapra nem kap a gyerek ajándékot, csak tortát,
illetve 1000 forintot.

**S most lássunk néhány példát arra, hogyan véle-
kednek az ajándékozás módjáról a gyerekek:**

„Mindig kapunk tortát, és aki nagyobb, az elmegy egyedül
megvenni magának az ajándékot. Ezt nem nagyon szeretem,
mert jobb, ha meglepetés. Aztán szépen be van csomagolva,
meg minden.”

„Több dolgot felírhatok, s abból választanak, de most nem
neveztem meg legutóbb semmit, meglepít szerettem volna.
Egy műanyagdobozos kozmetikumot kaptam, aminek nagyon
örülök.”

„Az ajándékot pénzben kértem, és vásároltam magamnak. Így
láttam jobbnak. Úgysem ismernek annyira, hogy tudják, mire
vágyom.”

„Megkérde, mit szeretnék egy bizonyos összegig. De milyen
meglepetés az?”

„Az ajándékok nem szereznek örömet, hiányzik mellőlük a
szeretet!”

„Szülinapkor nincs ajándék, csak tortaevés. Jobb, mint a
semmi!”

„Az ajándékomról is ÁFÁ-s számlát kell hozni. Ciki, nem?”

A karácsony megünneplése általában hangulatos. Kará-
csonyfa állítása és ajándékozás minden lakásotthonban van. A
legtöbb helyen közös ajándékot kap a csoport, de egyénre szóló
ajándékról is gondoskodnak. A gyerekek egymásnak is készí-
tenek ajándékot. Néhány válaszoló nehezményezte, hogy legu-
tóbb a felnőttektől nem kaptak semmit, csak „valamilyen ado-
mányozók hoztak mindenkinek ajándékot”. Az interjúkészítő itt
meg is kérdezte a gyámot, hogy ez miért volt így. Természe-
tesen, ennek a pénzühiány az oka.

• Melyik a legjobb része a napodnak? Miért?

Reggel	2	1,10%
Délelőtt	21	11,90%
Délután	82	46,60%
Alkony	1	0,60%
Este	70	39,80%
Összesen	176	100,00%

A gyerekek több napszakot is megjelöltek, de a legtöbben a
délutánat szeretik. Többségük azért, mert nem szeret iskolában
lenni, és a délutáni időszaknak is azt a részét kedvelik, amikor
már nem kell tanulni. Ekkor az esetek zömében elhagyhatják a
házat, a serdülő lányok értelemszerűen ilyenkor a barátaikkal
találkoznak, míg a kamasz fiúk a haverokkal szeretnek csava-
rogni. Sokan a lakásotthonban kialakult baráti társaság miatt
örülnek a délutánoknak, de többen egyszerűen csak azért, mert
lehet pihenni, lazítani, szöszmötölni, ahogy az egyik gyerek
mondta.

Azon kevesek, akik inkább iskolában szeretnek lenni, mint

délután a lakásotthonban, ők elsősorban az ott lévő barátok
miatt választották a délelőtti időszakot, de volt olyan gyerek is,
aki úgy nyilatkozott, hogy ott még mindig jobb, mint a lakásot-
thonban.

„A suliban még mindig jobb, mert ott legalább nincs G. bá. Ha
itt van, akkor mindig beleütközök, és azt nem úszom meg szá-
razon.”

„Suliban szeretek lenni. Ott jó. Hát itt mit lehet csinálni?
Kajálni, fürdesz, utána már nem engednek el sehova, ebből áll
a hetem.”

Meglepően sok gyerek választotta az estét, többnyire azért,
mert lehet aludni. Nem tudhatjuk, hogy mi ennek a magyará-
zata. Valóban ennyire elfáradnak? Indíték nélküliek? Dep-
resszióra hajlamosak? A valóság előli menekülés jele ez?
Érdemes lenne ezután járni.

Néhány meglepő választ is kaptunk:

„A reggeliket szeretem. Minden reggel egy új lehetőség, egy új
kezdet.”

„A reggelt szeretem, mert akkor fény van, és nem félek.
Szoktam félni.”

„Az alkonyt, a szürkületet, mert akkor lezárom a napot.”

„Az estét, mert az ágyamból látható a Hold. Szeretem nézni.”

• Milyen programokat szeretsz a legjobban a hét- végén és az iskolai szünetekben?

Ennél a kérdésnél arra voltunk kíváncsiak, hogy a szabadidő
eltöltésének megtervezése hogyan történik a lakásotthonokban:
milyen külső programok a gyakoriak, és mivel töltik a szabad-
idejüket, ha a lakásotthonban maradnak. A gyerekek válasza-
iból arra lehet következtetni, hogy szervezett külső progra-
mokról mindenhol igyekeznek gondoskodni. Csak 49 gyerek
mondta azt, hogy hétvégén nincs semmilyen közös program.
A leggyakrabban kirándulni mennek, vagy csak egyszerűen
sétálnak a városban. Ezek nem költségigényes és könnyen meg-
valósítható, házon kívüli programok. A gyerekek nagyon sze-
retik ezeket. Kedvelt és gyakori még a mozi, de többen emlí-
tették az állatkertben történő látogatást, nyáron és kora ősszel a
strandolást, vannak, akik cirkuszban, vidámparkban, tropikári-
umban is voltak, múzeum- és színházlátogatásról is tettek emlí-
tést. A vidéken lévő lakásotthonokban értelemszerűen nehe-

zebb érdekes és színes programokról gondoskodni, ezért a benti időtöltés megtervezése nagyobb jelentőséget kap. A gyerekek válaszaiból azonban az derül ki, hogy többnyire TV-nézéssel, számítógépezéssel töltik a napot. A programnélküliséget nem szeretik a gyerekek:

„A szüneteket kifejezetten utálok, mert akkor rossz, hogy a legtöbbször elmennek. A tábort, vagy ha munka van, azt szeretem.”

„Szeretem a háztartási munkát, de itt nem vonnak be bennünket ilyen munkába. Pedig szeretek főzni. Itt csak takarítani, meg mosogatni lehet.”

A pénzhiány, az órák folyamatos felfelé kúszása is gátat szab a változatos és kívánatos programok beiktatásának. Tudják ezt a gyerekek is:

„Régebben uszodába, moziba mentünk hétvégén. Ez régen rendszeres volt, ma már elmaradoznak, mert nincs rá pénz.”

„Ha megyünk valahová, az jó, de szerintem sokat vagyunk itt hon, nincs rá pénz.”

■ IV. A FELNŐTTEK ÁLLANDÓSÁGA, A GYEREKKÖZÖSSÉG ÁLLANDÓSÁGA

• **Hány felnőtt dolgozik jelenleg a lakásotthonban? Eddig hány nevelő volt a lakásotthonban? Volt-e olyan, amikor nagyon sajnáltad, hogy elment?**

Nem változott a felnőttek összetétele	60	34,10%
Változott a felnőttek összetétele	116	65,90%
Összesen	176	100,00%

nem változott a felnőttek összetétele 60 gyerek esetében

1 felnőtt távozott	39	gyerek esetében
2 felnőtt távozott	41	gyerek esetében
3 felnőtt távozott	18	gyerek esetében
4 felnőtt távozott	6	gyerek esetében
5 felnőtt távozott	4	gyerek esetében
6 felnőtt távozott	8	gyerek esetében
összesen		176 gyerek

Sajnálta a felnőtt távozását	91	78,40%
Nem sajnálta a felnőtt távozását	25	21,60%
Összesen	116	100,00%

A lakásotthonokban dolgozó felnőttek között igen nagy a fluktuáció. Hogy a gyerekek közül ki hány nevelőváltást élt át, természetesen attól is függ, ki hány éve él már az adott lakásotthonban, de tekintve, hogy a lakásotthonok léte csak pár éves múltra tekint vissza, az összesített adatok szomorú képet mutatnak. Mindössze 60 gyerek tudott arról beszámolni, hogy lakásotthoni élete alatt nem változott a felnőttek összetétele. A gyerekek többsége azonban már többször is átélte szeretett nevelőjének elvesztését, és 91-en nyilatkoztak úgy, hogy a nevelők távozása megrázta őket.

Íme néhány válasz:

„Nagyon kedveltem. Olyan emberszámba vett, mintha normális ember volnék.”

„Innen egy év alatt öten mentek el. Kettő közülük nagyon jó nevelő volt. Szerettem velük lenni.”

„Amikor elment, nagyon rossz volt, hiányzik.”

„Volt olyan, akit nagyon sajnáltam, nem akarok beszélni róla.”

„A nevelőm ment el. Nagyon szeretett bennünket. A lakásotthonvezető is elment, őt is nagyon sajnálom.”

„Az egyik nevelőt nagyon sajnálom. Anyai szeretetet kaptunk tőle.”

„A lakásotthonvezető ment el. Őt mindenki sajnálja és visszavárja.”

„Amikor elment, sírtam. A pótanyukám volt és a mai napig hiányzik.”

„Nagyon aranyos és segítőkész volt. Jó tanácsokat adott. Nagyon fáj, hogy elszakadtunk egymástól.”

„Egy csomó mindent elmondtam neki, aztán az egyik napról a másikra eltűnt. Nem tudom, miért ment el.”

▪ **Ki(k) az(ok) a felnőtt(ek), akivel megbeszéled, ha problémád van?**

Problémáját lakásotthonban dolgozó felnőttel beszél meg (gyámjával is)	134	76,10%
Nincs olyan felnőtt, akivel megbeszélne	42	23,90%
Összesen	176	100,00%

A gyerekek döntő többsége – szerencsére – úgy érzi, hogy van olyan felnőtt a lakásotthonában, akivel meg tudja beszélni a problémáit. A felnőtt pozíciója – itt is kiderül – a gyerekek szemében nem fontos. Bizalmukkal adott esetben éppúgy megtisztelik a szakácsnőt, vagy a takarítónót, mint egy gyerekfelügyelőt, vagy a nevelőtanárt. A gyámjukat kevesen – mindössze nyolcan – említették. Ennek valószínű oka, hogy a gyám és a lakásotthonvezető személye a legtrikább esetben esik csak egybe, így a gyám nem jelenik meg a gyerekek hétköznapi életében, tehát meghitt, bensőséges viszony sem tud köztük kialakulni.

Negyvenkét gyerek azonban egyetlen felnőttben sem bíz, és ez mindenképpen aggasztó. Ezek a gyerekek magányosak, és éppen ezért nagyon is szükségük lenne a segítségre.

▪ **Hány gyerek él itt jelenleg? Hány gyerekre emlékszel, akik elkerültek a lakásotthonból?**

A gyerekek válaszaiból kiderült, hogy az eltávozott gyerekek közül összesen 8 gyerek jár vissza korábbi lakásotthonába, közülük ketten az ott maradó testvéreik miatt. A visszajáró gyerekek valamennyien nagykorúságuk elérése miatt hagyták el a lakásotthont, de az egyéb okból távozók közül senki nem jár vissza. Teljesen megszakad tehát a kapcsolat a lakásotthon és a távozó gyerek között akkor, ha a gyermek örökbefogadó-, vagy nevelőszülőhöz kerül, ha visszakerül saját vér szerinti családjába, s akkor is, ha magatartása miatt újra korábbi gyermekotthonába helyezik.

A válaszok értékelésénél az embernek az a benyomása támad, hogy míg egy szeretett felnőtt eltűnése a lakásotthonból gyakran traumatikus hatású, addig a gyerekek távozása az maradók számára könnyebben feldolgozható veszteség. Ennek valószínűsíthetően az a magyarázata, hogy míg egy felnőtt eltűnésének okai a gyermek előtt általában ismeretlenek maradnak, még ha ismeri is azokat, számára kevéssé átélhető indokként tartja számon, addig egy társának távozása mindig érthető és elfogadható marad: a gyermekvédelmi gondoskodásban élők sorsának előre kódolt kiszámíthatatlanságát jelenti. Vagyis a kiszámíthatatlan kiszámíthatóan bekövetkezik, és éppen ezért érthető és feldolgozható. Még egy testvér távozása sem ejt mély sebeket, ha annak magyarázata az ott maradó számára is kézenfekvő.

„A tesóm 18 évesen felült a biciklijére, és hazatekert Pestre. Ez régi vágya volt.”

▪ **Hány barátod van itt? Volt-e/ van-e olyan gyerek, akivel nagyon nem jössz/jöttél ki?**

A gyerekek közötti kapcsolatok többnyire haveri szintűek, az igazi, mély barátságok kialakulása kevesebbszer fordul elő.

Erre utalnak ezek a tipikusnak mondható válaszok:

„Nincs ellenségem, de senkivel sem vagyok jóban.”

„Nincs itt barátom, de mindenkivel jóban vagyok.”

„Mindenkivel megvagyok, de nem itt vannak a barátaim.”

„Szinte mindenkit bírok haveri szinten.”

A gyerekek közötti negatív érzelmi töltésű kapcsolatok nem jellemzőek, leggyakrabban a már korábban is említett életkori különbségek tudnak feszültséget okozni, illetve egy-egy súlyosabb személyiségállapotban lévő gyerek összeférhetetlen természete. Ezek a gyerekek azonban belátható időn belül másik gondozási helyre kerülnek, legtöbbször vissza a korábbi gyermekotthonba. A lakásotthoni életforma nem tolerálja a kirívó magatartású gyerekeket. Ugyanakkor a testvérkapcsolatok és a barátságok ápolásának a lakásotthon ideális színtere, és ennek jelentőségére, fontosságára érdemes odafigyelni.

„A testvéreim a barátaim.”

„A testvéreim egy kicsit hiányoznak. Hiányzik a dédelgetésük.”

„Volt egy lány, aki nagyon jó barátnőm volt itt az otthonban, de másik helyre került. Ő nagyon hiányzik.”

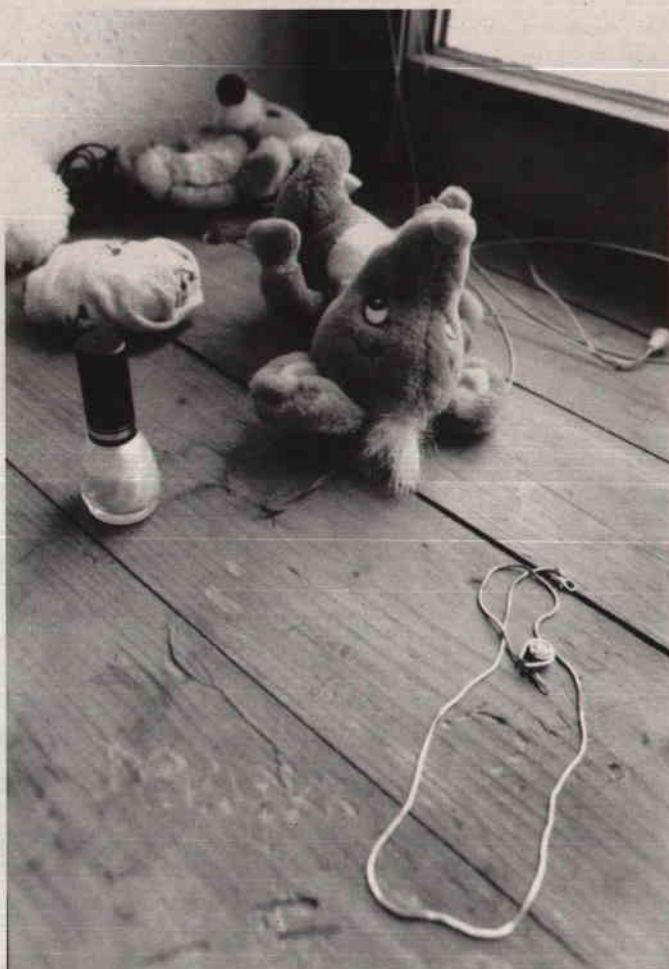
■ **V. TÁRSADALOMBA ÁGYAZOTTSÁG**

▪ **Ha megkérdezik tőled, hogy hol laksz, mit szoktál mondani? Az osztálytársaid mit tudnak a lakásotthonról? Szoktál-e ismerősöket, barátokat hívni ide?**

Titkolja	30	17,00%
Nem titkolja	122	69,30%
A véletlenül múlt	24	13,70%
Összesen	176	100,00%

Tudjuk, hogy a családjukból kiemelt, gyermekvédelmi gondoskodásban élő gyerekek másnak, megbélyegzettnek érzik magukat. S mindezen túl a társadalmi előítéletekkel is meg kell küzdeniük. Nincsenek tehát könnyű helyzetben. A fenti kérdésekkel azt szerettük volna megtudni, hogyan tudnak megküzdeni ezekkel a nehézségekkel, jelent-e ebben valamiféle segítséget az, hogy nem gyermekotthonban, hanem lakásotthonban élnek, hiszen a lakásotthonokkal szemben támasztott elvárások között hangsúlyosan szerepel az intézeti zártság megszüntetésének követelménye, éppen a társadalomba való későbbi beilleszkedés megkönnyítésének érdekében.

A megkérdezett gyerekek válaszaiból kitűnik, hogy nagyobbik részük - 122 gyermek - nem titkolja, hogy nem a saját családjában, hanem lakásotthonban él. 54-en azonban még nem merték felvállalni a lakásotthonon kívüliek előtt, hogy gondozottak. Sőt, a válaszokból az is látható, hogy 24 gyerek csak azért képes ennek felvállalására, mert valamilyen véletlen esemény kapcsán kiderült az igazság, de nem rajtuk múlt, hogy a titokról lehullt a lepel.

Egy-két válasz arra, hogy adott esetben, mekkora problémát jelent ez a gyerekeknek:

„Ha megkérdezik, hol lakom, azt mondom, a Moszkva tértől jó messzire. Azt hazudom, hogy a saját családomban élek, és vannak testvéreim.”

„A címet mondom. Azt nem feltétlenül, hogy lakásotthon. Az osztálytársaim a kapuig jöhetnek csak.”

„Őszintén nem válaszolok. Azt mondom, hogy kollégiumban, mert a szüleim vidéken élnek.”

„Azt mondom, hogy a nagymamánál vagyok, mert az anyukám külföldön dolgozik.”

„Apukám lakcímét mondom be, mert akkor nem kérdezősködnek.”

„A címet őszintén megmondom, de azt hazudom, hogy anyukámékkal lakom, mert ciki. Félnék, hogy csúfolnak, röhögénének rajtam.”

„Megmondom az igazat, de emiatt csúfolnak: intézetis, nevelőotthonos hülye! Tök ciki itt élni, naponta csúfolnak.”

„Az osztály háromnegyed része tudja. Úgy derült ki, hogy az ellenőrzőmben a szülő helyett a gyám neve szerepel. Feltűnt az osztálytársaimnak, és rákérdeztek.”

„Ebben az évben új suliba kerültem. Az ofő a második héten kérte, hogy álljon fel, aki állami gondozott. Nem álltam fel. A mellettem ülő igazgató megkérdezte, hogy miért nem állok

fel. Mondtam, mert én családi házban élek!”

„Az osztályfőnököm mindenkinek kikiabálta tavaly. Sőt, azt mondta állítólag, hogy az anyám egy K, és sztriptíz táncosnő külföldön. Most már mindegy. Most már minden lecsengett.”

„Egyszer egy osztálytársam itt járt. Előtte elmondtam neki, hogy mi sokan vagyunk testvérek. A nevelőre, aki éppen itt volt, azt mondtam, hogy az anyukám. Csak az én szobámba vittem fel. Nem tudja, hogy lakásotthonban járt.”

„Az osztálytársaim, ha meglátogatnak, csak pár percre jönnek be, amíg összekészülődök. Úgy tudják az osztálytársaim, hogy az a sok gyerek, akiket még itt látnak, azok a testvéreim barátai, akik átjárnak hozzánk. A zászló sem tűnik fel nekik, mert azt szoktam mondani, hogy azért van kint a zászló, mert mindig elfelejtettük kitenni ünnepeken, ezért inkább le sem vesszük.”

Úgy tűnik, a gyerekek e téren is segítségre szorulnak. Nem várható el tőlük, hogy egyedül birkózzanak meg a társadalmi előítéletekkel, az „én más vagyok” érzésével, az ilyen irányú szorongásaikkal, félelmeikkel. A családi házban lévő lakásotthon csak abban tud segíteni a gyerekeknek, hogy hihetőbb hazugságokat tudjon kitalálni helyzetének elfedésére, de abban nem, hogy merje és tudja felvállalni tágabb környezeté előtt, múltját és jelenét.

Szerinted milyen ez a környék? Milyenek a szomszédok? Van-e valakivel kapcsolatod közülük? Te hogy érzed, mit gondolnak rólatok a környékbeliek?

A környékkel elégedett	131	74,40%
Elégedetlen	19	10,80%
Is-is	26	14,80%
Összesen	176	100,00%

Szomszédokkal jó a kapcsolat	40	22,70%
Rossz a kapcsolat	27	15,30%
Nincs kapcsolat	109	62,00%
Összesen	176	100,00%

Az előzőekben már említést tettünk a lakásotthonokkal kapcsolatos azon elvárásokról, amelyek a gyermekek társadalomba való beilleszkedésének elősegítéséről szólnak. A korábbi intézeti zártassággal szemben a lakásotthonoknak biztosítaniuk kell azoknak a társadalmi érintkezési formáknak a megtanulását is, amelyek lehetővé teszik az emberek közötti kapcsolatok megszámlálhatatlan változataihoz való alkalmazkodási képesség kialakulását. Ezért lehet fontos kérdés a szomszédokkal való viszony milyenségének vizsgálata.

A gyermekek döntő többsége elégedett azzal a környékkel, ahol a lakásotthon van. Ezt ugyan – várakozásainkkal ellentétben – nem hozták összefüggésbe a szomszédokkal kialakított viszonyaikkal, de mint ahogy az a számokból kiderül, nem is hozhatták, mert többnyire csak köszönőviszony alakult ki a lakásotthon gyermekei és a szomszédok között.

S most nézzünk néhány választ:

- „Nem ismerem a szomszédokat, nincs velük kapcsolatom.”
- „A szomszédok rendesek. Kapcsolatunk annyi, hogy köszönünk egymásnak.”
- „Nagyon barátságosak a szomszédok. Szoktak segítséget kérni tőlünk, hogy szedjük le a gyümölcsöt, vagy nyírjuk le a fűvet, és mi segítünk.”
- „Segíték neki a gyümölcszedésben, gereblyezésben, közben beszélgetünk.”
- „A szomszédok már megszokták, hogy itt vagyunk. Amikor megtudták, hogy gyermekotthonosok jönnek ide, akkor aláírással tiltakoztak. Végül is azokkal lettünk a legjobba, akik tiltakoztak. Én értem, hogy miért tiltakoztak, sok vad gyerek van, aki ellen én is tiltakoznék.”
- „Az egyik szomszéd egy kiállhatatlan fúria, ki van akadva, ha ki merünk menni a kertbe.”
- „Az egyik szomszéd azt akarta, hogy egy magas nádkerítést építsen a lakásotthon, hogy ne lehessen átlátni.”

VI. A LAKÁSOTTHONHOZ FÜZŐDŐ ÉRZELMI VISZONY

Ha osztályoznod kellene a lakásotthonodat, hányast adnál? Miért? Ezt a lakásotthont ajánlanád-e más gyerekeknek?

Ötöst adna	71	40,30%
Négyest adna	65	36,90%
Hármost adna	27	15,30%
Kettést adna	8	4,50%
Egyest adna	5	2,80%
Összesen	176	100,00%

Ajánlaná	143	81,20%
Nem ajánlaná	32	18,20%
Nem tudja	1	0,60%
Összesen	176	100,00%

S most nézzük a nagyon is beszédes válaszokat. Először azokét, akik jó osztályzatokkal értékelték lakásotthonaikat:

- „Ötöst adnék, olyan, mint az igazi otthon, és így is élünk benne.”
- „Ötöst adnék, szép lakás, amerikai konyha, jó lenne, ha lenne ilyen sajátunk.”
- „Ötöst adnék, inkább hatost, de otthon szívesebben lennék.”
- „Ötöst, szép, jól érzem magam, és a testvéreim is itt vannak.”
- „Ötöst adnék, de nem ajánlanám, mert mindenkinek jobb a családjában.”
- „Négyest, mert itt minden nagyon jó, de nem az igazi otthonom.”
- „Csak négyest, mert nem a sajátom ez az otthon. Hát azért jó lenne, ha a családommal együtt egy ilyen házban laknék.”
- „Négyest, azért, mert minden nagyon jó, de hát mégsem család.”
- „Négyest a szobatársaim miatt.”
- „Négyest, mert szerintem hármunknak kicsi a szoba.”

„Azért adnék négyest, mert zavar egy-két szabály. Például hogy egymás szobáiba nem mehetünk be, akkor sem, ha hívnak.”

„Négyest, mert a régi helyemen jobban törődtek velünk. Itt az van, hogy elég nagy vagy, oldd meg egyedül a problémáidat.”

„Azért négyest, mert sok felnőtt cserélődött ki, akiket jobban szerettem. Ez rossz volt.”

„Négyest, mert jó ez, csak a ruhapénzt nem értem. Itt úgy van, hogy a házvezető összedobja az összes ruhapénzt, és akinek kell valami, abból vesznek neki. Nem mintha én nem kaptam volna ruhát, elmentünk és vettünk, de ez így hol igazságos? Akartam is erről a gyámommal beszélni, de a házvezető azt mondta, hogy a gyám nem mihozzánk jön, hanem hozzájuk. Amikor pedig itt volt, én pont iskolában voltam.”

És így vélekednek a négyesnél rosszabb osztályzatot adók:

„A nevelők jórésze nem OK. Nem azért dolgoznak itt, mert szeretnek minket, hanem azért, mert ez a munkájuk.”

„Rossz a kaja, és a nevelők hozzáállása is. Úgy hiszem, nemigen törődnek velünk. Csak a látszatra vigyáznak. Van sok minden. Tele van a padlás sportszerrel, biciklivel, de nem lehet használni, mert tönkremegy.”

„Hármost adnék, mert van olyan nevelő, több is, aki rossz velünk, és kötekedik. Ha valamilyen ruhánk nem tetszik neki, amit otthonról hoztunk, azt kidobja. Csak akkor ajánlanám más gyerekeknek, ha még ennél is rosszabb az a hely, ahol van, vagy az utcán élne.”

„Itt csak azt tehetjük, hogy eszünk, alszunk és tanulunk meghatározott időben. Nem ajánlanám senkinek, ez rossz hely, én is rosszul érzem magam.”

„A felnőttekre kettést adnék. A gyerekefelügyelők például megjegyzéseket tesznek az anyámra. Csak akkor ajánlanám, ha hajléktalan lenne.”

„Nem ajánlanám, itt kilenckor mindig elzavarnak a TV mellől, és így semminek nem látom a végét. Ha nem szeretjük az ételt, akkor is mindig meg kell enni, mert nincs más. Ha van valamilyen maradék délről, vagy uzsonnáról, akkor valamilyen nevelő megengedi, hogy azt együk, de csak kevés nevelő.”

„Az egyik nevelő sokat ordít velünk. Sokszor meghúzta mérgeiben a füleimet, rángatta a karomat. Mindig halljuk, hogy fent ordít a gyerekekkel az emeleten. Egyszer láttam, hogy az egyik gyereket megpofozta. Mindig mérges ránk. Sosincs mosolya. A többi nevelő sem szereti.”

„Ne jöjjön ide senki. Nem ajánlanám. Inkább a dekkolás bárhol. A légkör szar. Ketté van bomolva a közösség. Akiket szeretnek a nevelők, azoknak mindent lehet. A többieknek pokol. Szidás, gorombaság, ordibálás, kicsiknek verés, de néha a nagynak is. A múltkor az egyik gyerek akkorát kapott, hogy a lépcsőről majd leesett. A másikat orrba vágta. Nem tudjuk ezt a légkört, ami van, egyedül megváltoztatni. Én már le is írtam a gyámomnak, hogy el akarok innen menni, ha semmi nem változik meg.”

Súlyos és elkeseredett segélykiáltások ezek. Vigasztalhatjuk magunkat azzal, hogy elszigetelt jelenségekről van szó, hiszen a gyerekek döntő többsége valóban jól és biztonságban éri

magát. De nekünk kötelességünk meghallani azokat a gyerekeket is, akik szívszorító üzeneteket küldenek nekünk. Az egyedi esetek orvoslásán túl /ez már megtörtént / a szakmának el kell gondolkoznia azon, hogyan lehetne elkerülni, megelőzni a hasonló esetek kialakulását. Látnunk kell, hogy a lakásotthonokban megvalósuló családi életmód együtt jár az egymásrautaltság és ugyanakkor a kiszolgáltatottság megnövekedésével is. Ez gyerekekre és felnőttekre egyaránt igaz. Ezért különösen fontos körülményként kiválasztani nemcsak a lakásotthonokba elhelyezhető – jól szocializált – gyerekeket, hanem a kellő felkészültségű, toleranciával és empátiás készséggel rendelkező felnőtteket is.

• Mi az, amit a legjobban szeretsz itt?

Mindent	74	42,00%
Gyerekeket	21	11,90%
Házat, kert	32	18,20%
Nincs ilyen	41	23,30%
Egyéb	8	4,60%
Összesen	176	100,00%

Ennek - a számunkra egyszerűnek tűnő - kérdésnek a megválaszolása nehézséget okozott a gyerekeknél. A segítő kérdések /a felnőtteket, a gyerekeket, a környezetet, stb. / sem igazán oldották meg a gyerekek nyelvét, ezért a válaszaikat is nehéz volt kategóriákba sorolni. Mégis – az általános közérzetükre utaló válaszokon /nincs ilyen, mindent / kívül a gyerekközösséget és a környezetet nevesítették. Az ezekben a kategóriákba nem illő, de érzelmi töltésű válaszokat az egyéb válaszok közé soroltuk:

„Időnként a szobát rendezni, kiülni az erkélyre és beszélgetni a többiekkel.”
 „Szeretem, hogy nyugalom van, sokat lehetek a kertben.”
 „Hogy olyan nyugalmas, csendes, nincs annyi gyerek.”
 „Ketten vagyunk a szobában. A gyereketthonban hatan voltunk.”
 „A főzést, hogy segíthetek benne.”
 „Magát a lakást. Tetszik. Olyan, mint egy igazi otthon családdal együtt.”
 „A törődést, azt, hogy törődnek velem.”
 „Szabad az ember. Nincsenek biztonsági öregek, nincs rács.”

• Mi az, amin szerinted a leginkább változtatni kellene?

"Minden úgy jó, ahogy van."	62	35,20%
"Nem tudom."	57	32,40%
Valamilyen javaslatot adók	57	32,40%
Összesen	176	100,00%

Erre a kérdésre meglepően sok gyerek /57-en/ nem tudott válaszolni. Ez azonban nem feltétlenül a tökéletes elégedettség jele, mert ha az lenne, akkor a „nem tudom” válaszok helyett a „semmin nem kéne változtatni” válaszokat kaptuk volna. Ter-

mészetesen nem lehetünk biztosak benne, csak gyaníthatjuk, hogy a sok „nem tudom” válasz azzal magyarázható, hogy a gyermekek – mint ahogy arról korábban is volt már szó – helyzetüket megváltoztathatatlan adottságnak tartják, hiszen azt tanulták meg, hogy velük a dolgok csak úgy megtörténnek, s abba beleszólásuk nem nagyon van.

S most szemezgessünk a valamilyen javaslatot adók válaszaival között:

A tárgyi környezetre vonatkozó javaslatok:

„Ki kéne cserélni a bútorzatot, mert el vannak szakadva.”
 „A bútorokon! Az lenne jó, ha az otthonihoz hasonlítana.”
 „Kicsi a ház, és alig van kert. Nagyobb udvar kellene!”
 „Legyen nagyobb udvar, lehessen focizni és biciklizni!”
 „Jó lenne, ha az udvaron több lenne a fű, mert most minden tele van betonnal!”
 „Szigeteljük a falat! Ne fagyjon el hamar a melegvíz!”
 „Nagyon hideg van éjszaka. Jobban kellene fűteni!”
 „Ha közelebb lenne a városhoz! Mire kiérek a megállóba, elfáradok.”
 „Messze van Pesttől. Ki az a hülye, aki idetalál?”
 „Nincs szerelőműhely, szerszám és helyiség, ahol barkácsolhatnánk.”

A gyerekközösségre vonatkozó javaslatok:

„Ha kevesebb kicsi gyerek lenne és több nagy!”
 „A 14 éven felüli gyerekeket külön kéne tenni a kicsiktől!”
 „Másképp választanám ki a gyerekeket, mi már csak bosszantjuk egymást.”

Az ellátásra vonatkozó javaslatok:

„Több pénz kellene, hogy ne kelljen fillérezgetni, annyira beosztani a pénzt.”
 „Jó lenne, ha több lenne az ellátmány.”
 „Lehetne több a ruhapénz. Ne kelljen a sampont a zsebpénzemből venni.”
 „Adnék kaját a gyerekeknek ha éhesek, a reggelin, uzsonnán és vacsorán kívül.”

A házirendre és a szabályokra vonatkozó javaslatok:

„Túl sok a szabály.”
 „Házirendet szigorúbbra változtatnám.”
 „Szigorúbb szabályokat hoznék, mert ez már nem jó a gyerekeknek sem. Nincs semmilyen büntetés. Leszidják. A gyerek leszarja. Nagyon lájtos az egész.”
 „Nem kéne mindenkinek 8-9-kor lefeküdni.”
 „Hogy a TV-ben a filmet lehessen végignézni. 9-kor mindig elzavarnak, és nem látom a végét!”
 „Bármikor lehessen tanulni. Ne legyen kötelező tanóra! Lehessen tanulni a saját szobámban. Ne kelljen közösen ülni a nappaliban.”
 „Ha megtanultunk, lehessen kimenni. Ne kelljen bent ülni a tanulási idő végéig!”
 „A tanulási idő ne legyen meghatározott! Én például este szeretek tanulni.”/17 éves /
 „A kaját önállóan kéne elvenni, ha éhesek vagyunk.”

„Az étkezéseken. Meg kellene kérdezni a gyerekeket, hogy mit szeretnének. Akkor ehessenek, ha éhesek!”

„Hogy ne legyen olyan korán a vacsora. Más normális ember nyolckor vacsorázik, itt meg lángszórával keresik az embert, ha fél hétkor még nem vacsorázott!”

„Lehessen állatot tartani!”

„Hogy ne kelljen kis dolgokról is ÁFA-s számlát hozni, mert ez nagyon megalázó.”

A felnőttekkel és a bánásmóddal kapcsolatos javaslatok:

„Jó lenne, ha a nevelőknek még több ideje lenne beszélgetni velem, a rossz nevelőket pedig el kéne küldeni!”

„A jó nevelők ne menjenek el!”

„Többször kéne leülni beszélgetni, és jobban össze kéne tartani a csoportot!”

„A nevelők mindenkivel egyformán bánjanak. Ne kivételezzenek a kedvenceikkal! Ne kelljen a trehányak után nekünk takarítani!”

„A kicsikkel másképp kéne beszélni. Itt nincsenek pátyolgatós nevelők!”

„Szigort lejjebb lehetne venni. Szigor kell, de lehetne kevesebb!”

„A nevelő írassa alá a zsebpénzkartonomat! Nem tudom, mennyi zsebpénzem van, és azt sem, hogy mennyi marad.”

„Írassák alá velem a zsebpénzkartonomat, és a nevelő ne tartsa otthon a pénzemet!”

„Egy hónapja nem volt gyerekeam. Mi sem akartuk, mert hosszú, négy órás volt. De most jó lenne. Gyorsabban is meg lehetne beszélni a dolgokat. Még nem kérdeztük meg, hogy miért maradtak el a gyerekeamek.”

„Nagykorúságom után is szeretnék itt maradni, de azt mondják, nem lehet. Jó lenne itt maradni, s ha kaphatnék egy külön szobát!”

VII. GYERMEKI JOGOK ÉRVÉNYESÜLÉSE

■ Volt-e már olyan, hogy nem értettetek egyet a nevelőddel? Hogyan rendeződött a konfliktus?

Nem volt konfliktusa	47	26,70%
Beszélgetés hatására rendeződött	42	23,90%
"Nem érdemes megbeszélni, mert mindig a felnőttnek van igaza."	66	37,50%
Beszélgetés után sem rendeződött	12	6,80%
Csoportgyűlésen	5	2,80%
"Gyámmal beszéltem meg."	4	2,30%
Összesen	176	100,00%

Megnyugtatónak tűnik, hogy a gyerekek mintegy felének /50,5%/ vagy egyáltalán nem volt még komoly konfliktusa a velük foglalkozó felnőttekkel, vagy ha volt is, azt sikerült beszélgetéssel rendeznie. /Az apróbb nézeteltéréseket, súrlódásokat nem soroltuk a komoly konfliktusok közé. / Ezekben a gyerekekben tehát nem maradt tüske. Ugyanakkor érdemes odafigyelni arra is, hogy viszonylag sokan - a megkérdezettek 37,5 %-a - úgy nyilatkozott, hogy nem is érdemes kísérletet tenni arra, hogy a felmerült nézeteltéréseket beszélgetéssel, nyílt

kommunikációval rendezzék, mert úgyis a felnőttnek van igaza. Anélkül, hogy a konfliktusok mibenlétéről bővebb információkkal rendelkezni, óvatosan jegyezzük meg, hogy nem jó, ha a gyerekek nem tanulják meg a konfliktusok kezelésének elfogadható technikáit, panaszuk, sérelmeik orvoslásának kulturált módját, és különösen nem jó, ha a nevelői munka a hatalom megtestesítőivel szembeni meghunyászkodó magatartásra nevel. Elszomorítóak ezért ezek a válaszok:

„Mindig ők győznek, mert ők azok, akik dönthetnek.”

„Mindig minden csak az én hibám. Mindig én húzom a rövidebbet.”

„Ha balhézom, mindig én szívom meg.”

„Érdemesebb hallgatni.”

„Tök mindegy. Úgyis mindig a nevelőnek van igaza. Minek a balhé?”

„Nincs mit tenni, bele kell nyugodni abba, amit a felnőttek akarnak.”

„Úgyis az van, amit a felnőtt akar, mert ő a felnőtt. Én csak hallgatok. Felesleges bármit mondanom.”

„Viták esetén mindig a felnőttek győznek.”

Ki a te gyámod? Milyen gyakran találkozol vele?

Tudja, ki a gyámja	138	78,50%
Nem tudja	27	15,50%
Rosszul tudja	11	6,20%
Összesen	176	100,00%
Sokszor, vagy naponta	43	31,10%
Hetente	15	10,90%
2-3 hetente, vagy havonta	26	18,80%
1-2 havonta	7	5,10%
Nagyon ritkán	38	27,50%
Soha	6	4,30%
Hivatásos gyámja van	3	2,10%
Összesen	138	100,00%

A sokszor, akár naponta történő találkozások azokban az esetekben valósulnak meg, amelyekben a lakásotthon vezetője egyben gyám is, vagy akkor, ha a gyermek az anyaotthon belső általános iskolájába jár, és így a gyermekotthon területén óhatatlanul találkozik az igazgatóval, vagyis a gyámmal. De mi van az ettől eltérő esetekben? Nézzünk egy-két választ:

„Elég gyakran jön, amikor szükségem van rá, számíthatok a segítségére.”

„Nem szoktunk találkozni, de felhívhatom telefonon, ha akarom.”

„Bármikor megkereshetem, s ha nem ér rá, mond egy másik időpontot.”

„Ha akarok, lemegyek a központba, és beszélhetek vele.”

„Ritkán találkozunk. Úgy havonta, mert leginkább iskolában vagyok, amikor idejön. Otthongyűlésekre is szokott régebben jönni.”

„Amikor értekezlet van, akkor szokott jönni.”

„Félévente, ha érkeziklet van. Nem szoktunk beszélgetni.”
 „Ritkán jön, de ha itt is van, öt-tíz perc. Az is délelőttönként.”
 „A régi gyámom egyáltalán nem jött ide, az új igen.”
 „Félévente berendel a gyerekotthonba, öt-tíz percig beszélgetünk.”
 „Félévente egyszer találkozunk. Nekem kéne vadászni őt, ha akarok valamit. Csak délelőtt lehet elérni, de én akkor iskolában vagyok.”
 „Nagyon ritkán jön, tavasszal volt itt utoljára.”

Ha szükségét érzed, te szoktál-e beszélgetést kezdeményezni a gyámoddal?

Igen	79	44,90%
Nem	59	33,50%
Nem tudja, ki a gyámja	38	21,50%
Összesen	176	100,00%

Mivel minden gyermek jogainak gyakorlásában korlátozott, gyámja köteles eljárni és intézkedni a gyermeket megillető jogok érvényesítése érdekében. A gyermeki jogok közül az egyik legfontosabb az ellátással kapcsolatos véleménynyilvánítási jog, illetve az ehhez szorosan kapcsolódó panaszhoz való jog. Ahhoz, hogy a gyám a gyámsága alá tartozó gyermek jogainak érvényesítését biztosítani tudja, a vele való kapcsolat felvételének módjait a gyermek számára egyértelművé kell tennie. A kérdésekre adott válaszokból azonban az derül ki, hogy a gyámokkal való kapcsolatfelvétel módjai gyakran kimunkálatlanok, és a gyermekek sem igazán tudják, hogy – a pénz-felszabadítási kéréseken kívül – mikor érdemes a gyámhoz fordulni:

„Nem szoktunk találkozni, de felhívhatom telefonon, ha akarom. Kértem a családi pótlékomból, akkor felhívtam.”
 „Igen, most kértem pénzt.”
 „Nem, csak ha pénz kell.”
 „Nem, mert nem tudom, miben tudna segíteni a gyámom.”
 „Pont iskolában voltam, amikor jött. A nevelő azt mondta, hogy hozzájuk jött, nem hozzánk. Ne zavarjuk.”
 „Nem, mert ha keresem, azt mondja: majd!”
 „Nincs értelme, hogy beszéljek vele, úgysem változik semmi!”
 „Ha nagyritkán találkozunk, mindig csak azt kérdezi, hogy vagy, mi újság az iskolában?”

A gyám és a gyerekek közötti kapcsolatfelvétel lehetőségeinek és gyakoriságának áttekintése után két kérdés merül fel:
 - Vajon mit tud a gyerek arról, hogy mire való a gyám?
 - Vajon mit jelent a felnőttnek a gyámi szerep?

A gyermekek válaszaiból arra lehet következtetni, hogy többségük úgy gondolja, a gyám és igazgató egymás szinonimái, és a kettő között semmilyen megfogható különbség nincs. De azok a gyerekek sem érzékelik a kettő közötti határokat, akiket a gyám félévente magához rendel, vagy többnyire csak akkor kerülnek a gyám szeme elé, ha odaviszik őket, mert rossz fát tettek a tűzre. Ilyenkor az igazgató-gyám a büntetőhatalom megtettesítőjeként jelenik meg a gyerekek életében. Az esetek zömében azonban a gyermekek számára a gyám egy arc-

nélküli, értelmezhetetlen szereplő.

A gyermekek gyámmal kapcsolatos elképzeléseinek szinte tükörképe az igazgatók, intézményvezetők gyámsággal kapcsolatos szerepfelfogása. Míg egyes gyámok a gyermek hivatalos ügyeinek elintézésére helyezik a hangsúlyt, addig mások az igazgatói szerep gyermek felett gyakorolt hatalmi pozíciójának hangsúlyozására, és ott, ahol a lakásotthonvezető a gyám, nagy valószínűséggel kialakul egy védő-óvó, törődő, érzelmekkel átszőtt bizalmi viszony gyám és gyámoltja között.

Ha valamelyik gyerek súlyosan megszegi a szabályokat, mi történik akkor?

Nincs büntetés, legfeljebb szidás	31
Kimenőmegvonás	46
Máshová helyezéssel való fenyegetés	26
Nem nézhet tévét	23
Leviszik az igazgatóhoz	15
Szobafogság	14
Nem számítógépezhet	13
Sarokba állítás, guggolás, térdepeltetés	13
Csoportgyűlés	11
Fegyelmi	8
Írásbeli figyelmeztetés	7
Zsebpénz elvonás	7
Közös programoktól eltiltás	5
Verés	4
Egy hónapon át tartó mosogatás	4
Szakkörtől való eltiltás	3
Zsebpénzt később kapja meg	3
Elküldik a fürdőszobába	2
Nem mehet haza	2
Elküldik sétálni	1
Bocsánatot kell kérni	1

A jutalmazás-büntetés kérdése mindig kényes része a pedagógiai munkának, függetlenül attól, hogy a nevelés színtere lakásotthon, gyermekotthon, nevelőszülő vagy akár bármelyik család. A gyermekneveléssel foglalkozó felnőttek gyakran érzik úgy, hogy csapdába kerülnek akkor, amikor büntetni akarnak, hiszen bármit találnak is ki, az általában sérti a gyermeki jogokat, legtöbbször a gyermek emberi méltóságához való alkotmányos jogát. Már az 1998-as ombudsmani vizsgálat is kifogásolta a gyermekotthonokban alkalmazott büntetési módokat, így például a gyermekek fizikai bántalmazását, a hozzátartozókkal való kapcsolattartás akadályozását, a szobafogságot, a zsebpénzelvonást és a szakköröktől való eltiltást is. A gyermekneveléssel foglalkozó szakemberek ezért gyakran felteszik a kérdést: akkor mivel büntethetünk egyáltalán? Mint ahogy az a fenti táblázatból kitűnik, a büntetések módjai változatos képet mutatnak. Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa ma is találna kifogásolnivalót. A megalázó, az emberi méltóságot sértő büntetések még mindig elég nagy számban fordulnak elő, bár a testi fenyegetés – szerencsére – visszaszorulóban van. A szobafogság, néha a fürdőszobában való tartózkodásra kényszerítés, s a guggoló vagy térdeplő helyzetben történő sarokba

állítás elfogadhatatlan büntetési módok. A gyermekek válaszából az is kiderült, hogy a legsúlyosabb büntetésnek a másik otthonba történő helyezés lehetőségének felvillantása minősül:

„A legsúlyosabb az, ha eltanácsolnak.”

„Legvégső esetben kirúghatnak. Mehetnek vissza az intézetbe.”
„Csak az első alkalommal bocsátanak meg, aki nagyon rossz, azt visszaviszik az intézetbe.”

A fegyelmeivel vagy írásbeli figyelmeztetéssel való fenyegetés is népszerű, bár a gyerekeknek fogalmuk sincs arról, hogy ez mit von maga után:

„Van fegyelmi is, ha nagy a baj, de nem tudom, mit kap az, akinek fegyelmi van.”

„Fegyelmi büntetést kap, de azt nem tudom, mit jelent.”

„Fegyelmit is kaphatunk. Az egy írásbeli figyelmeztetés. Hogy mi az értelme? Mit tudom én!”

Úgy tűnik tehát, hogy a lakásotthonokban folyó nevelői munka még sok esetben emlékeztet az oktatási intézményekben bevett pedagógiai gyakorlat elemeire, bár ezek alkalmazása merőben idegen a lakásotthonok lényegi funkciójától.

■ BENYOMÁSOK, LEVONHATÓ TANULSÁGOK

A lakásotthonok létrehozásának szükségessége abból a felismerésből fakadt, hogy a családjukból kiemelt gyermekek intézményes nevelése gyakran vallozt kudarcot abban a tekintetben, hogy az intézmény falai közül kiengedett gyermekek többnyire az életben nehezen boldoguló, a társadalomba nehezen beilleszkedő, begyógyíthatatlan sebeket hordozó egyénekké váltak.

Nyilvánvalóvá vált, hogy a korábbi nagylétszámú – gyakran 100-120 gyermek befogadására képes – nevelőotthonok a maguk személytelenségével, a gyermekekre rákényszerített egyöntetű, uniformizált életmódjával nem képesek biztosítani azt a személyre szóló egyéni bánásmódot és terápiás légkört, amely elengedhetetlenül fontos a traumatizált, családjuktól elválasztott gyermekek reszocializációjához. Ennek a felismerésnek az eredményeképpen megindult a nevelőotthonok 40 fős gyermekotthonokká történő átalakítása, illetve a 12 fős lakásotthonokkal történő kiváltása, és nem utolsósorban a nevelőszülők képzése és intenzívebb toborzása. Az ellátórendszer sokszínűvé vált, megteremtődött tehát a feltétele annak, hogy a szakellátás érzékenyebben tudjon reagálni a beutalt gyermekek egyéni szükségleteire. A tárgyi feltételek megteremtése azonban önmagában nem elég. A korábbi nevelő-, illetve gyermekotthonokból áthelyezett pedagógusok mély vízbe dobásával még nem válik egyetlen lakásotthon sem azzá, amire létrehozták őket. Féltő, hogy az elmaradt képzések, felkészítő kurzusok egy elavult szemlélet továbbélését segítik elő, s a kellemebb, otthonosabb környezet biztosításán túl semmi nem történt annak érdekében, hogy a kollektív nevelés korszerűtlen módszereit felváltsa az individuális nevelést előnyben részesítő pedagógia.

E vizsgálat számos ponton derített fényt arra, hogy a korábbi nevelőotthonokban elvárt és rögzült pedagógiai szemlélet nem veszi figyelembe a gyermekek személyiségfejlődésének sajátosságait, és a gyermekekkel való személyes foglalkozás helyett a gyermekcsoporttal való foglalkozásra helyezi a hang-

súlyt. Példaként említeném a különböző időpontokban született gyermekek születésnapjának összevont megünneplését, a gyermekotthoni gyakorlatból átvett tanórátzatást, az egyéni szükségleteket figyelmen kívül hagyó napirendek szigorú betartatását, és minden olyan követelmény felállítását, amely a családi légkör kialakulása ellen hat.

A lakásotthonokban a felnőtt és gyermek egyaránt, kiszolgáltatottabb és védtelenebb, mint egy gyermekotthoni milőben. A lakásotthonban dolgozó felnőtt mögött immár nem áll egy bármikor elérhető vezetőség és tantestület. A hirtelen felmerülő problémákat magának kell megoldania. De ugyanez igaz a gyerekekre is. Itt nem lehet csak úgy eltűnni, a konfliktusok elől elmenekülni, másnál védelmet keresni. Nem lehet a számára nem kedves felnőttet kikerülni, hiszen össze vannak zárva. Mindez azt is jelenti, hogy fokozottabb a sérülés veszélye. Ezért is lenne elengedhetetlenül fontos a gyermekekkel foglalkozó szakemberek megfontolt kiválasztása, felkészítése és szupervíziókkal, tréningekkel történő folyamatos karbantartása.

Nagyon sokat tettünk a szakellátásba utalt gyermekekért azzal, hogy létrehoztuk a lakásotthonokat. De óhatatlanul fel kell tennünk magunknak azt a kérdést, hogy a lakásotthonok létrehozásával párhuzamosan gondoskodtunk-e az otthonokban dolgozó szakemberek képzéséről, felkészítéséről, a lakásotthoni pedagógia módszertanának kidolgozásáról, a lakásotthonokba helyezhető gyermekek kiválasztását segítő szempontrendszer összeállításáról. Az ingatlanok vásárlása során nagyobb figyelmet lehetne szentelni a gyerekszobák megfelelő méreteire, hogy a zsúfoltság elkerülhető legyen, mert ez az otthonosság talán egyik legfontosabb kritériuma. A szűkös terek bebútorozási lehetősége nem garantálja az intimszféra és a komfortérzés kialakulását, többek között azért sem, mert megítélésünk szerint a gyerekek szobáinak nem csak a hálószobai funkciókat kell ellátniuk. Elengedhetetlen követelmény, hogy minden gyereknek legyen íróasztala és zárható szekrénye, illetve fiókja. A lakásotthonok szűkös anyagi forrásai azt sem teszik lehetővé, hogy az egyes otthonok színes, fényképekkel teli bemutatkozó prospektust tudjanak magukról összeállítani annak érdekében, hogy a helyezési tanácskozásokon a gyerekeket és szüleiket hitelesebben informálhassák szolgáltatásaikról. Ennek hiánya ugyanis a gondozási helyek kijelölésével kapcsolatos gyermeki és szülői jogok csorbitását eredményezi, és egy pusztán szóbeli tájékoztatás nem pótolhatja az intézmény megismerésének lehetőségét.

Van tehát még tennivaló.

Zsámbéki Eszter

■ ÉRTESÍTÉS

A *Család Gyermek Ifjúság Kht.* 2004. április 29-én 10 órakor közgyűlést tart.

Napirendi pontok:

1. A közhasznúsági jelentés elfogadása
2. Egyebek

A KAPCSOLATTARTÁSI ÜGYEK VIZSGÁLATA

■ MI AZ OKA A JOGSZABÁLYOK VÉGREHAJTHATATLANSÁGÁNAK?

2003. június 20-án az Egészségügyi, Szociális- és Családügyi Minisztérium Gyermekek- és Ifjúságvédelmi Főosztálya elrendelte a kapcsolattartási ügyek országos vizsgálatát.

A vizsgálat indoka az volt, hogy az utóbbi időben egyre több olyan ügy került a Minisztériumba felügyeleti vizsgálat céljából, amelyek hosszú évek óta folyamatban vannak, és a kapcsolattartásra jogosult szülők a gyámhatóságok segítségével sem tudnak élni törvény adta jogaikkal. A Főosztály ezért felkérte valamennyi megyei gyámhivatal vezetőjét, hogy végezzen vizsgálatot az illetékességi körébe tartozó gyámhivataloknál a kapcsolattartási ügyek végrehajtási területén. A vizsgálat során figyelmük különösen arra terjedjen ki, hogy a gyámhivatalok a kapcsolattartásra jogosult bejelentését, jelzését követően mennyi időn belül intézkednek, milyen végrehajtási intézkedéseket alkalmaznak, folyamatos-e a végrehajtás, milyen összegű végrehajtási bírságokat adnak ki, és a kiszabott végrehajtási bírságok behajtása megtörténik-e. Végeredményben arra szertettek volna választ kapni, hogy az esetleg eredménytelen végrehajtásokért milyen mértékben tehető felelőssé a gyámhivatalok, és mennyire okai az eljárások sikertelenségének egyéb körülmények.

■ A KAPCSOLATTARTÁS JOGSZABÁLYI HÁTTERE

A kapcsolattartás jogát az 1952. évi IV. törvény, a Családjogi törvény (Csjt.) szabályozza. 92. § (1) bekezdése szerint „A gyermeknek joga, hogy külön élő szülőjével személyes és közvetlen kapcsolatot tartson fenn. A gyermekétől külön élő szülő joga és kötelessége, hogy gyermekével kapcsolatot tartson fenn, vele rendszeresen érintkezzen. A gyermeket nevelő szülő vagy más személy köteles a zavartalan kapcsolattartást biztosítani.” A szülőnek joga van a gyermekével kapcsolatot tartani akkor is, ha szülői felügyeleti joga szünetel. Kivételesen indokolt esetben azt a szülőt is fel lehet jogosítani a kapcsolattartásra, akinek a szülői felügyeleti jogát a bíróság megszüntette, vagy akinek szülői felügyeleti joga azért szűnt meg, mert hozzájárult gyermeke ismeretlen személy által történő örökbefogadásához, de az örökbefogadásra nem került sor. Az első esetben a bíróság, míg a második esetben a gyámhivatal dönt.

A kapcsolattartásról a szülők meg egyezésének hiányában a gyámhivatal dönt. Ha házassági, vagy gyermekelhelyezési per van folyamatban, a döntés joga a bíróságot illeti meg, és a bírói ítélet jogerőre emelkedésétől számított 2 éven belül a döntés bármilyen megváltoztatását is a bíróságtól kell kérni. Ha a szülők külön élnek, de nincs közöttük folyamatban házassági bontó per vagy

gyermekelhelyezési per meg kell, hogy egyezzenek a gyermek elhelyezéséről és ilyenkor a gyermeket nem nevelő szülő kérheti a gyámhivaltól a kapcsolattartás szabályozását.

A kapcsolattartásra vonatkozó bírói határozat végrehajtásáról a gyámhivatal gondoskodik. A kapcsolattartásra vonatkozó eljárási szabályokat egyrészt az 1957. évi IV. törvény – Államigazgatási eljárásról szóló törvény –, és a 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet (Gyer.) tartalmazza.

Amennyiben a kötelezett – gyermeket gondozó szülő – önhibájából nem tesz eleget a kapcsolattartást szabályozó határozatnak a gyámhivatal figyelmezteti magatartása következményeire. Ismétlődés esetén végrehajtási bírságot lehet kiszabni akár folytatólagosan is. Az egyszerre kiszabható bírság összege 100.000,- Ft lehet. Ezen kívül indokolt esetben elrendelhető a karhatalmi végrehajtás. A végrehajtás során a gyámhivatal igénybe veheti a kapcsolatügyelet közreműködését is, védelembe veheti a gyermeket. Ha a gondozó szülő a gyermeket folyamatosan a másik szülő ellen neveli és a végrehajtási intézkedések ellenére sem tesz eleget a kötelezettségének, vele szemben helye lehet a gyermekelhelyezés megváltoztatása iránti per indításának is. A per megindítására a másik szülő jogosult, de felléphet a gyámhivatal is.

■ A LEFOLYTATOTT VIZSGÁLATOK ÖSSZEĞZŐ MEGÁLLAPÍTÁSAI

A megyei gyámhivatalok vizsgálatuk során megközelítőleg 1500 kapcsolattartási ügy vizsgálatát végezték el. Általánosságban megállapítható, hogy a vizsgált időszakban (2001-2003) a gyámhivatalok által szabályozott kapcsolattartások száma némileg emelkedett, míg a végrehajtási ügyek száma enyhe csökkenést mutat. 2001-ben 7616, míg 2002-ben 7771 ügy indult, illetve 2001-ben 849, míg 2002-ben 718 végrehajtási eljárásban kellett eljárni. Jóval magasabb számú azokban az ügyekben a végrehajtási kérelmek száma, ahol a kapcsolattartást a válóper, vagy a gyermekelhelyezési per során a bíróság szabályozta. 2001-ben 2029, míg 2002-ben 1895 végrehajtási ügy indult a gyámhivataloknál.

Szinte valamennyi megyei gyámhivatal jelezte, hogy a végrehajtási ügyek intézése során a legtöbb gond a bírósági szabályozásokkal van. A bíróságok a kapcsolattartást a gyermekelhelyezés során csak egy eldöntendő részkérdésként kezelik, és hajlanak arra, hogy különösebb vizsgálat nélkül jóváhagyják a szülők által megkötött egyezségeket.

Nem fordítanak azonban gondot arra, hogy a kapcsolattartás szabályozása meg-

feleljen a 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 30. § (1) bekezdésében foglaltaknak. A legtöbbször hiányzik az elmaradt kapcsolattartások pótlásának szabályozása, valamint az ügyfelek figyelmeztetése arra, hogy a várhatóan elmaradó kapcsolattartásokról előzetesen lehetőleg írásban kötelesek egymást értesíteni. Gyakran nem tájékoztatják az ügyfeleket jogaikról és kötelezettségeikről sem. Az ilyen hiányos bírói határozatok azt eredményezik, hogy a gyakorlatban kivitelezhetetlen a határozatok végrehajtása, és az ügyfelek hiába fordulnak a gyámhivatalhoz, mert ha a bíróság valamely kérdésben, amelyet a jogszabály előír, nem határoznak két éven belül a gyámhivatal ezt nem pótolhatja, hanem újra a bírósághoz kell fordulni. Ugyancsak nehézséget okoz a pontatlan, félreérthető megfogalmazás, mert ezeket sem tudja a gyámhivatal végrehajtatni. 2004. januárjában levélben fordultunk a Legfelsőbb Bíróság Elnökéhez, akit felkértünk arra, hogy hívja fel a bíróságok figyelmét helytelen gyakorlatuk megváltoztatására.

A gyámhivatalok által szabályozott kapcsolattartási határozatok ezzel szemben pontosabbak, részletezőbbek. Mindez érthető, hiszen a végrehajtás a gyámhivatalok feladata, ezért igyekeznek a szabályozást úgy megfogalmazni, az ügyfeleket jogaikra és kötelezettségeikre vonatkozóan úgy kioktatni, hogy az számukra a majdani végrehajtást megkönnyítse. Másrészt pedig a gyámhivatalok nagyobb tapasztalattal rendelkeznek a végrehajtási szabályozásban.

A végrehajtási eljárások általában a jogosult írásbeli vagy szóbeli kérelmére indulnak. A szóbeli kérelmek általában részletesek. Tartalmazzák a kapcsolattartás legfontosabb szabályait, az elmaradt kapcsolattartások pontos időpontjait, az esetleges tanúk adatait. Az írásbeli kérelmekkel azonban több a gond. Ezekben az ügyfelek általában csak elnagyolt bejelentéseket tesznek és az eljárás gyors megkezdése így nem elérhető. Nem csatolják a kapcsolattartást szabályozó bírói határozatot, nem jelölik meg az elmaradt időpontokat, nem jelölnék meg tanúkat, csak általában panaszzolják be a gyermeket gondozó szülőt, gyakran arról, hogy már hosszú ideje nem biztosítja számukra a kapcsolattar-

tást. Az ilyen kérelmek esetében nehezebb a bizonyítás, gyakran hiánypótlásra kell felhívni az ügyfeleket, ami csökkenti az amúgy is szűkre szabott 30 napos eljárási határidőt.

A következő lépés a tényállás tisztázása, amely elsősorban az ügyfelek meghallgatását jelenti. A bizonyítást egyszerűen idézi be, vagy hívja meg és tárgyalás keretében történik a meghallgatásuk. Ilyenkor rögtön reagálni lehet az egymásnak ellentmondó nyilatkozatokra. Ebben a vonatkozásban általában helyes a gyámhivatalok eljárási gyakorlata. Abban a tekintetben sincs probléma a felmérések szerint, hogy az eljárások megindulását követően az első intézkedéseket (idézés kibocsátása) általában a kérelem beérkezésétől számított 4-5 napon belül teszik meg a hivatalok.

Természetesen akadnak olyan esetek, amikor pl. az ügyfél a hiánypótlási felhívásra nem válaszol, vagy az idézésre nem jelenik meg. Ez utóbbi esetben megállapítható, hogy a gyámhivatalok nem élnek azokkal a lehetőségekkel, amelyeket az államigazgatási eljárási törvény lehetővé tesz számukra, vagyis az önhibájából mulasztó ügyfelet bírságolni lehet, illetve aki ismételten igazolatlanul mulaszt, azt karhatalom útján elő lehet vezetetni.

A bizonyítási eljárások általában az ügyfelek meghallgatásával folytatódnak, illetve felszólítják az ügyfeleket bizonyítékok becsatolására, melyek orvosi igazolások a gyerek betegségéről, igazolások a munkahelyi vagy iskolai elfoglaltságokról stb. Amennyiben szükséges lehetőség van tanúk meghallgatására is. A tényállás megállapítása után amennyiben a kérelem megalapozott, vagyis a kapcsolattartás elmaradása a kötelezettnek felróható, a gyámhivatal mérlegelési körébe tartozik, hogy milyen végrehajtási eszközzel él. A rendelkezésre álló eszközök a figyelmeztetés, a végrehajtási bírság, a karhatalom igénybevétele, illetve a gyermekelhelyezés megváltoztatása iránti per megindítása.

A vizsgált ügyek közel 50 %-ában a

figyelmeztetés elegendő volt az ügy befejezésére. 2003. február 15-ig eltérő volt a gyámhivatalok gyakorlata abban a vonatkozásban, hogy a figyelmeztetést levélben vagy határozatban közölték-e az ügyfelekkel. 2003. február 15-től már kötelező a határozat hozatala és ez a tény nagyobb nyomatékot adhat ennek az intézkedési fajtának. A gyámhivatalok általában helyesen éltek a figyelmeztetés lehetőségével, és ha szükséges volt a következő intézkedésük már a bírság kiszabása volt. Elég gyakran előfordult azonban, hogy a figyelmeztetést többször is megismételték, jól lehet már az első után komolyabb szankciót kellett volna alkalmazni. E módszer alkalmazása helytelen, hiszen az ismétlődő figyelmeztetések komolytalanná teszik az eljárást, és nem ösztönzik az ügyfeleket az önkéntes jogkövetésre.

A következő végrehajtási intézkedés a végrehajtási bírság kiszabása. A bírság alkalmazása során megállapítható, hogy a gyámhivatalok egy része idegenkedik a gyermeket gondozó szülő komolyabb összegű megbüntetésétől, amely részben érthető. Az államigazgatási eljárási törvény 100.000,- Ft-ít terjedő ismételt bírságolást tesz lehetővé. Az egy alkalommal kiszabható bírság összege a gyámhivatal mérlegelésétől függ. Figyelembe kell venni a megbírságolt személy vagyoni és szociális körülményeit, a mulasztás súlyosságát. Általánosan elfogadott nézet a jogalkalmazók között azonban az, hogy az emelkedő végrehajtási bírság nem oldja fel a szülők között kialakult ellentétet, hanem inkább elmérgesíti a helyzetet, arról nem beszélve, hogy rontja a gyermeket nevelő szülő anyagi lehetőségeit.

A másik tapasztalható probléma, hogy a kiszabott bírságok többségét a gyámhivatalok nem hajtatták be, illetve nem követelik meg a jegyzőtől, hogy a behajtásról folyamatosan tájékoztassa őket.

A jegyzők pedig nem fektetnek kellő figyelmet erre a feladatra. A be nem hajtott bírságok – melyek között szerepelnek alacsony összegű (1.000-2.000,- Ft) bírságok is – komolytalanná teszik

a végrehajtást.

A vizsgálat alapján megállapítható, hogy a gyámhivatalok egyáltalán nem alkalmazzák a karhatalmi végrehajtást, mert a gyermek érdekével ellentétesnek tartják, valamint nem élnek a gyermekelhelyezés megváltoztatása lehetőségével sem. Megjegyzendő, hogy az esetek többségében a per indításnak nincsenek is meg a feltételei, hiszen a kapcsolattartásra jogosult gyakorta rosszabb körülmények között lakik és él, mint az aki a gyermeket neveli, tehát eleve reménytelen lenne a gyermekelhelyezés megváltoztatása, arról nem beszélve, hogy a kapcsolattartásra jogosult ügyfelek ezt maguk nem is kérik.

A végrehajtás során megkíséreljük szélesíteni a gyámhivatalok lehetőségeit. A gyámhatósági eljárási rendelet ma már lehetővé teszi, hogy kezdeményezzék a szülők számára az ún. közvetítő (mediációs) eljárás igénybevételét, ahol pszichológus szakember segítségével rendezhetik a szülők problémáikat, elsősorban a gyermek érdekében. Szorgalmazzuk a gyámhatóságoknál, hogy gyakrabban éljenek a védelembévitel, mint gyermekvédelmi intézkedés lehetőségével, hiszen a különélő szülőt gyermekétől elzáró (apa vagy anya) tulajdonképpen e magatartásával veszélyezteti gyermekét és a védelembévitel a kirendelt család gondozó folyamatos jelenlétével ezt a helyzetet próbálja feloldani. Ugyancsak szorgalmazzuk, hogy kíséreljék meg az ügyfelek problémáit a gyermekjóléti szolgáltatások munkatársainak segítségével rendezni.

Természetesen minden megyében megtalálható az a két-három évek óta tartó ügy, ahol a gyámhatósági tevékenység eredménytelen. A szülők ezekben az ügyekben kompromisszumra képtelenek, gyakran megszakítottak egymással mindenféle kommunikációt és a közöttük kialakult viszony oly annyira elmérgesedett, hogy a gyámhivatal által kiszabott legmagasabb összegű bírság is kevés az ügy megoldására. Ezekben az ügyekben szinte folyamatosan folyik a végrehajtási eljárás, sok esetben évekre visszamenően kellene az elmaradt kapcsolattartásokat pótolni, a be nem fizetett bírságokat ellenőrizni, de ezekben az ügyekben a szülők sem segítik a kiszol-

gáltatott helyzetben lévő ügyintézők feladatát. Ezek az ügyek, amelyek azért az összes kapcsolattartási ügyszám képest minimális számban fordulnak elő, azonban gyakran olyan megvilágításba kerülnek, mintha a gyámhivatal lenne az oka a helyzet kialakulásának.

Természetesen előfordulnak itt is ügyintézői mulasztások, azonban meglátásunk szerint, ha az ügyfelek nem élnek a köteleességükkel, melyet az államigazgatási eljárási törvény a számukra is előír, ti. hogy együttműködni kötelesek nemcsak egymással, hanem a hatósággal is, akkor hiábavaló azt várni, hogy ezekben az ügyekben majd a gyámhatóság fog rendet teremteni.

A kapcsolattartások országos vizsgálatának eredményét és a tapasztalatokat 2003. decemberében az elmúlt év utolsó megyei gyámhivatali értekezletén ismertettük a gyámhivatal vezetőkkel. Az értekezleten felmerült a vizsgálatban tapasztaltakon kívül a gyermekvédelmi gondoskodásban nevelkedő gyermekek kapcsolattartásának problémája is. Gyakori, hogy a gyámhivatalok az intézményben vagy a nevelőszülőnél élő gyermekek kapcsolattartását az „intézet házi rendje szerint” mondattal szabályozzák. Az 1952. évi IV. törvény (Csjt.) 92. § (2) bekezdése szerint a szülőnek joga van gyermekével kapcsolatot tartani akkor is, ha a szülői felügyeleti joga szünetel. A kapcsolattartás szabályozásának eljárási szabályaiban nincs különbség a családban nevelkedő vagy az átmeneti nevelt gyermekek között. Ugyanúgy meg kell határozni mindkét esetben a kapcsolattartás gyakoriságát és időtartamát, a gyermek átadásának és visszaadásának helyét, idejét és módját, az elmaradt kapcsolattartások pótlásának rendjét illetve a kapcsolattartás elmaradására vonatkozó előzetes értesítési kötelezettséget (Gyer. 30. §).

A szabályozásnál természetesen figyelemmel kell lenni a gyermekekre specifikus élethelyzetére, de a részletes szabályozás ettől függetlenül nem maradhat el.

ÖSSZEFOGLALÁS

1. A kapcsolattartási ügyek végrehajtása során a gyámhivatalok döntő többsége az anyagi és az eljárásjogszabályok helyes alkalmazásával jár el. Az ügyintézési határidőket általában önhibájukon kívül lépik túl.

2. A végrehajtási ügyek jelentős részében akadályozzák a hatékony végrehajtást a pontatlan, hiányos bírói határozatok, végzések. Ezért felhívjuk a megyei gyámhivatal vezetők figyelmét, hogy ahol még nem tették meg, ott keressék a bíróságokkal kapcsolatot és tisztázzák mi az, ami a bírói döntésekből hiányzik és akadály a gyámhatósági végrehajtásnak. A megyei gyámhivataloknak fel kell hívni az elsőfokú gyámhivatalok figyelmét arra, hogy a végrehajtási intézkedéseket következetesen, folyamatosan alkalmazzák. Továbbra is éljenek a végrehajtási bírságolás eszközével és fokozottabban ügyeljenek oda a kiszabott bírságok behajtására.

3. Az eddigi gyakorlatnál hatékonyabban éljenek a kiskorúak védelembévitelével, gyakrabban vonják be a mediációs közvetítői lehetőségekbe az ügyfeleket.

4. Azokban az ügyekben, amelyekben valamennyi igénybevett végrehajtási eszköz eredménytelen volt, és a gyermeket gondozó szülő semmilyen hatósági eljárásra nem változtat magatartásán, fontolják meg a büntetőfeljelentés megtételét kiskorú gyermek veszélyeztetése miatt a Btk. 195. § (1) bekezdése alapján. Hívják fel a kapcsolattartásra jogosult szülő figyelmét arra, hogy lehetőségük van eljárást kezdeményezni a másik szülő ellen nem vagyoni kár megtérítése iránt.

Dr. Forgács László

ÉRTESÍTÉS

A Család Gyermek Ifjúság Egyesület 2004. április 29-én 13 órakor közgyűlést tart.

Napirendi pontok:

1. A közhasznúsági jelentés elfogadása
2. Egyebek

Gyermekvédelem másképpen: a gyermekkórházak látogatási (t)rendje

2003-ban, az év elején, Dr. Harmat György, a budapesti Madarász utcai Gyermekkórház-rendelőintézet főigazgató főorvosa panasszal fordult Dr. Lenkovich Barnabáshoz, az állampolgári jogok országgyűlési biztósához. Levelében a kórházi és rendelőintézeti körülmények tarthatatlanságáról számolt be.

A kialakult helyzet egyik fő okaként a beteg gyermekek szüleinek viselkedését, a kórházi házirend be nem tartását jelölte meg. A főigazgató felvetette a szülői látogatás korlátozásának szükségességét, mert a szülői magatartás sok esetben odáig fajul, hogy az már jelentős mértékben hátráltatja a gyermekek gyógyítását, ellátását, gondozását. Példaként valóban súlyos mulasztásokat, illetve veszélyeztető magatartásformákat említett: a házirend szerint egyszerre csak egy szülő tartózkodhat a gyermek ágya mellett. Természetesen rövid ideig tartó látogatást több hozzátartozó is tehet egyidejűleg, de elfogadhatatlan helyzetet eredményez, ha 4-5, esetleg több ember is órákon keresztül áll vagy ül az ágy mellett, hiszen az amúgy is szűkös kórteremben zsúfoltság alakul ki, a nővérek nem férnek hozzá a beteghez. A kórteremben fekvő többi gyermek nyugalmát zavarják, szeméremérzetüket sértik, nem beszélve a fertőzésveszélyről. A látogatás időtartama nem korlátozott, a szülő(k) akár 24 órán át is a kórteremben tartózkodhatnak. A házirendben csupán ajánlott látogatási idő szerepel, ez a délutáni órákat jelöli meg.

A másik probléma, hogy sok szülő a teljes gyógyulás előtt hazaviszi gyermekét, vagy nem jelenik meg vele az előírt vizsgálaton. Előfordult, hogy a szülő felügyeletére bízott gyermek ágyának rácsát az édesanya elfelejtette becsukni, így távozott a kórteremből, ezzel kiteve a gyermeket a földre esés veszélyének. A vázolt eset egyébként felveti a szülő és az egészségügyi személyzet felelősségének kérdését is.

A szülők sokszor nem működnek együtt az egészségügyi személyzettel a vizsgálatok, kisebb beavatkozások során. Megtörtént, hogy a szülő kivette a gyerekből az infúziót, mondván, erre nincs szükség. A vérvételnél a gyerek nyugodt viselkedését a szúrástól való saját félelmének hangot adva változtatta át, így a gyermek is félni kezdett a vérvételtől.

A látogatók számos esetben az alapvető tisztálkodási követelményeknek sem tesznek eleget, orvos által nem javallt étellel kínálják gyermeküket, illetve nem a kijelölt dohányzóhelyet használják, hanem a folyosókon, egyéb helyeken gyújtanak rá. Emiatt például egy éjszaka eltelte után a folyosók piszkosak, bűdösek és cigarettacsikkek hevernek szerteszét.

A CSECSEMŐ- ÉS KORASZÜLÖTT OSZTÁLY

Különösen rossz a helyzet a csecsemő-és koraszülött osztályon. A Főorvos Úr egyébként az ombudsmanhoz írt válaszlevelében helyesbítette a megfigyelést. A két osztály két külön szárnyban foglal helyet, így az ombudsmani jelentésben összekevert jellemzést kaptak. A szoptatós anya korlátlanul tartózkodhat gyermeke mellett. A kórtermekben ún. boxos rendszert alakítottak ki, amely azt jelenti, hogy kb. 6-7 négyzetméter alap-

területű, egymástól ablakkal elválasztott helyiségekben helyezik el a csecsemőket. A kiságyak mellett szűk a hely, a szülők számára pótágy elhelyezése szinte lehetetlen. Az összecuskható kempingágyak nappal a kiságyak mögött vannak, viszont ha az éjszaka folyamán szükséges valamilyen kezelés vagy ellátás, a nővérnek fel kell ébresztenie a szülőt, az ágyat össze kell csuknia. Csak így lehet a csecsemőhöz férni. Ez a hosszú procedúra, sürgős esetben igen nagy gondot jelenthet. Harmat György levelében a következőket mondta el ezzel kapcsolatban: „a csecsemő osztályon valóban 2-3-4 kiságy helyezhető el egy önálló boxosított kórteremrészben, de amennyiben a szülők is kinyitható fotelágyon helyezkednek el ugyanezen boxokban, legfeljebb két gyermek és két szülő elhelyezésére van mód. Ezt semmilyen körülmények között nem lépjük túl. A koraszülött

osztályon egy boxban 3-4 koraszülött is kezelhető, de ezen az osztályon külön fürdőszobás mama-szoba áll rendelkezésre, és bár a szülők napközben a kórteremben tartózkodhatnak, soha nem fordulhat elő, hogy a koraszülött osztályon a hozzátartozók kempingágyon vagy más alkalmatosságon a kórteremben éjszákázzanak." A jelentésben leírt téves megállapításból helytelen következtetést vontak le, mert a gyakorlatot tekintve nem fordulhat elő, hogy a gyermek ellátása késedelmet szenvedhet. „A csecsemőosztályon nem történik súlyos beteg ellátása, tehát ezen esetben a veszélyhelyzet sem áll fenn." A zsúfoltságra vonatkozó megállapítások azonban helytállóak, ami a jelenlévő hozzátartozók túlzott számából adódik. A főorvos kiemelte, hogy bár külső segítség nem állt rendelkezésre, alapítványi pénzből maguk alakították ki a szülői benntartózkodást elősegítő szülői fürdőszobákat és mellékhelyiségeket.

A kórházi személyzet tudja, hogy a szülők feszültebbek, ha beteg a gyerekük. Azzal is tisztában vannak, hogy egy édesanya mennyire kétségbeesett egy ilyen helyzetben. Azonban az egészségügyi dolgozók éppen a gyermek gyógyításán fáradoznak, segíteni szeretnének, és ehhez a szükséges szakértelemmel is rendelkeznek. A szülők ennek ellenére számtalan esetben ellenkeznek, utasítják a nővéreket, orvosokat, nem tartják be az orvosi utasításokat, egyszóval öntörvényűek. A magyar egészségügy abban az értelemben is erősen hierarchizált, hogy a szülő és a gyógyító személyzet között többnyire nem partneri viszony áll fenn, így a hagyományoknak megfelelően a szülő kliensi, ellátotti szerepbe kényszerül. Az egészségügyi dolgozók nehezen veszik tudomásul a betegnek az ún. „tájékozott beleegyezéshez" való jogát, miszerint a betegnek - és gyerek esetében a szülőnek - joga van minden beavatkozásról, döntésről érdeklődni, az okokra és teendőkre magyarázatot kérni, véleményt nyilvánítani. Igaz, hogy elméletileg az orvos és a szakszemélyzet a „szakértő", de az is tény, hogy egyre több egészségügyi ismerettel rendelkeznek a laikusok. El is várják a szülőktől, betegtől, hogy legyen tisztában a betegségek természetével, a kezelések - diéta, otthoni ápolás, gondozás - mikéntjével, ezzel elősegítve a gyógyulást. Mégis sokan zokon veszik, ha a szülő, illetve a beteg „túlságosan" tájékozott vagy kíváncsi, illetve a lehetséges beavatkozások, gyógymódok között választani szeretne a megfelelő felvilágosítást követően. Ezzel adott esetben hátráltathatják a gyógyulást, vagy esetleg ronthatnak is a gyerek állapotán az egészségügyiek nézete szerint, de ez csak az esetek egy meghatározott körére igaz.

■ AZ OMBUDSMANI VIZSGÁLAT

Lenkovich Barnabás ombudsman átfogó vizsgálata keretében munkatársai látogatást tettek a Madarász utcai Gyermek-kórházban, illetve az állampolgári jogok biztosa kiterjesztette a megfigyelést a Svábhegyi Állami Gyógyintézetre, a Fővárosi Önkormányzat Heim Pál Gyermekkórházára, a Fővárosi Önkormányzat Budai Gyermekkórházára, a Magyarországi Református Egyház Bethesda Gyermekkórházára, a fővároson kívül pedig a nyíregyházi Jósza András Megyei Kórházra, a Szegedi Tudományegyetem Gyermekgyógyászati Klinikájára, valamint a szombathelyi Markusovszky megyei kórházra. A Madarász utcai Gyermekkórházon kívül a Budai Gyermekkórházból és a

szombathelyi Markusovszky Kórházból jeleztek hasonló problémákat, a többi megfigyelt kórházból nem érkezett írásbeli panasz. Az ombudsman a vizsgálat eredményeképpen felszólította az intézményeket, hogy 2004. január 1-jéig a házirendben részletesen szabályozzák a kapcsolattartás körülményeit, a szülői látogatások rendjét és az esetleg bekövetkező konfliktusok következményeit is. A látogatás rendjét eddig a Madarász utcában és a Markusovszky kórházban rögzítették a házirendben, ennek ellenére pont ezekről a helyekről érkeztek a panaszok (nyilván ehhez hozzájárul az is, hogy tekintve a nyújtott egészségügyi szolgáltatásokat, illetve az említett térségeket, ezek a kórházak a legzsúfoltabbak, ide hozzák legtöbben beteg gyermeküket). Felkérte az intézményeket, hogy az ombudsmani jelentést és annak lényeges tartalmát tegyék hozzáférhetővé az érintett hozzátartozók számára. Javaslatára szerint, a gyermekosztályokon szükséges lenne egy szociális munkás vagy mentálhigiénés szakember jelenléte, aki folyamatos kapcsolatot tartana a hozzátartozókkal és koordinálná őket.²

■ A JOGSZABÁLYI HÁTTÉR

A főigazgató és az ombudsman orvosokról, nővérekről, szülőkről és hozzátartozókról, a betegjogokról és a gyermekek jogairól általában beszélnek, míg magának a beteg gyermeknek a vágyairól, félelmeiről, akarataról senki sem tesz említést. Mielőtt elemeznénk, hogy valójában mi jó a gyerekeknek, tekintsük át a kórházban tartózkodó gyermek jogait biztosító jogszabályi hátteret.

Az Alkotmányban biztosított alapjogok közül az alábbiakat kell kiemelni: 54.§ (1): A Magyar Köztársaságban minden embernek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltósághoz, amelyektől senkit nem lehet önkényesen megfosztani.

67.§ (1) A Magyar Köztársaságban minden gyermeknek joga van családjá, az állam és a társadalom részéről arra a védelemre és gondoskodásra, amely a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges.

(2) A szülőket megilleti az a jog, hogy gyermeküknek adandó nevelést megválasszák. (...)

70/D.§ (1) A Magyar Köztársaság területén élőknek joguk van a lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez.

(2) Ezt a jogot a munkavédelem, az egészségügyi intézmények és az orvosi ellátás megszervezésével, a rendszeres test-edzés biztosításával, valamint az épített és a természetes környezet védelmével valósítja meg.

Mint tudjuk, az Alkotmányban biztosított jogok keretét adnak a különböző jogterületek szabályozásának, végső soron lehet az Alkotmányra is hivatkozni. A jogszabályi hierarchia szerint a többi, alacsonyabb szintű jogszabálynak illeszkednie kell az Alkotmányban meghatározottakhoz.

Az Egészségügyi Törvény 11.§ (1) bekezdése szabályozza a beteg kapcsolattartását hozzátartozóival: „a beteg a fekvőbeteg-gyógyintézetben meglévő feltételektől függően, beteg-társai jogainak tiszteletben tartásával és a betegellátás zavartalanosságát biztosítva gyakorolhatja a törvényben meghatározott jogait. Ennek részletes szabályait - e jogok tartal-

manak korlátozása nélkül – a fekvőbeteg-gyógyintézet házi-
rendje határozza meg."

11.§ (4) A kiskorú betegnek joga van arra, hogy szülője, törvé-
nyes képviselője, illetőleg az általa vagy törvényes képvise-
lője által megjelölt személy mellette tartózkodjon.

27.§ (1) A beteg és hozzátartozói jogaik gyakorlása során
kötelesek tiszteletben tartani más betegek jogait.

(2) A beteg és hozzátartozói jogainak gyakorlása nem sértheti
az egészségügyi dolgozóknak törvényben foglalt jogait.

(3) A betegjogok gyakorlásának módját – e törvény keretei
között – az intézmény házirendje szabályozza.

Fentiekből láthatjuk, hogy az Egészségügyi Törvény³ bizto-
sítja a kapcsolattartás jogát, ezen belül a kiskorú beteg jogát
arra, hogy törvényes képviselője vagy szülője időkorlátozás
nélkül mellette tartózkodjon. Belátható, hogy egy kórház házi-
rendjének szabályai – szervezéssel és ötletekkel – összhangba
hozhatók a törvény rendelkezéseivel. A probléma a rendelke-
zések betartatásánál kezdődik. Harmat György főorvos erre is
kitért levelében, miszerint hiába áll megfelelő szabályrendszer
rendelkezésre a szülői látogatás vonatkozásában, az érintettek
mégsem tanúsítanak szabálykövető magatartást és az egészség-
ügyi intézménynek nincs a kezében olyan jogi eszköz, amivel
szankcionálni tudná a szabályok megsértőit. Jelentésében az
ombudsman kiemelte, hogy lehetőség van a szülő, illetve hozzá-
tartozó kórteremből való eltávolítására, amennyiben ez a beteg
állapota vagy a szülő viselkedése miatt szükséges.

A Gyermekvédelemről és a Gyámügyi igazgatásról szóló
1997. évi XXXI. törvény (továbbiakban Gyvt.) az első olyan jog-
szabály, amely „azt a célt tűzi ki, hogy kialakuljon és hatéko-
nyan működjön egy, minden rászoruló gyermek esélyegyenlő-
ségét növelő ellátórendszer, amelyben a családokat támogató,
illetve szükség esetén a családot kiegészítő, átmenetileg helyet-
tesítő ellátások egymásra épülnek...”⁴

Láthatjuk, hogy e fenti törvény is említi az „átmenetileg
helyettesítő ellátások” rendszerét, amelybe beletartozik a gyer-
mekek kórházi ellátása is, hiszen ilyenkor a kórház személyzete
helyettesíti – legalábbis részben – a szülői gondozást, ápolást a
megfelelő egészségügyi szakértelemmel kiegészítve.

A teljesség igénye nélkül említeném végül a Gyermekvédelemről
szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyez-

ményt⁵ (továbbiakban Egyezmény). Az Egyezmény kihirdetése
nagyban befolyásolta a magyarországi gyermekvédelmi rend-
szer kialakulását és a gyermekek jogait rendező jogszabályok
megalkotását, nemzetközi kötelezettségvállalásról lévén szó. A
Gyvt. előírásai is összhangban vannak az Egyezmény szabálya-
ival, amely kimondja: „Minden gyermeknek joga van a szere-
tetre és gondoskodásra.” „Minden gyermeknek joga van az
egészségügyi ellátáshoz.” E két kitétel együttes alkalmazása
vezethet el bennünket a kórházban ápolott gyermeknek azon
jogához, miszerint legalább egy szülője állandóan jelen lehet az
ágya mellett, nyilván az egészségügyi ellátás akadályozása, más
gyermek szeméremérzetének megsértése és nyugalmanak meg-
zavarása nélkül. Az egészségügyi intézmények dolgozói el-
ismerik, hogy idegen ember nem képes pótolni a szülői szere-
tetet, gondoskodást, az ő feladatuk a szakszerű egészségügyi
ellátás nyújtása – egyébként a szülői mivolt maximális helyette-
sítése nem is lenne elvárható tőlük.

■ A SZÜLŐK LÁTOGATÁSÁNAK SZABÁLYOZÁSA – SZÉLSŐSÉGES MEGOLDÁSOK

1. A teljes tiltás

Tegyük fel, hogy a gyermekkórházakban, gyermekosztá-
lyokon bevezetnék a szülői látogatás tilalmát. A kórházi statisztikák szerint az átlagos kórházi ápolási idő a gyermekosztá-
lyokon 3-4 nap. A szülő ennyi ideig nem láthatná beteg gyer-
mekét, a gyermek pedig ennyi ideig nélkülöznél szüleit. Milyen
következményekkel járna ez a megoldás? Amellett, hogy a
szülők felháborodnának és követelnék a látogatás engedélye-
zését, az előzőekben felsorolt gyermekjogok, betegjogok is
súlyosan sérülnének. A kapcsolattartás joga minden beteget
megillet, ezen kívül a gyermekeknek jogukban áll a szüleikkel
való kapcsolattartás is. A szülőknek joguk és kötelességük: gyer-
mekük nevelése, fejlődésük elősegítése, gondozása. Így ezek a
jogok is sérülnének. Ez a módszer elősegítené-e a gyógyítást,
kezelést, mint ahogyan erre sokan hivatkoznak? A gyermekosz-
tályokon többek között azért engedélyezik a többé-kevésbé kor-
látlan szülői jelenlétet, mert a szülők így segíthetik a nővérek
munkáját. A lehető legtöbbet a szülők végezzenek el gyermekük
gondozása érdekében. Az eredeti cél persze az volt és annak kel-
lene lennie, hogy az anyák együtt lehessenek beteg gyerekekkel,
és a gondozással, jelenléttel könnyítsék a gyermek amúgy is
nehéz helyzetét. Az anyák ennek általában eleget is tesznek,
kivéve a kirívó eseteket, amikor a nővérek tanítják meg az anyát
az alapvető higiénés szabályokra és egyéb gondozási feladatok
ellátására. Gyermekvédelmi szempontból ez is remek lehetőség.
Akkor is, ha az egészségügy és a kórházak ma még nem tekin-
tik a gyógyítás - és különösen a prevenció - szerves részének a
szülői készségek fejlesztését és az ismeretterjesztést. Pedig ez
nagyban hozzájárulhatna a gyermekvédelmi munka sikeressé-
géhez. Más kérdés, hogy van-e erre ma felkészítés, kapacitás?
Elvárás-e az egészségügyben dolgozókkal szemben az ilyen
típusú tevékenység? A WHO ajánlásai szerint ennek a tevékeny-
ségnek egyértelműen népegészségügyi központúnak kellene
lennie, hogy segítse a szociális és oktatási ágazat munkáját.⁶

A kezelés esetleg egyszerűbb lehetne szülői jelenlét nélkül,

hiszen senkit nem kellene kerülgetni, odébb küldeni a gyermek ágya mellől. Viszont azzal, hogy a gyermek hogyan élné meg édesanyja vagy édesapja hiányát, senki nem törődne, márpedig ez legalább olyan jelentőséggel bír a gyermek gyógyulása szempontjából, mint az orvosi beavatkozás.

Így eljutottunk a legfontosabb ponthoz, vagyis a gyermekek lelkében lejátszódó folyamatokhoz. Felnőttként négy nap távollét az otthonról, családtól nem jelent különösebb lelki megrázkódtatást. Viszont betegség esetén az ember sokkal kiszolgáltatottabbnak, gyengébbnek érzi magát, ilyenkor pedig még az „erős emberek” is igénylik hozzátartozóik lelki támogatását. Gyermekkorban a szülőkhöz való kötődés határozza meg a biztonságérzetet. A beteg gyermek még inkább kiszolgáltatott, nehezen érti meg, mi történik vele, miért kell otthonról elszakadnia. A távol töltött idő sokkal hosszabbnak tűnik számára, és nem könnyű megértetni vele, hogy ez az állapot nem tart örökké. A szülőtől való elszakítás – akár csak néhány napra is – mély nyomot hagyhat a gyermek lelkében, az esetleg később megjelenő devianciáknak egyik oka is lehet. Ha a gyerek azt érzi, hogy otthagyták, cserbenhagyták, nem tudja, hogy ez nem örökre szól. Nem a szülő akarta így. Nem is érti, hogy mi történik vele, miért nem marad ott az édesanyja, amikor neki fájdalmai vannak. Félt, sír, idegen emberek kezelik, gondozzák. Harmat György ezzel kapcsolatban a következőt jegyezte meg: „Újszülött-és csecsemőkorban a fenti hatás nem jön létre, mivel a csecsemő időérzéke még nem alakul ki, és a „távollét érzését a

szülőtől” elsősorban az alapvető szükségletek megléte vagy hiánya szabja meg (szoptatás, etetés, meleg, biztonság, stb.). A kórházi tapasztalat szerint az intenzív ellátás vagy a műtét utáni közvetlen ápolás nem okoz ilyen hiányérzetet.”⁷

Belátható, hogy a nulla tolerancia elve ebben az esetben sem kecsegtet sok jóval. A kórházak – még a szerintük jobb gyógyítás érdekében sem, - nem alkalmazhatnak ilyen szabályokat. Szerencsére nincs szó a teljes tiltás bevezetéséről, viszont a látogatási rend szigorításáról annál inkább.

2. A másik véglet: szabad látogatási rend a gyermekosztályokon

Mi történne akkor, ha a szülők tartózkodási idejét, viselkedését, gondozási szokásait semmi nem korlátozná? Ha akárhány hozzátartozó, bármennyi órán keresztül látogathatná a gyermeket? Feltehetően káosz alakulna ki. A gyógyítás, betegellátás megbénulna. A látogató rokonsereg ellepné a kórtermeteket, folyosókat, az ágyak mellett kempingágyak sorakoznának, a többi gyermek nyugalma felborulna. Ilyen körülmények között a gyógyítás-ápolás nyilván nem működhetne megfelelően. A jelenlegi állapotok - ha nem is ennyire szélsőséges, de - hasonló képet mutatnak.

Eddig a felmerülő problémákról írtam, amelyek sok esetben sajnos a szülők, rokonok magatartásából fakadnak. A kontrollálatlan látogatás nemcsak a betegek nyugalma zavarná, de egyéb nem kívánt következményei is lehetnek, mint például a

fertőzésveszély, más gyermekek szeméremérzetének megsértése, a kórházban dolgozók munkájának hátráltatása. Ahhoz, hogy ez az extrém helyzet ne alakuljon ki, feltétlenül szükséges a szülők és a kórházi személyzet együttműködése, konzultációja, bizonyos keretek megszabása. Ez ugyancsak segíthet a szülőnek és gyereknek egyaránt. Nem lenne célszerű a szabályokat súlyosan megszegő, deviáns vagy kontrolálatlan szülők egy kis csoportjának viselkedése alapján határozni a látogatások rendjéről, de nyilvánvalóan a gyerek életét és helyzetét is nehezíti az éretlenül és elfogadhatatlanul viselkedő család. A gyermek szempontjából persze ilyenkor is az lenne a legnagyobb segítség, ha a kórházi szociális munkás, területi gyermekvédelmi szolgálatok munkatársa segítene a szülőnek a helyzet jó felmérésében és az elfogadható viselkedés kialakításában. Ez nem luxus, még ha Magyarországon ma nem is látszik reálisnak. E magatartás jelezhet súlyos otthoni nevelési, gondozási problémákat is, melyek egyébként nehezen derülnének ki. Ezért gyermekvédelmi prevenciónak, korai beavatkozásnak is nevezhető, amely része a gyermekvédelmi ellátórendszer feladatainak.

Több gyermekkorházban lehetőség van a szülő és gyermek részére külön szoba biztosítására. „Ez a magasabb szintű, komfortosabb hotel-szolgálat szabja meg a kórház fejlődésének alapvető irányát is. A nagyobb kórtermeteket kisebbé alakítjuk, és fürdőszobás egységekké alakítjuk át, ez esetleg potenciális ágyvesztéssel járhat.”⁸

Ha ezek a gondolatok fogalmazódtak meg 2000 elején, vajon miért irányul a problémamegoldás az ellenkező irányba 2003-ban, az országgyűlési biztoshoz írt levél szerint? Többek között azért, mert a gyermekkorházak jóval kevesebb TB finanszírozásban részesülnek, mint a felnőtt kórházak. Dr. Harmat György és Dr. Votisky Péter cikkükben⁹ tényekkel alátámasztott megállapításokkal bizonyították, miért drágább a gyermekek kórházi ellátása. Többek között a következőket említették: csecsemőknél és gyermekeknél a kórisme felállítása nehezebb, mivel a csecsemő nem tudja elmondani, mi fáj, rendszerint több időt vesz igénybe a szülők, rokonok kikérdezése, ezen kívül a vizsgálatoknál jelentős szülői közreműködés szükséges. A vizsgálatok gyakoribbak, mert egy gyermek állapota sokkal gyorsabban változik, mint egy felnőtté, ezért folyamatosan ellenőrizni kell a beteg állapotát. „Tartós elkülönítést igényelhet a sok gyermekkori fertőző megbetegedés vagy akár csak annak gyanúja is.” Több pénzbe kerül az étkezés, speciális tápszerek, diéták. Az ápolás több személyt igényel, hiszen a kis betegek mellé állandó felügyelet szükséges. A felsorolt megállapítások csak egy részét képezik a teljes listának, de talán ennyiből is látható, hogy a gyermekkorházak nincsenek könnyű helyzetben, az elvárások velük szemben pedig egyre nőnek.

A Budai Gyermekkorházban a csecsemő- és gyermek-belgyógyászati osztályon jelenleg 7 darab, ún. „anyás szoba” működik. Ezek kétágyas szobák, saját fürdőszobával. A szülő bent létét önköltségi áron tudják biztosítani. A házirend szerint a kórteremben egy szülő 24 órán keresztül gyermeke mellett lehet, de alapvetően a 16-18 óráig tartó látogatást szorgalmazzák.

Azt gondolom, hogy az elméletben és a gyakorlatban egymásnak ellentmondó törekvések valósulnak meg. Egyfelől a kapcsolattartást elősegítő, azt kultúraltabbá tevő módszereket

és körülményeket alkalmaznak, illetve ezek fogalmazódnak meg célkitűzésként, másfelől azonban a jelenlegi szabályozást kívánják szigorítani. Tulajdonképpen mi a cél? A fennálló rendszert kultúraltabbá, emberközpontúbbá tenni? Vagy szakítani az eddig kialakult formákkal és a gyógyítás feltételeit javítani a betegek hozzátartozóinak kiiktatásával?

■ A BETEGJOGOK KORLÁTOZÁSA (?!)

A magyar egészségügy helyzete mindig is sarkalatos pontja a politikai életnek. A problémákat még egyik kormány sem tudta hatékonyan orvosolni és a sokszor lehetetlen körülményeket megváltoztatni. A média által közvetített információk az egészségügy állapotáról mindig is borzolták a kedélyeket. Mind az orvosok és egészségügyi dolgozók, mind pedig az egészségügyi ellátást igénybe vevők felháborítónak tartják a fennálló állapotokat. Újabb és újabb rémhírek, az orvosokat degradáló vélemények kelnek szárnyra, aminek eredményeképpen lassan egyfajta harci helyzet alakul ki a betegek és a betegellátók között. Pedig bárki egészsége megromolhat, akárkit érhet baleset és kerülhet a műtőasztalra. Ilyenkor az egészségügyi szakembereken múlik az életünk és a gyógyulásunk.

A szülők látogatási jogának korlátozásánál is két érdek feszül egymásnak, és a konfliktus feloldását az egyik oldal érdekének korlátozásával próbálják elérni. Van-e ehhez joga az egészségügyi intézményeknek? A tiltás módszere, a megfélemlítés, szélsőséges esetben a diktatúra soha nem vezetett jóra. Ezzel ellentétben a konszenzuseresés, a párbeszéd a felek között és a közös megoldás megtalálása eredményt hozott. Jelen probléma megoldását is valamiféle megegyezésben látnám. Lenkovic Barnabás is arra tesz javaslatot, hogy egy közvetítő személy (mediátor) alkalmazásával kellene kezelni a konfliktusos helyzeteket, mentálhigiénés szakember vagy szociális munkás személyében. A mediátorok kifejezetten a gyermekosztályokon, gyermekkorházakban dolgoznának, segítenének a szülőknél a nehéz órákban és ezzel a nővérek, orvosok válláról részben levonnák a szülők lelki gondozásának terhet. Sajnos, ha őszinték akarunk lenni, bármennyire is megkönnyítené a kórház munkáját egy ilyen szakember működése, a mai egészségügy helyzetét tekintve nem valószínű, hogy pont erre a célra fordítanának forrásokat, amikor az alapvető ellátás is sokszor finansziális akadályokba ütközik.

„Az egészségügyi személyzet munkaideje kb. 60%-át a szülőkkel való kommunikációra fordítja”

Dr. Harmat Györggyel folytatott személyes beszélgetésem meggyőzött arról, hogy a jelenleg fennálló körülményeken mindenképpen változtatni kell. Összefoglalva, a főorvos a következőkre hívta fel a figyelmet:

A látogatási idő az osztály jellegétől függ. Jelenleg például a koraszülött- és csecsemőosztályon naponta 9-19 óra között egy szülő ápolhatja gyermekét. Családtagok felváltva is lehetnek a csecsemőnél, kivéve 14 éven aluli látogató testvért. 19 óra után csak az édesanyák tartózkodhatnak az osztályon.¹⁰ Az általános látogatási idő 15.30-16.30-ig tart. Az aneszteziológiai és intenzív terápiás osztályon a látogatási időt 10-20 óra között határozták

meg, de egyszerre minden gyermeknél csak egy szülő (hozzátartozó) tartózkodhat. A súlyos betegségben szenvedő, állandó kórházi ellátást igénylő betegek esetében kétágyas kórtermek állnak rendelkezésre, így a szülő nyugodt körülmények között folyamatosan gyermekével lehet. A főigazgató támogatja a szülői jelenléte, azonban a zsúfoltság elkerülése miatt feltétlenül szükségesnek tartja, hogy a gyermek ágya mellett egyszerre csak egy szülő tartózkodjon. A szülő lehetőleg annyit legyen a gyermek mellett, amíg aktívan tevékenykedik, ha viszont a gyermek elaludt, menjen ki a kórteremből. "Kiemelte, hogy a kialakult helyzet miatt az egészségügyi személyzet munkaideje kb. 60%-át a szülőkkel való „kommunikációra” fordítja, 10-20%-ot adminisztrációs feladatok ellátása foglalja el és csak a maradék 20-30% jut magára a gyógyításra. Kevés a kórházi dolgozó, sokan otthagyják munkahelyüket. Napi gyakorisággal fordul elő, hogy a szülők trágár szavakkal illetik az orvosokat, nővéreket. Nekik mindezt szó nélkül el kell tűrniük és „finoman” megnyugtattatniuk a „kedves” hozzátartozót.

A kórházaknak nincsen szankcióra lehetőségük. Állandó biztonsági szolgálat fenntartására sincs pénz, a rendőrséget pedig csak kirívó esetekben riaszthatják. Alapvetően boldognak a szülőkkel, bár néha igen sok energiát emészt fel a háborgók lecsendesítése.

A kórházban sajnos nem oldható meg a szülők étkeztetése. Sokszor előfordul, hogy a szülő megeszi beteg gyermeke ételét, mondván, úgy sincs a gyermeknek étvágya. A másik véglet, amikor olyan étellel kínálják gyermeküket, amitől az orvos eltiltotta.

A főigazgató egyetért az ombudsmannal abban, hogy mentálhigiénés szakember segítségével számos konfliktust könnyebben lehetne kezelni. Ez terhet venne le az orvosok és nővérek válláról, a szülők pedig elégedettebbek lennének. A jelenlegi helyzetben, anyagi okok miatt, nem biztosítható a foglalkoztatásuk.

Harmat György hosszútávon a gyermekek nevelésében látja a megoldást. „Neveljük gyermekeinket úgy, hogy később felelősségteljesen gondolkodó és gondoskodó szülő váljon belőlük. Tanítsák a gyermekeket az iskolában és otthon az alapvető ápolási és gondozási ismeretekre, ismerkedjenek meg a viselkedési kultúra szabályaival, és váljanak szociálisan érzékeny felnőttek.” Azt hiszem, ebben mindannyian egyetérthetünk, de a probléma megoldásában az egészségügyi dolgozóknak és az intézményeknek is kiemelkedő szerep jut, hiszen gyakran találkoznak a szülőkkel és a gyerekekkel. Ha az állam segítségével nem javul az egészségügy állapota, legalább mi tegyünk meg minden tőlünk telhetőt, hogy gyermekeink minél magasabb szintű ellátást kaphassanak. Az orvos és a beteg, illetve a beteg hozzátartozója nem ellenségek, hanem egymásra utalt emberek. Hozzáállásunkat erre tekintettel próbáljuk meg alakítani.

Bolyky Orsolya

JEGYZETEK

1. A Madarász utcai Gyermekkorházban évente kb. tízezer fekvőbetegét és 200ezer járóbetegét látnak el, a Budai Gyermekkorházban kb. 5000-6000 főt.
2. OBH 1336/2003. Jelentés
3. 1997. évi CLIV. törvény
4. Herczog Mária: Gyermekvédelmi kézikönyv, Budapest, 2001, 2003, KJK-KER-SZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. 25.o.
5. Kihirdette az 1991. évi LXIV. törvény
6. Report of the Consultation on Child Abuse Prevention, WHO, Geneva, 1999
7. Vitatkoznunk kell Harmat György megállapításával, mivel a gyermeklélektan egyértelműen azt az álláspontot képviseli az elmúlt 50 évben Bowlby és követői munkássága alapján (pl. részletesen erről: Browne, K.: Mother and baby attachment in early years of life and child abuse, in: First meeting on strategies for child protection, WHO, Padova, 1999), hogy a kisgyermek, újszülött, csecsemő számára kiemelt jelentőségű a testi és lelki kontaktus az anyával, és a lehetőség szerinti folyamatos jelenlét, testi érintés. Nem téveszthet meg senkit, hogy a csecsemő nem tud beszélni, és látszólag apátiával, vagy közömbösen tűri az anya, gondozó személy távollétét, átmeneti eltűnését. A kutatások azonban egyértelműen mutatják a sokszor örökre meghatározó kárt, amit egy ilyen kórházi tartózkodás, szülőtől való elszakítás okoz. (a szerk.)
8. Ezt 2000 elején Dr. Harmat György, a Madarász utcai Gyermekkorház főigazgató-főorvosa írta a kórház interneten megjelent házirendjében.
9. Dr. Harmat György-Dr. Votisky Péter: Miért drágább a gyermekek kórházi ellátása, mint a felnőtteké?, Kórház, VI.(4)33. 1999.
10. Ez érdekes diszkrimináció az apákkal szemben és jó lenne tudni az okát. (a szerk.)
11. Kérdés, hogy amíg a gyermek alszik, hol tartózkodjon a szülő, mivel többnyire nincsen erre alkalmas váró, illetve azt sem lehet tudni, hogy a gyerek meddig alszik. Könnyen előfordulhat, hogy éppen felébredéskor lenne szüksége arra, hogy a szülő mellette legyen. (a szerk.)

Fiatalkorúak

■ IGAZ TÖRTÉNETEK

Sosem jelent jót, ha éjjel csörög a telefon. Még kevésbé, ha a vonal végén rendőrök keresik az embert. Ez azonban mégis elő szokott fordulni olyan ügyvédekkel, akik hajlandók kirendelt védőként képviselni azokat, akik erre az átlagosnál jobban rá vannak szorulva. Ezek közé tartoznak a fiatalkorúak is, vagyis azok, akik betöltötték a tizennegyedik, de még nem érték el a tizennyolcadik életévüket. Ebbe - az átlagos élethossz mércéjével mérve oly rövidnek tűnő négy évbe - pedig ,annyi minden belefér .

Ha már egy srácot - és néha lányt - éjnek idején visznek be a rendőrségre és hallgatnak ki, biztosak lehetünk abban, hogy az illető ifjoncot bizony tetten érték valamilyen bűncselekmény elkövetése közben. A fiatalok képzelőereje pedig, szinte határtalan. Ezt tükrözik igen sokszor a "balhéik" is.

Öröm az ürömben, hogy az aljasság vagy a kegyetlenség nagyon-nagyon ritkán jellemző rájuk. Sokkal gyakrabban érezzük úgy, mintha cselekedeteik olyan görbe tükrök lennének, amikben a mi felnőtt világunk tükröződik. Úgy, ahogyan ők látják.

Az éjszakai beszélgetéseknek mindig sajátosan meghitt hangulatuk van, még akkor is, ha az abban részt vevők pozícióját a büntető eljárási törvény előírásai határozzák meg. A "beszélgetésnek" ilyenkor kihallgatás a neve, a rendőr kérdez, a gyanúsított pedig válaszol - már ha akar. Márpedig a fiatalok, az esetek túlnyomó többségében, akarnak. Néhányuknál az embernek az a határozott érzése támad, mintha kimondottan élveznék a szituációt: itt végre a középpontban vannak, ők a legfontosabbak, és mindenki rájuk figyel. Meglehetően fesztelenül viselkednek, megilletődöttségnek a legtöbbször alig látni nyomát.

Az itt következő eseteket taláломra válogattam össze, csupán a neveket és a helyszínek elnevezését változtattam meg. A történetek igaziak.

■ ATTILA

Attila állami gondozott volt. Az intézetben nem voltak különösebb beilleszkedési gondjai, a tanulásban szintúgy az elsők közé tartozott. Hamar erős, jó kiál-

lású fiatalemberré cseperedett: senki meg nem mondta volna, hogy alig töltötte be a tizennegyedik életévét. Ha tizennyolcnak mondja magát, bárki elhiszi.

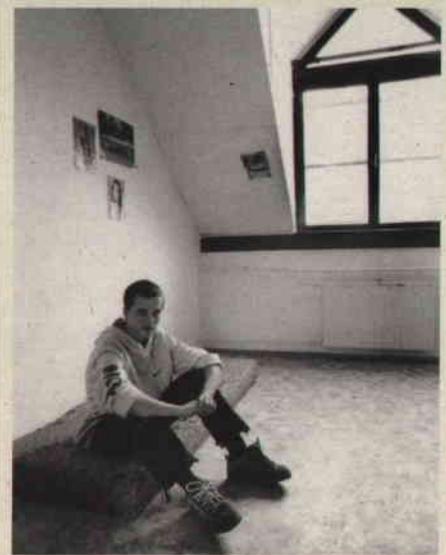
Ki tudja miért, apjában - aki ráadásul végig abban a városban lakott, ahol az intézet volt -, amikor Attila nyolcadikos volt, előtörték a szülői érzések, és magához vette a fiát. Nem játszhatta túl sokáig a gondos atya szerepét, mert pár hónapon belül jogerősen többévi börtönre ítélték. Megdöbbenő, de igaz tény, hogy Attilára akkor senki nem gondolt, senkinek nem jutott eszébe, hogy mi lesz vele. Őt szerencséire nem kellett félteni.

Talán valóban istenadta tehetsége volt hozzá, és biztosan a szerencse is közrejátszott, de - mondhatni - mesterfokú besurranó tolvajjá képezte magát.

Késő délután, vagy este jött el az ő ideje, és tavasztól őszig keményen "dolgozott". Hamar rájött, hogy leginkább a meleg időben hajlamosak az emberek tárva-nyitva hagyni ajtót, ablakot. A legtöbb besurranó tolvajjal ellentétben nem a lakótelepek voltak a vadászterületei. Attila a családi házas övezeteket, a villanegyedeket szerette - és az eredményt őt igazolta. Úgy látszik, az ilyen helyeken sokkal tehetősebb, ám sokkal elővigyázatlanabb emberek élnek.

Nyugodtan állíthatom, hogy Attilát élvezet volt hallgatni. A székben lazán hátradőlve, mosolyogva, mondanivalóját kitűnően előadva "sztorizott". Sosem keresgélte a szavakat és a kifejezéseket, trágárság soha nem hagyta el a száját. Irodalomórán erre az előadására csillagos ötöst kapott volna.

Ebben a srácban valami egészen különleges képesség lakozott két dolgot illetően is. Az egyik az volt, hogy szinte

tizedmásodpercnyi pontossággal tudta időzíteni akcióit. Bő egy év alatt legalább kétszáz házban megfordult, de senki nem zavarta meg, senki nem érte tetten. Előfordult, hogy egy kétemeletes házban féltucatnyi ember járkált keresztbe-kasul, Attilának mégis volt ideje és alkalma jóízűen elfogyasztani az ebédlőasztalra tett vacsorát.

A másik, ennél is fontosabb képessége azonban az volt, hogy mindig tudta, "hová kell nyúlni". A hatalmas nappali fala mentén futó kombinált szekrénynek több tucatnyi ajtaja és fiókjá volt, Attila mégis abba nyúlt bele halálos biztonsággal, ahol a tulajdonos félmillió forintot kitevő dugipénze lapult.

A szerencse pedig sohasem hagyta cserben. Mindig jól időzített, és mindig jó helyre nyúlt. Idővel a szép nagy, emeletes, fehér házak váltak a kedvenceivé. Az ilyenekben mindig jó volt a "kapás".

Soha senkinek nem tűnt fel, hogy ez a szépreményű ifjanc tizennégy évesen önálló lakást tart fenn, és bérelt kocsival jár, amit állandó sofőrje vezet - hiszen Attila még nem kaphatott jogosítványt. Senki nem ütközött meg azon, hogy hatalmas pezsgős murikat rendez, amiken szép számmal látja vendégül a legősibb mesterséget űző hölgyeket is. Attila tudott élni.

Az elemelt pénzzel nem volt gond, az elemelt ékszerekkel - mert Attila pontosan tudta, mit érdemes elvinni - csak

annyiban, hogy a kocsival és a sofőrrel Budapestre vagy valamelyik távolabbi nagyvárosba kellett utaznia, ahol könnyen túl tudott adni rajtuk. Soha egyetlen ékszereszt sem érdekelt, honnan vannak ennek a srácnak százezreket, sőt, milliókat érő eladó smukkjai. Soha egyetlen tisztos numizmatikus sem fogott gyanút a zsebeiből marokszám előhalászott arany-és ezüstérmék láttán. Fizettek, mint a katonatiszt. És biztosan jól jártak.

Végülis Attila a lebukást - mint annyi más bűnöző - a jó szívének köszönhette. A felnőtt társadalommal valószínűleg csak jó tapasztalatai voltak, hiszen tőlük nyugodtan végezhetette kitűnően jövedelmező munkáját, senki nem ellenőrizte, nem kérte számon, és nem akarta "nevelni". Talán ez is volt az oka, hogy első szóra majd' egymillió forintot adott kölcsön börtönben ücsörgő apja egyik barátjának. Attila a határidő lejártával sem dörömbölt a pasas ajtaján. Meg sem fordult volna a fejében, hogy az illető már a kölcsönkéréskor tudta: soha az életben nem lesz annyi pénze, hogy valaha is visszafizesse a tartozást. És ugyan ki hinné el egy alig tizenöt éves, volt állami gondozott gyereknek, hogy ennyi pénzt adott kölcsön egy komoly, dogozó embernek?? Ez a komoly, dolgozó ember tovább szötte gondolata fonalát. Egy szép napon az is eszébe jutott, hogy talán meg lehetne úszni ezt az egész kölcsön-dolgot, ha ráusztatja Attilára a zsarukat.

A rendőrök általában nincsenek híján a fantáziának, és foglalkozásukból adódóan igen nehéz olyat mondani vagy mutatni nekik, amin meglepődnének. A feltételezés, hogy a majd' egy éve hiába keresett, láthatatlan és megfoghatatlan "besurranó- király" egy, a gyerekkorból alighogy kinőtt fiú lenne, mégis a meglepetés erejével hatott. Rövid tépelődés után megtették, amit a fater haverja kért: egyik este követni kezdték a portyára induló Attilát. Mégcsak nem is a titkos megfigyelés szabályait alkalmazva.

Attilát így érték hát éjfél körül tetten. Semmiféle ellenállást nem tanúsított, de nem volt ijedt vagy szomorú sem. Ijedtek legfeljebb a nagy, emeletes, fehér ház lakói voltak, akik otthonukban egy csomó vadidegen emberrel találták szembe magukat. Az Attila lakásán tartott házkutatás során pedig közel tízmillió forint

értékű készpénzt és értéktárgyat foglaltak le.

A fiú vallomása iskolapéldája volt az őszinte, feltáró jellegű beismerő vallomásnak. Reggelig beszélt, és százhat balhét ismert el. Többet csak azért nem, mert mindegyikre már nem emlékezett pontosan.

A "nyomravezető" pedig jól számított: megúszta a kölcsön visszafizetését. Bár mindenki Attilának hitt ebben a dologban, az ellenkezőjét senki nem tudta bizonyítani. A fiú ugyanis minden írás és tanú nélkül adta kölcsön a közel egymillió forintot.

ANIKÓ

Anikó az egyik nagyközségben élt, és egy jól szituált értelmiségi házaspár egyetlen gyermeke volt. Tisztos polgári jólétben nőtt fel, de nem lett elkényeztetett, nyegle "egyke". Az iskolában egyenletesen és megbízhatóan jól tanult, bár kimondottan kiemelkedő teljesítményt egyik tárgyból sem nyújtott. Ki tudja, miért nem vette észre senki, hogy ez a kislány mennyire ki akar törni abból a skatulyából, amibe - tudatlanságból, kényelemből vagy mindkettőből - környezete belekényszerítette.

Márpedig Anikóban, mint minden tizenévesben, égett a vágy, hogy megvalósíthassa önmagát. Tizenhárom évesen szilárdan eltökélte, hogy igenis talál valamit, amiben magasan az átlag fölé emelkedik. Talán éppen akkor olvasott valami ilyen tárgyú könyvet, látott valamilyen erről szóló filmet - vagy egyszerűen csak egy ihletett pillanat szülte az elhatározást? Utólag már ő sem emlékezett rá. Biztosak csak egyben lehetünk: Anikó elhatározta, hogy betörő lesz, méghozzá nem is akármilyen.

Egyszerűen lenyűgöző, milyen ambiciózusan és céltudatosan képezte magát, hogy mihamarabb választott "hivatása" ifjú mesterévé váljon. A különféle zár szerkezetekről szóló első művet az iskolai papírgyűjtéskor összehordott könyvek között találta, és ebből sajátította el az alapismereteket. A könyv tartalmát gondosan kijegyzetelte, a legfontosabb részeket aláhúzta. Ugyanilyen gonddal járt el a szerszámok beszerzése terén is. Az egyik rokona, aki afféle fűrő-faragó ezermester volt, meglepetten fedezte fel

Anikó intenzív érdeklődéssel párosuló kiváló műszaki érzékét. Az már fel sem tűnt neki, hogy a kislány egyre gyakoribbá váló látogatásai idején egyre több szerszámnak kelt lába, hiszen az ilyen műkedvelő ezermesterek műhelyeiben mindig el-el tűnik valami. Hogy a dolog háttérben unokahúga állhat, meg sem fordult a fejében. Amikor Anikó már elméleti és gyakorlati tudását egyaránt megfelelőnek ítélte, elérkezettnek látta az alkalmat az első éles bevetésre.

A közelben lévő élelmiszerüzlet szinte "adta magát" a dologhoz. Nem sokkal zárás után, a késő őszi este sötétjében, a hátsó fal ablak felől közelítette meg. Rács ugyan volt az ablakon, de azt nem a falba építették, hanem két lakat rögzítette az ablakkerethez. Anikónak semmiség volt a két avított lakat felnyitása. A boltban pár perc alatt becsomagolta, amit már napközben kinézett magának: néhány tábla csokoládét, kekszet és egy kétdecis üveg konyakot.

A betörést másnap reggel fedezték fel, és a hátsó ablaktól elinduló rendőrkutya azonnal Anikóék háza felé vette az irányt.

Ez alkalommal az vesse az első követ a rendőrségre, akiben az a gyanú ébredt volna, hogy a betörés tettese a falu köztisztjeletben álló, magasan kvalifikált értelmiségi házaspárja, vagy pláne az ő nyolcadikos, kitűnő tanuló, aranyos kislányuk. Persze, hogy senki nem gondolt ilyesmire. A kutya viselkedéséből azt a következtetést vonták le, hogy a betörő - minden bizonnyal a késő éji órákban - Anikóék udvarán keresztül tűnt el az utcáról, és távozott ismeretlen irányba.

A lány csak a tanítás és a sportkör után, késő délután ért haza. Szülei akkor újságolták neki, hogy betörték a boltba, és a betörő az ő udvarukon keresztül oldott kereket. "Tök izgi!" - volt Anikó válasza, és fáradtságra hivatkozva felment a szobájába. Aznap este nagy élvezettel szopogatta el a két deci konyakot. Azért döntött az elvitele mellett, mert ilyesmit még soha nem ivott. Elalvás előtt magában még azt is konstata, hogy egészen jól bírja az italt. Az eset tanulságait azonban levonta. A továbbiakban gondosan ügyelt arra, hogy rendőrkutya ne akadjon a nyomára. Mindig olyan célpontokat választott, amik körül

nap közben igen élénk volt a gyalogosforgalom, és távozása előtt legtöbbször szétlocsolt valamilyen kölnit vagy maró anyagot, és jó sok sprayt fújt a levegőbe. Arra is ügyelt, hogy ne a közelükben legyen a kifosztandó üzlet, butik, játéktér stb.

Anikó egyre többször vette le édesanyja válláról a mosogatás terhét. A mosogatáshoz pedig rendszeresen szerzett be a háztartási boltokban kapható gumikesztyűket. Nem is hagyott soha, sehol egyetlen ujjnyomot sem.

Anikó egyke volt ugyan, rokonsága azonban meglehetősen népes. Így gyakran előfordult - különösen iskolai szünetek idején -, hogy néhány napot vagy hetet a Dunántúl különböző pontjain élő rokonainál töltött. Ilyenkor érezte leginkább elemében magát. Az éjszaka jótékony sötétjében indult a napközben alaposan felderített célpontok felé. Idővel szerszámkészletét is felújította, a legmodernebb és legkisebb helyen elférő célszerszámokat szerezte be.

Megintcsak természetesnek vehetjük, hogy soha, sehol, senki nem gyanakodott rá. Éjszakai kiruccanásainak nem voltak, nem lehettek tanúi: nesztelenül jött és ment, a lopott dolgokat pedig valami elképesztő találékonyssággal tudta elrejtteni arra a rövid időre, amennyire szükséges volt. Anikónak igazából nem volt szüksége azokra a dolgokra, amik miatt betört. Nem voltak luxusigényei, nem akart nagy lábon élni, nem akart "menőzni" kortársai előtt. Önmagában az töltötte el gyönyörűséggel, amit csinált. A nappali portyázás, a tervezés, az éjszakai akcióra való felkészülés - már ezek is borzongató izgalmat jelentettek a számára. Az utánozhatatlan élvezetet azonban a kinyíló zárok, a lehulló lakatok, a kitérülő ajtószerezték, amik nem jelenthettek akadályt előtte. No meg az, hogy napközben, az utcán járkálva a mellette elhaladó tucatembereknél nagyságrendekkel bátrabbnak, érdekesebbnek - sőt: értékesebbnek - érezhette magát. Anikónak szilárd meggyőződése volt, hogy végre megtalálta önmagát.

Örök rejtély marad, hogyan jött össze azzal a falujabeli cigányfiúval, aki állandó orgazdája lett, és aki mindössze egyetlen évvel volt idősebb nála. Szigorúan üzleti, ám rendkívül korrekt kap-

csolat alakult ki kettőjük között. Amikor Anikó valahol messzebb tevékenykedett, a srác akkor is ott termett egy megfelelően kódolt SMS-re, és azonnal elvitte a cuccokat. Neki nem kellett otthon elszámolni az idejével. Kiterjedt alvilági kapcsolatai révén hamar és jó pénzért adta el azokat az értékesebb dolgokat, amik Anikó betöréseiből származtak. A befolyó összegben pedig ugyanilyen zökkenőmentesen és korrekten osztoztak meg.

A szomszéd városban egy fagyos, decemberi késő estén járőröző rendőráutó pont akkor kanyarodott az egyik parfümüzlet hátsó ablakához, amikor valaki egy elegáns kis hátizsákkal a hátán éppen kimászott rajta. Ez bizony tettenérés volt a javából. Anikó neme és kora láttán a rendőrök a nyilvánvaló tények ellenére is elbizonytalanodtak egy pillanatra. Kétségük sem lehetett azonban elkövetői minősége felől, miután megvizsgálták a hátizsák tartalmát, és a zsák oldalzsebében lévő szerszámkészletet. Ez utóbbi értékét egy műszaki szaktanácsadó később több mint százezer forintra taksálta.

Az események innentől lavinaszerűen követték egymást. Anikó kedvesen, nyugodtan, ám kimondottan szenvedélyesen mesélte el sajátos önmegvalósításának történetét. Folyékonyan, összefüggően, részletesen. Látnivalóan imponált neki, hogy ennyi felnőtt férfi lesi a szavait. Csupán egyetlen dologban kötötte meg magát: semmiképpen nem volt hajlandó beszélni a nyilvánvalóan létező orgazdáról, akinek továbbadta a lopott dolgokat. Ennek a történetnek utóbb éppen ez lett az egyik leginkább emlékezetes momentuma. Anikó orgazdája, a tizenhat éves cigányfiú ugyanis a lány lebukásának hallatán önként jelentkezett a rendőrségen. Szerinte a dolog így volt korrekt. Ha együtt voltak a jóban, vegye ki a részét a bajból is. Biz' isten, a betyárbeccsület néha egészen megható tud lenni.

Anikót persze később pszichológus szakértő is megvizsgálta, "hátha konfabulál a gyerek". A gyerek azonban nem konfabulált. Sokadszorra is pontosan és szabatosan mondta el betöréseinek történetét. Anikó szavahihetősége felől senkinek nem lehetett fikarcnyi kétsége sem.

Az időközben "riasztott" szülők a kez-

deti hitetlenkedés után teljesen kommersznek mondható reagálásokat produkáltak: az anya idegrohamot kapott, az apa pedig sztentori hangon közölte lányával, hogy kitagadja.

- Édes kislányom, inkább lettél volna akár kurva! - zokogta az anya.

- Még lehetek az is! - felelte dacosan Anikó. Az apán nem lehetett nem észrevenni, hogy még ebben a helyzetben is megszkott tekintélyének feltétel nélküli elfogadtatására törekszik.

- Te pedig nem vagy a lányunk többé! - dörögte Anikó felé, hiába próbálta csitítani a felesége.

- De az vagyok, apa - nézett rá a lánya, és ekkor fakadt sírva. Először és utoljára.

LACI

Nagyon kemény szívűnek kell lenni ahhoz, hogy valakit ne hasson meg egy kétségbeesetten sírdogáló, vékonydögájú, szegényes ruházatú kisfiú látványa. Márpedig a késő éji órán éppen egy ilyen fiú ücsörgött, teljesen nekikeseredetten hüppögve a vizsgáló nyomozónő szobájában. Kint a folyosón pedig, egymás közt németül beszélgetve, egy fiatal házaspár várakozott.

Laci azok közé a gyerekek közé tartozott, akiknek alighanem jobb lett volna, ha állami gondozásban nőnek fel. Ez esetben - a dolog minden hátránya ellenére - legalább lett volna valamelyes állandóság és biztonság az életében. Az a család azonban, amiben felnőtt, mindennek éppen az ellenkezőjét testesítette meg. Igaz, hogy az apja ivott és alkalmi munkákból tengődött egyik napról a másikra, azt mégsem lehet ráfogni, hogy brutális, leépült alkoholista lett volna. Igaz, hogy az anyja nem éppen a háztársi hűség mintaképe volt, és gyakran tűnt el hetekre vagy akár hónapokra alkalmi partnereivel, istenigazából senki - még a férje sem - haragudott rá ezért. A szülők eljutottak addig a felismerésig, hogy házasságuk tévedés volt, hiszen semmi nem köti össze őket, és semmiben nem tudnak egyetérteni. Egyetértés egyetlen dologban volt közöttük: minden és mindenki fontosabb volt a számukra Lacinál. A fiú így szinte törvényszerűen sodródott olyan, nála idősebb és tekintélyesebb ifjoncok társaságába, akikkel végre átélni vélte az áhított "valahová

tartozás" élményét. A remény azonban hamisnak, az élmény pedig múlandónak bizonyult, és Laci egyik napról a másikra a fiatalkorúak börtönében kötött ki. Naná, hogy nem elkövetőként ítélték el, bűntárs volt csupán. Sorozatos betöréseket és rablásokat elkövető társai mellett a környéket figyelő - azaz: a "sasoló" - felelősségteljes szerepét töltötte be.

Laci jó magaviseletének köszönhetően kedvezménytel, próbaidővel szabadult, és bármennyire meglepő, teljesen önállóan jutott arra a következtetésre, hogy ennél azért még a filléreket fizető, de tisztességes munka is jobb. Tizenhat évesen, nyolc általánossal és egy börtönbüntetéssel a háta mögött azonban túl sok választási lehetősége nem volt.

Soha eszünkbe nem jutna, hogy az utak mentén vagy a benzinkutaknál a szélvédő lemosását sokszor szinte erőszakkal is elvégző fiatalok nagyobbik része - hogy úgy mondjam - "szervezett munkás". Az idők folyamán ugyanis ennek az "iparágnak" is kialakult a maga sajátos hierarchiája, amelynek csúcsán azok a fiatalok állnak, akik megfelelő összeköttetéssel rendelkeznek ahhoz, hogy egy-egy forgalmas helyen megszervezzék a szélvédő-mosók népes csapatát. Természetesen nem ingyen: nap mint nap keményen bevasalják vödörrel és törölronggyal cikázó társaiktól a százalékos vagy fix összeget, ami nekik jár. Ez utóbbiak szorultak a hierarchia aljára, és ezek közé tartozott Laci is.

A szélvédő-mosás természetesen csak nyáron igazi üzlet, amikor az ország tömve van külföldiekkel. A benzinkúton késő este megálló, német rendszámú terepjáróban ülő házaspár férfitagja azonban ez alkalommal igen határozottan utasította el Laci ajánlkozását a szélvédő letörlésére. A tankolás után az autó kissé arrébb gurult, és a pár beugrott a benzinkút kávézójába, felhajtani egy capuccinót. Forró nyári éjszaka volt, a terepjáró ablakát úgy hagyták, lehúzva.

Amikor vissza akartak szállni az autóba, az asszonynak úgy tűnt, hogy az oldalulésen lévő retikülje valahogy másként fekszik, mint ahogyan otthagytá. Amikor megnézte a táskát, gyanúja beigazolódott: hiányzott belőle a tárcája.

A nő tanácsstalanságának éppen az ellentéte volt férje határozottsága.

Azonnal odament a benzinkúton társával röhgicsélő Lacihoz, galléron ragadta, és odarángigálta a kocsihoz. A férfi minden bizonnyal kristálytisztának ítélte saját logikáját: a tettes Laci volt, mert elutasították, hogy letörlje a szélvédőt. Együttal intézkedett, hogy a benzinkutasok rendőrt hívjanak. Az addig kizárólag csak németül beszélő férfiről kiderült, hogy a magyart is tökéletesen ismeri.

Laci pedig most itt sírdogált leplezetlenül, fiatalember létére egy nő előtt. Ha belegondolunk, száz oka is volt rá. A megalázottság, a félelem, és a reménytelenség szomorú vegyülete volt ez a fiú, ahogyan a székbe szinte belesüppedve a könnyeit törölgette. Legjobban attól rettegett, hogy mehet vissza a börtönbe, hiszen próbával szabadult. Attól is félt, hogy ezután nem dolgozhat a benzinkúton, mivel így vagy úgy, de "sáros" lett, és ezer akad a helyére.

Tagadott. Időközben behozott néhány társa szintén a védelmére kelt. Megmotozták, mégpedig jó alaposan, de semmiféle pénztárcát nem találtak nála. A legalább huszonöt kilóval nehezebb "tettenérője" még harminc éves sem volt, és egy nagy multicég alkalmazottjaként, Németországban ismerkedett meg későbbi feleségével. Házasságkötésük után is ugyanannál a cégnél dolgozott, csak nem annak magyarországi, hanem németországi egységében. Szerencsére igen ritkán találkozni ennyire öntelt, pökendi alakkal, mint amilyen ez az ember volt. Tökéletes példáját nyújtotta annak, hogyan halhat ki minden emberi érzés és a józan ítélőképesség is abból, akire túl korán köszönt a viszonylagos siker és a stabil jólét. Szinte fájó volt, milyen utálattal és megvetéssel néz Lacira, aki mindezen dolgoknak éppen az ellenkezőjét testesítette meg a szemében.

- Jót röhgöttek rajtam a kúton, kisfiam, de itt már nem fogsz! - volt Lacihoz az első szava, amikor lehuppant a melléte lévő székbe, a vizsgáló ugyanis szembesítésük mellett döntött.

Sok értelme a dolognak nem volt. A férfi, azon kívül, hogy Laci minden állítását "Hazudsz!" - kijelentéssel nyugtázta, semmi olyant nem tudott előhozni, ami akár a gyanút felkelthette volna a sráccal szemben. Nem zavarta, hogy szép

lassan mindenki megutálja, valószínűleg nem is érzékelt a feléje áradó antipátiát. Nem érdekelték a tények: senki nem látta Lacit a terepjáró közelében, és nem találtak nála semmiféle tárcát. Még akkor is a magáét hajtogatta, amikor - védői indítványra - a vizsgáló közölte, hogy mindezek a feltételezések nem alkalmasak arra, hogy a Lacival szembeni gyanút megalapozzák.

A srác annyira a legrosszabbra volt felkészülve, hogy fel sem fogta a dolog lényegét: nem lesz semmiféle eljárás, nem kell visszamenni a börtönbe, folytathatja benzinkúti munkáját. Szinte kábultan állt fel abból a székből, amibe egy órája teljes letargiában rogyott bele. Szabad volt, mehetett isten hírével. Hogy hogyan és mivel, az senkit nem érdekelt.

Lassan pitymallott, amikor még mindig a kapitányság kapujánál ácsorgott, teljesen tanácstalanul. Nagyon megörült, amikor felajánlottam neki, hogy autóval visszaviszem a benzinkúthoz. Később eszméltem csak rá, hogy cselekedtem akár törvénysértőnek is minősíthető, hiszen alighanem segítséget nyújtottam valakinek ahhoz, hogy fiatalkorúakat éjjel dolgoztasson.

Ezek az "igaz mesék" különlegesen és átlagosan egyszerre, akárcsak szereplőik. Arra az egyszerű igazságra mindenképpen rádöbbenetek bennünket, hogy a legfiatalabbak is rendelkeznek a szabad akarat csodálatos adományával. Döntésénél azonban a három történet leginkább sajnálatra méltó szereplőjének jutott csupán a kiváltság, hogy önállóan is különbséget tegyen helyes és helytelen között. A másik kettő több vonatkozásban tett bizonyosságot egészen különleges képességekről - ám nem ők távoztak szabadon a rendőrségről.

Tanulság? Azt vonja le, ki-ki maga. Talán időnként megbizonyosodhatnánk arról: valóban különbséget tudnak-e tenni gyermekeink a jó és a rossz között? Valóban ennyire evidens-e, hogy minden ember rendelkezik ezzel a képességgel? Ha pedig bizonytalanságot tapasztalunk, válaszoljunk kérdéseikre legjobb tudásunk szerint. És közben jusson eszünkbe az a nyugtalanító igazság, hogy sokunknak, nagyon sokunknak ezeket a dolgokat nincs kitől megkérdezniük.

Csere Péter

Nagyító alatt a gyermeki jogok érvényesülése

■ A MINISZTERI BIZTOS INTÉZMÉNYE A KIDOLGOZÁS FÁZISÁBAN

A Gyermek-, Ifjúsági és Sportminisztérium nemrégiben azt a szándékát fogalmazta meg, miszerint létre szeretné hozni a gyermeki jogok miniszteri biztosának intézményét. Ehhez mindenekelőtt gyermekjogi miniszteri megbízottat neveznek ki, hogy előkészítsék az új intézmény létrehozását. Tavaly ősszel pályázatot írtak ki a feladatra, amelyen Somody Bernadette eredményesen szerepelt, és megkapta a miniszteri megbízotti kinevezést. Megbízása határozott ideig szól: 2004. július 1-jével megkezdte működését az általa kidolgozott hivatal. Vele beszélgettünk a témába vágó alapelvekről, jogszabály-előkészítési és hivatalépitési munkájáról.

Az előkészítő munka megkezdésekor két szempontrendszerre kellett tekintettel lennie a miniszteri megbízottnak: Az egyik, hogy Európában milyen gyermekjogi biztosok, milyen ombudsmanok, illetve ombudsmani típusú intézmények működnek, s ezek milyen tipikus feladatokat látnak el a gyermeki jogok védelmének területén. A nemzetközi vizsgálódásokból leszűrhető tapasztalatokat azonban csak nagy körültekintéssel lehet alkalmazni és adaptálni egy másik ország, jelen esetben hazánk jogrendszerébe. A másik nagyobb vizsgálódási kör, hogy Magyarországon napjainkban hogyan épül fel a gyerekek jogainak védelmét biztosító intézményrendszer.

■ A GYERMEKI JOGOK VÉDELME MAGYARORSZÁGON

– Mennyiben érvényesülnek más elvek a gyerekek jogjaiban, mint a felnőttekében?

– Alaptétel, hogy a gyermekek jogai lényegesen nem különböznek a felnőttek alapjogaitól. A gyermekeket, vagyis minden 18 év alatti személyt az emberi jogok, az alkotmányos jogok éppen úgy megilletik, mint a felnőtteket azzal a kiegészítéssel, hogy bizonyos jogok speciális formában illetik meg őket, vagyis különleges védelmet kell számukra biztosítani. Ezt a jogalanycsoportot - a gyermekek csoportját - az életkori sajátosság kapcsolja össze, és éppen ezekből a sajátosságokból ered, hogy sokkal kevésbé tudják ezeket az általános emberi jogokat érvényesíteni, kevésbé tudják felemelni a szavukat, ha velük valamilyen jogsérelem

történik. Az államot tehát fokozott felelősség terheli az alkotmány és a nemzeti kötelezettségvállalás alapján is, hogy ezeket a jogokat intézmények felállításával és speciális mechanizmusok kialakításával védelemben részesítse.

– Ez az állami felelősség hogyan érvényesül nálunk?

– Áttekintettük, hogy Magyarországon milyen jogvédelmi intézmények és mechanizmusok léteznek a gyermekjogok védelmére. A gyermekjogok alatt az ENSZ Gyermekjogi Egyezményében mint katalógusban foglalt jogokat értem, tehát azt vizsgáltuk, hogy ezekre, az ENSZ- egyezményben, illetve alkotmányban biztosított gyermekjogok védelmére milyen intézmények léteznek. Fontos megjegyezni, hogy a mai magyar jogvédelmi intézményrendszer biztosítja a gyermekjogok ügynevezett ombudsmani típusú védelmét, hiszen az állampolgári jogok országgyűlési biztosa, illetve annak általános helyettese, dr. Lenkovits Barnabás és dr. Takács Albert számára a gyermekvédelmi törvény kifejezetten is kötelezővé teszi, hogy védjék a gyermeki jogokat. A gyermekvédelmi törvény alapján kifejezett feladata az állampolgári jogok ombudsmanjának, hogy ezeket a jogokat védelemben részesítse. Ezen kívül vannak olyan speciális intézmények és mechanizmusok, amelyek még a gyermeki jogokat biztosítják. Az egyik ilyen ágazat az oktatás területe, ahol '99 óta működik az oktatási jogok biztosa – jelenleg Aáry-Tamás Lajos tölti be ezt a feladatkört – az Oktatási Minisztériumon belül. Ágazat-specifikusan a

tanulói jogokat védik, de a tanulók többnyire gyerekeknek minősülnek, néhány kivételtől eltekintve. Maguk az oktatási jogszabályok is számos gyermekjogot megfogalmaznak. Az oktatáshoz való jog pedig alkotmányos jog.

– Akadnak azonban olyan gyerekek, akikhez az oktatási jogok nem jutnak el, illetve a szociális gondoskodásra szorulókkal több odafigyelést igényelnének.

– A gyermekvédelem területén, a veszélyeztetett gyermekekre vonatkozóan a gyermekvédelmi törvény létrehozta a gyermekjogi képviselőknek az intézményét, akik a gyermekvédelem hatókörébe került gyerekek jogainak érvényesülését segítik. Mivel a GYISM keretein belül szándékozzák kialakítani a gyermekjogi miniszteri biztos intézményét, arra is figyelemmel kellett lenni, hogy ebben a rendszerben milyen kötelezettség terheli a minisztériumot. A miniszternek törvény és kormányrendelet alapján is megfogalmazott feladata, hogy az ENSZ Gyermekjogi Egyezményében (1989-ben született, és Magyarországon 1991-ben hirdették ki) foglaltak végrehajtását koordinálja, és az ott lefektetett jogok érvényesülését ellenőrizze. Ezek a fő oszlopai annak a rendszernek, amelyet áttekinttünk, és sarokpontként az intézmény létrehozatala során letettünk: léteznek már jogvédelmi funkciók Magyarországon, számos ilyen mechanizmus, intézmény van, amelyekre tekintettel kell lenni. Miután ez a hivatal a minisztériumon belül jön létre, a feladatainak igazodnia kell a miniszter feladatához és hatásköréhez, a miniszteri biztos tehát a minisztert segíti speciális funkciókkal, hogy összehangolja az Egyezményvel kapcsolatos feladatokat, és ellenőrizze annak végrehajtását.

■ NEMZETKÖZI KITEKINTÉS

– A külföldi példákból milyen tapasztalatokat tudunk hasznosítani, és lehet-e ezeket tipizálni?

– A nemzetközi vizsgálódás arra irányult, hogy milyen ombudsman típusú és gyerekjogi intézmények működnek, és

mire összpontosul ezek tevékenysége. Vajon melyek azok a funkciók, amiket különösen életre hívnak a gyermeki jogok. Két nagy tanulsága volt a kitekintésnek, és ezt előre lehetett sejteni, ha az ember a gyermekjogokról gondolkodik. Nevezetesen, hogy a hagyományos, ügykövető jogvédelem nem elegendő a gyermekek esetében. Tehát ebben a körben nem hatásos a csupán egyedi panaszokra reagáló mechanizmus. Pontosan azért, mert a gyerekek nem képesek rá, hogy a felnőttekkel azonos módon jelezzék, ha velük jogsértés történt. A másik alaptanulság – szintén ennek a jogcsoportnak a sajátosságai folytán –, hogy szükség van a jogalkalmazást és a jogalkotást általános jelleggel figyelő ellenőrző technikákra, vagyis monitoring tevékenységre. Létezik egy gyermeki jogok védelmével foglalkozó európai ombudsman szövetség, az ENOC. Megvizsgáltuk az itt tagsággal rendelkező gyermekjogi biztosi intézményeket, alapvetően két szempont szerint: az egyik az intézmény szervezeti kialakítása, a másik a feladatai és hatásköre. Szervezeti értelemben, jogállását tekintve az ombudsmani intézmény fogalmilag azt a klasszikus ismérvet foglalja magában, hogy független intézmény. Ennek szabályozásáról törvény rendelkezik. A jogállása általában az országgyűléshez kapcsolódik, de ez nem nélkülözhetetlen feltétel. Ha ezek az ismérvek kevésbé érvényesülnek egy intézmény esetén, de a funkciói hasonlítanak az ombudsmanéra, akkor ombudsmani típusú intézményről beszélünk. Számos szervezeti megoldást találunk a gyermekjogi biztosi intézmények között. Van olyan, amelyik jogállása a parlamenthez kapcsolódik, de vannak olyanok is, amiket kormányzati szinten hoznak létre, és vannak olyanok, amiket szervezeti értelemben minisztériumhoz kapcsolódnak, és erősebb vagy gyengébb mértékben valósul meg a függetlenségük. A legteltesebb függetlenség akkor biztosítható, ha a parlamenthez kötődik a jogállás, de találkozhatunk olyan kormányzati szinten működő biztosokkal is, amelyek esetében igyekeznek garantálni a minél teljesebb függetlenséget a végrehajtó hatalomtól. Van olyan szervezeti megoldás is az ENOC-tagok között, nevezetesen Finnországban, amelyet egy civil

szervezet működtet. Van olyan is, ahol nem egy személy, hanem egy civilekből és miniszteri delegáltakból álló tanács látja el a feladatot. Ha a tevékenységüket összevetjük, tipizálható a feladatuk.

■ AZ OMBUDSMANI INTÉZMÉNY FELADATA

– *Általános értelemben hogyan lehet meghatározni az ombudsman szerepét?*

– Az egyedi hatósági jogalkalmazó aktusok vizsgálatát végzi el az ombudsmani intézmény, kettős céllal: biztosítja az ügynevezett jó közigazgatást, és a polgárok jogait részesíti védelemben a túlhatalommal bíró állammal, hatóságokkal szemben. Mindezt úgy látja el, hogy a polgároktól, lakosságtól érkező panaszok, beadványok alapján, de akár saját kezdeményezésre is ellenőrzi a hatóságok eljárásait, döntéseit, mulasztásait. Ehhez rendkívül széles vizsgálati jogosítványokkal rendelkezik, ám az intézmény igen fontos jellemzője, hogy az ő döntése nem kötelező erejű, nem kikényszeríthető.

– *A gyakorlat mégis azt mutatja, hogy nagyon is respektálják az ombudsmanokat, és véleményüket a legtöbb esetben elfogadják az érintettek.*

– Valóban, az elmúlt még nem túl hosszú idejű ombudsmani gyakorlat azt mutatja, bár csak ajánlásokat fogalmaznak meg, ha úgy tapasztalják, hogy az alkotmányos jogokat sérelem érte, azokat rendkívül nagy arányban elfogadják és betartják azok a hatóságok és közszolgáltatók, amelyeket megszólítanak. Ennek több oka is van. Egyrészt a nyilvánosság ereje, amely arra készíti a megszólítottakat, hogy elfogadják, megfogadják és végrehajtsák az ajánlott intézkedéseket, másrészt a döntések mögött húzóó érvelés meggyőző ereje is számításba jöhet, ugyanúgy, ahogyan a már-már esetjoggá formálódó, következetes jogértelmezésnek is lehet ilyen hatása. Ezen kívül magának a biztosnak a személye és presztízse sokat nyomhat a latba, ami erőt kölcsönöz az általa megfogalmazott állásfoglalásnak. Az sem elhanyagolható szempont, amelyet kézzelfogható példák is mutatnak, hogyha valaki egy ombudsmani ajánlást visszautasít, akkor az igen viharos sajtóvisszhangot generálhat, amire a közvélemény odafigyel.

■ A GYERMEKJOGI BIZTOSOK SZEREPKÖRE

– *Miben tér el a hagyományos ombudsmani szereptől a gyermekjogi biztosé?*

– A hagyományos, klasszikus egyedi jogalkalmazói aktusokat vizsgáló szerepkör nem kizárólagos vagy nem elsődleges a gyerekjogok védelmében. Ez az ombudsmani funkció nem tölt be kizárólagos szerepet, vagy nem ez áll a feladatok rangsorának az élén akkor, ha a gyermekjogi biztosokat tekintjük. Egyéb olyan funkciók kapnak hangsúlyt, amelyeket egyébként is többé-kevésbé gyakorolnak az ombudsmanok, de a gyermekjogi biztosoknál jellemzőbb, hogy ezek aktív szerepet vállalnak, és az egyedi panaszokon túlmutató, általános jellegű jogvédelmi funkciót is megvalósítanak.

– *Melyek ezek a más hangsúlyok és másféle funkciók?*

– Minden ombudsmani intézménynek fontos feladata, hogy biztosítsa a tanácsadást, egyedi ügyekben is. Ha valamilyen egyedi panaszra, kérdésre, beadványra vonatkozóan egy ombudsmannek nincs hatásköre, mert nem foglalkozhat azzal a problémával, vagy az adott esetben eljárásjogi akadály áll fenn, amiért nem indíthat vizsgálatot, ilyenkor is ügyfélbarát módon ad felvilágosítást a hozzá fordulónak a jogi környezetről, jogérvényesítési lehetőségekről. Ha például nem jogsértés, csupán érdeksérelem történt, akkor lehetőségeket kínál, és felvilágosítást, tanácsot ad a panaszosnak, kihez fordulhat, ki segíthet neki az ügyében, lehet ez akár civil szervezet is. Mivel gyermekek és családjai számára biztosítják ezt az információt, érthető, hogy miért olyan színes az a technikai rendszer és módszerek sokasága, amelyeket az ombudsmanok alkalmaznak. Ezért oly elterjedt a forró drót, a „hot line” működtetése telefonos és internetes formában is. Az internetet érthető módon nagyon kedvelik, hiszen a különféle fórumokon rengeteg információt lehet nyújtani, és anonim módon fiatal segítőkkel is meg lehet beszélni a problémákat. Egyébként a telefon és az internet mellett a levél is bevett forma, és természetesen jellemző ombudsmani technika a személyes találkozás is, amennyiben a személyi feltételek ezt biztosítják.

A második tipikus feladatkör – hiszen

ezek az intézmények általános jelleggel is ellenőrzik a jogalkotást és jogalkalmazást –, hogy monitorozzák, vajon hogyan érvényesülnek a gyermekjogok mind a két szinten: az egyes jogszabályokat az országokban milyen módon alkalmazzák a jogalkalmazók, illetve ezek a jogforrások, törvények, rendeletek a jogalkotás szintjén mennyire állnak összhangban a magasabb szintű katalógusokkal. Ehhez igen széles körben gyűjtenek adatokat. Van olyan intézmény is, ami adattárat tart fenn, és ez az egyik legfontosabb funkciója, hogy a közönség számára is hozzáférhető bázist tesz közzé, gyűjti is az adatokat, statisztikai eredményeket, s ő maga is végez vagy végeztet kutatásokat, amelyekben a gyerekeket is megkérdezik az őket érintő kérdésekben.

– *A levél, a telefon már megszokott eszköz nálunk is, az internetes tanácsadás, „beszélgetés” most kezd elterjedni. De találkozott-e valamilyen különleges, szellemes információs technikával, amit érdemes lenne alkalmazni?*

– Nagyon sokféle módszer ismert. Tet-szetős volt az a megoldás, hogy egy külföldi ombudsman egy bankkártya jellegű információs anyagot juttatott el minden gyerekhez, amit maguknál hordhatnak. Szerepelnek rajta azok a legfontosabb hívószámok, ahová segítségért fordulhatnak. A gyerekekhez közelálló, mindennapos használati tárgyakon, például vonalzón, órarenden juttatnak el hozzájuk információkat. Van olyan biztos, aki minden évben néhány napos fesztivált rendezett, ahol a számukra megfelelő formában adtak át tudnivalókat. Gyakori, hogy esszéírói vagy akár képzőművészeti pályázattal szólítják meg a gyerekeket, s így kapcsolják be őket a folyamatokba, amely segít népszerűsíteni a gyermeki jogokat, s maguk a pályamunkák is olyan közvetítő eszközök – ha például plakáton is megjelennek –, amelyek bemutatják jogaikat. Nagyon fontos ezeken a technikákon, szóróanyagokon, kézikönyveken, plakátokon túl a személyes kontaktus, a kapcsolattartás, amivel minden biztos él. El-látogatnak a gyerekekhez, fórumokat szerveznek nekik akár iskolán kívül, akár iskolákban, de maguk a gyerekek is el-látogathatnak az ombudsmani hivatalokba. A személyes kapcsolat nagyon

hiteles forrása lehet az információknak, még ha úgy tűnik is, hogy nem ér el mindenkit, hosszú távon azonban nagyon hatásos módszer. Ezen kívül fontosak a hagyományos eszközök: konferenciák, képzések szakemberek vagy gyerekek számára. A közvetlen kapcsolattartás alapelv ebben a tevékenységben. A jó értelemben vett együttműködési kényszer, amiben egy gyermekjogi biztos él, csak úgy érvényesülhet, ha kapcsolatot tart minden olyan állami szervvel, civil szervezettel, melyek a gyerekekkel foglalkoznak.

A JOGSZABÁLYTERVEZET ELŐTT

– *Hol tart most a munkában, elkészül-e határidőre?*

– A folyamatban az előkészítő munka zajlik, amit hamarosan a konkrét jogszabálytervezet elkészítése követ. Jelenleg itt tartunk. Ha a szükséges jogszabályi háttér kialakult, akkor a biztosi pozícióra a minisztérium, természetesen, pályázatot fog hirdetni. Július elsejétől pedig meg tudja kezdeni a működését a minisztériumon belül működő gyermekjogi biztos. Feladata középpontjában az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye végrehajtásának koordinálása, illetve ellenőrzése áll. Célja, hogy ezt a feladatot speciális funkciókkal minél hatékonyabban lássa el.

– *Hogyan illeszkedik majd az új pozíció az emberi jogok ombudsmanának hivatalával és az oktatási biztos funkciójával?*

– Fontos elv, hogy a tevékenysége ne duplázzon meg funkciókat, ne sértsen más meglévő szerepköröket. Egyébként az ombudsman hatáskörét már csak jogállásából fakadóan sem érintheti egy miniszteri biztos tevékenysége. Bízom benne, hogy jó munkakapcsolat alakul ki közöttük. A gyermekjogi biztos minisztériumon belül működő biztos lesz, az országgyűlési biztosok pedig teljes függetlenséggel rendelkező alkotmányos intézmények. A miniszteri biztosoknak figyelembe kell venniük az országgyűlési biztosok működését és ajánlásait a kormány vagy miniszter számára, és elő kell segíteniük ezek megvalósulását.

Amennyiben az országgyűlési biztosok fogadják, a gyermekjogi biztos irányíthat is hozzájuk panaszosokat. Lehetősége van a miniszteri biztosnak, hogy jelezze, ha az ő hatáskörén túlmutató problémát

észlel, és az országgyűlési biztos döntése, hogy milyen módszerekkel és hogyan vizsgálják ki egy problémát. Más minisztériumokban, ágazatokban működő biztosokkal pedig jó együttműködésre kell törekedni, és a koordinációt segíteni más állami, akár önkormányzati szervekkel. Az előkészítés során tehát arra vagyok tekintettel, hogy a miniszteri biztost beillesztjük a létező rendszerbe.

– *A minisztériumon belüli vagy a gyakorlati életben szerzett tapasztalatai mennyire száltak bele a munkájába?*

– Nyilván determinált, hogy az ember milyen tapasztalatokkal rendelkezik, de engedjen meg egy lábjegyzetet: a dolgom a jogszabály előkészítése, tehát jelenleg még megbízottként olyan tevékenységeket nem folytathatunk, amit majd a miniszteri biztos fog végezni. Egyébként két olyan személyes elem van az életben, ami nagyon szorosan kapcsolódik a mostani feladatomhoz. Az egyik, hogy ezt megelőzően az oktatási biztos hivatalában dolgoztam, tehát az oktatás szféráján belüli gyermekjogokkal kapcsolatos élethelyzetekkel találkoztam, amelyek gyakran túlmutattak az iskola falain. Ez az egyik, amit hasznosítani tudtam a munkámban, a másik, hogy ezt megelőzően is foglalkoztam az ombudsmani intézménnyel elméleti szempontból, illetve a jogvédelemben betöltött funkciójával.

– *Pimasz kérdés következik. Munkája során a tűz közelébe került, gondolatban szinte már benne él feladatában, és kézenfekvőnek tűnik, hogy az alkotó beleszeret saját művébe. Tehát: pályázik majd a gyermekjogi biztosi állásra?*

– Nem Pimasz a kérdés, ezt mindenki megkérdezi tőlem. A döntés akkor lesz időszzerű, amikor létezik már a pályázati kiírás, hiszen addig nincs döntési helyzet. Ez önmagammal szemben támasztott elvárás volt, hiszen valós szakmai tisztességgel csakis úgy lehet ilyen pozíciót előkészíteni, hogy az ember nem tekint arra, vajon órá szabott-e a feladat vagy sem, hanem a feladatnak legtökéletesebben megfelelő intézményt igyekszik előkészíteni. Őszintén úgy gondolom, hogy ha a munkámat elvégeztem, az intézmény összeállt, és kiírták a pályázatot, akkor fogok elgondolkodni rajta, hogy alkalmas lennék-e a feladatra.

Vollner Judit

Társadalmi zsákutca az utcasarkon?

■ WILLIAM FOOTE WHYTE UTCASARKI TÁRSADALOM CIMŰ SZOCIOLÓGIAI TANULMÁNYÁNAK BEMUTATÁSA

Akár egy huszadik századi mese is kezdődhetne így: egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy szegénynegyed egy amerikai nagyvárosban a nagy gazdasági világválság idején. Gengszterek éltek benne, s habár a szeszcsempészet már elvirágzott, maradtak játékbarlangok bőven, folyt a kockázás és a löversenyfogadás. Korrumpálódtak a rendőrök. Választások idején harcoltak a negyed lakóinak újdonsült demokratikus kegyeiért a politikusok. És persze tengette monoton és céltalan életét a munkanélküli ifjúság. Nevezük a helyet Cornerville-nek, „utcasarki városnak”. A művelt átlagember nem sok ismerethez juthat Cornerville-ről. Cornerville lakói szociális munkások klienseiként, bűnügyek vádlottaiként vagy az arctalan tömeg tagjaként jelennek meg. Valami nem stimmel azonban ezzel a beállítással: nincsenek benne emberi lények.” Sztereotípiák, amelyeket nem nehéz aktualizálni a mai magyar társadalmi környezetben sem.

Egy szegénynegyed belső társadalmi szerkezetének megismerése, megértése nem könnyű feladat. Félelmetes zűrzavarnak, társadalmi káosznak látszik kívülről.

Az arra tévedő járó-kelő kevésbé érzi magát biztonságban, mert hiányoznak az általa megszokott rend külső jelei. Hiányoznak a közterületekről a társadalmi rend képviselői, a rendőrök. Más a hangzavar-ingerküszöb. A lódörgő fiatalok, „gyanús alakok”, a koszos utcák, romos házak és az ócska presszók, bárók a szervezettség, összefogottság hiányáról árulkodnak. Persze csak a középosztálybeli rend és szervezettség hiányáról. Whyte így ír a tapasztalatairól: „Cornerville problémája nem a szervezetlenség, hanem a belső társadalomszervezet képtelensége arra, hogy illeszkedjék a városnegyedet körbefogó társadalom struktúrájához.”

Megismerhető-e ez a belső társadalomszerkezet? Bármilyen emberi közösség belső viszonyainak megismerése komoly szociológiai, antropológiai kihívás. Ha egy távoli kontinens törzsi kultúráját kell megértenünk, akkor a nehézség magától értetődő. Nem úgy a városzéli szegénynegyedé, amiről feltételezzük, hogy ugyanazok a társadalmi szabályok működtetik, mint a társadalom egészét. Végülis – gondolhatnánk -, ugyanazok között a törvények között, ugyanazokért a társadalmi pozíciókért kü-

denek, talán ugyanazokkal a feltételekkel, mint bárki más. „Ha egy gengszter gyilkosságot követ el, akkor az hír. Válság idején a „nagykutya” közprédává válik. Kiemelik abból a társadalmi térből, amelyben ténykedik, és a saját csoportjától eltérő normák alapján ítélik meg. Lehetséges, hogy a törvény megszegőjét ily módon lehet a legkönnyebben a bíróság elé állítani, azt azonban nem segíti elő ez a szemlélet, hogy megértsék cselekedeteit.” Nevezük ezt a többségi társadalom dilemmájának.

A könyvben felvetett probléma pedig ugyancsak él a magyar társadalomban is. Lehet-e, szükség van-e arra, hogy a szegénynegyed lakói integrálódjanak a többségi társadalomban. Milyen lehetőségei és buktatói vannak a szociális munkának?

William Whyte könyve beavatás. A szubkultúrába való alámerülés története. Mint a Harvard egyetem friss diplomás diákja, három évig élt a szegénynegyedben, amíg sikerült felgombolyítania a személyes kapcsolatok alakulásának törvényszerűségeit. Hitelességben semmiképpen sem szenved hiányt a könyv: három év története, az utcasarkokon lógva, gengekhez csatlakozva, klubokba járva, a munkanélküliek életét élve. Az időt kockázással, tekézással, politikai kampányirodába csatlakozva mulatva, a szerző valódi tagjává vált a környezetnek, olyannyira, hogy egy szavazás alkalmával – a „helyi rend, elvárások szerint” – négyszer is szavazott. Így 'elsőkézből' szerezte a szubkultúra élettapasztalatát. Az étellel teli, mégis reflektált beszámoló pedig készségesen átsegít bárkit, hogy elveszítse magabiztosságát az egyezőségű társadalmi ítékezés korlátjain.

A könyv szereplőinek egyik legfontosabb tevékenysége a tekézés. A tekézés az amerikai társadalom, a társas érintkezés

szimbólumává vált. Alapvető társadalom-összefogó, kapcsolatépítő szerepe van az amerikai társadalomban úgy, mint Olaszországban a különböző kórusoknak. A tekézés módja Whyte tanulmánya óta a társas viszonyok mérőeszközévé vált Amerikában. Többek között a szociológus Robert Putnam is a tekézésben, a magányosan tekéző elidegenedett Amerikában látja a társadalom szétesését, a kapcsolatok elszűnését, a társadalmi tőke megfogyatkozását. A tekézés tehát már több évtizede a kapcsolati tőke, az ismerősök, baráti szálak erejét van hivatott mérni a századvégi Amerikában. Whyte tanulmányában azonban még csoportösszetartó, öndefináló szerepe van. A tekézés alkalmas a csoportok közötti versengés mérésére, de a csoporton belüli dinamikát is szimbolizálja: nem egyszerű játék, hanem a társadalmon belüli presztizsnyerés, a fenntartás és a vesztes terepe. A tekézésben elért eredmény ugyanis leginkább a koncentráción, a magabiztosságon múlik: a játékosok teljesítményét társadalmi helyzetük, csoporton belüli helyzetük és ambíciójuk határozza meg. A tekézés jól példázza a csoportokon belüli és a csoportok egymás közötti viszonyának dinamizmusát, amely a tagok későbbi sikerességét, a társadalomban való „hasznosságukat” is meghatározza. Az a fiatal, aki a többiek bizalmát élvezve nyerni tud, jó eséllyel lesz felnőtt életében is vezető, véleményformáló erő. Az embert ugyanis a negyeden belül azzal mérik, hogy hányadmagával érkezik, hány embert tud mozgósítani. Ők lesznek a szegénynegyed „társadalmi nagytökései”.

A sikerességnek, a negyedből ki- vezető társadalmi előrejutásnak más alapfeltétele is van. Az amerikai társadalomban a mobilitásba vetett hit határozza meg az állami intervenció, szociálpolitikai kiadások relatív alacsony voltát, korlátosságát.

Alapvető kérdés tehát, hogy valóban létezik-e mobilitás a társadalom legalján. A fiatalokat általánosságban középosztálybeli értékek és vágyak vezérlik, mégis felemás az eredmény: van, aki megkapaszkodik és amilyen gyorsan csak

teheti maga mögött hagyja a negyedet, és van, aki elbukik a társadalmi előrejutásban, hogy örökre a munkanélküliség küszöbén, segédmunkásként tengesse az életét. A sikerességben, a fiatalok életének formálásában az iskolai elvárásoknak, a bizalomnak elsődrendű szerepe van: "A kilencedikes osztályfőnök a várt tanulmányi eredményeik szerint ültette a tanulókat. Az első sorban és a második sor elején ülők voltak a legjobbak, és ennek az elismerésnek a hatására kialakult egy klikk. Rövid időre még klubot is létrehoztak. (...) A Közösségi Klub tagjait már fiatal korukban arra biztatták, hogy a többieknél különbnek tartásuk magukat." A rendszertől való kitörés, a személyes társadalmi felemelkedés a többségi társadalom – az iskolai tanárokon keresztül reprezentált – elfogadásából fakad. Az iskolai elvárások személyiségformálásának erejéről nem is lehetne ennél magávalragadóbb képet adni.

Whyte azonban nem áll meg a viszonyok, a kapcsolatteremtés erőhatásainak, az öndefiníció mikéntjének felmutatásánál.

A tanulmány igazi értéke a válaszkíséret arra a kérdésre, hogy miért szükséges egyáltalán megismernünk egy szegénynegyed működési módját. Miért nem elég feltételezni, hogy a társadalom játékszabályai idővel a szegénynegyed társadalmi struktúráját is átalakítják.

Miért kellene a többségi társadalomnak egy szegénynegyed, egy elszegényedett népcsoport – a tanulmányban olasz emigránsok – belső társadalmi struktúráját megértenie. A többségi társadalom szociális programokkal, közösségi házak működtetésével igyekszik közvetíteni a középosztályi szemléletet és értékfelfogást, az alacsonyabb osztályba tartozók felé. A hatékony beavatkozás, „segítségnyújtás” előfeltétele a szegénynegyed belső struktúrájának megismerése. Whyte mutatott rá elsőnek könyvében a közösségi házak paradox működés módjára. Mivel a felfelé tartó mobilitás szinte minden esetben a szegénynegyedből való kiemelkedést jelenti, a

közösségi házak rendszerint olyan emberekkel foglalkoznak, akik fokozatosan eltávolodnak Cornerville-től. „A külvilág szemében a közösség vezető figurái tisztas üzletemberek és szakértelmiségiek – vagyis olyan emberek, akik elérték a középosztálybeli státuszt. Ezek a férfiak egyszerre haladnak felfelé a társadalmi ranglétrán, és költöznek kifelé Cornerville-ből, ezért voltaképpen alig van befolyásuk a helyi életre. A közösséget nem lehet megmozgatni az ilyen „vezérek” mozgósítása révén. Amíg a kívülálló nem képes arra, hogy azoknak a vezető szerepét ismerjék el, akiket Cornerville lakói vezetőiknek tartanak, addig nem lesznek képesek a létező társadalmi struktúra kezelésére és jelentős változások kezdeményezésére Cornerville életében.”

A kérdés élesen merül föl a könyv záró akkordjain: mit lehet tenni? Hogyan lehet a rendszeren belüli erőviszonyokat felhasználni a szegénynegyed átformálására, hogy a demokrácia adta esélyeknek érvényt szerezhessenek a „társadalom alján” is?

„Cornerville lakói jobban fognak illeszkedni az őket körülvevő társadalomhoz, ha több lehetőséget kapnak arra, hogy részt vegyenek életében. Ez pedig azt is jelenti, hogy jobb gazdasági feltételeket kell biztosítani számukra, és nagyobb felelősséget adni saját sorsuk alakításában. „Whyte tapasztalata félelmetesen aktuális maradt ötven év múltán is. Ahogy az általánosan feltett kérdésre is minden társadalomnak a maga helyi választ kell kialakítania: mi a módja – ha egyáltalán létezik – egy leszakadó társadalmi csoport felemelkedésének? Hogyan segítheti elő a többségi társadalom, nemcsak egyes személyek, hanem egy egész közösség társadalmi beilleszkedését? A könyv kiválóan alkalmas – egy elegendően távoli és így talán érzelmentes környezetbe helyezett csoporton keresztül – középosztálybeli látásmódunk formálására, a társadalmi segítségnyújtás buktatóinak átgondolására.

Kravalik Zsuzsanna

„A Neveletlenek olyan közéről szólít meg, olyan őszintén szól rólunk, hozzánk, hogy átérezzük, megértjük, elfogadjuk: mindannyian neveletlenek vagyunk, és nevelésre vágyunk.”

Anceel Éva, 1991

SZEKSZÁRDI JÚLIA – KÓSÁNÉ ORMAI VERA:

Neveletlenek?

■ GÁSPÁR SAROLTA BESZÉLGETÉSEI GYEREKEKKEL ÉS FELNŐTTEKKEL

A hanganyag és módszertani útmutató az OKI és a Dinasztia Tankönyvkiadó közös gondozásában jelent meg.

A válogatás Gáspár Saroltának, a Magyar Rádió Neveletlenek c. műsorában 1985 és 1996 között elhangzott interjúból készült. Több, mint száz adásból választhattuk a történeteket, amelyek ismerősek lehetnek: testvérféltékenységről, iskolai életről, szerelmi háromszögről, anya-lány kapcsolatról, titkokról, őszinteségről, kamaszbánatról, felnőtt vágyakról mesélnek gyerekek és felnőttek.

(Több, mint négyórás hanganyag CD-ROM-on, MP3-as formátumban.)

A beszélgetésekhez készült szövegvélemény és módszertani útmutató segítségével lehetősége nyílik mindenkinek, aki gyerekeink megismerését, megértését szívügyének tekinti, hogy az eseteken elgondolkodva, azokat csoportokban (szülőkkel, pedagógusokkal, osztályfőnöki órán) kiemelezve közelebb kerüljön saját, és „neveletlenjei” problémáinak megoldásához, megértéséhez.

■ A TÖRTÉNETEKBŐL KIINDULVA VITATKOZHATUNK, VÉLEMÉNYT, ESZMÉT CSERÉLHETÜNK:

- eset- és konfliktuselemző kurzusokon (pedagógus képzés és -továbbképzés),
- osztályfőnöki órákon,
- otthon, családban.

Az önismeret gazdagításán túl ezek az esetek mások problémáinak megértését, a segítőkészség felkeltését, az empátia fejlesztését is szolgálják.

■ ÍZELÍTŐŰL A TÉMÁK, TÉMAKÖRÖK:

■ Társak között magányosan

Magányos gyerekek történetei, akik valamilyen okból megértésre, segítségre szorulnak. Mások, mint kortársaik, de különbözik másságuk természete, mint ahogy a mód is különbözik, ahogyan segíthetünk nekik nehéz helyzetükben.

■ Érintett problémakörök:

- Kapcsolat a szülőkkel, testvérrel
- Szeretlenség
- Feldolgozatlan élmények, félelmek
- Magány
- Frustráció – agresszió

OLVASNI – HALLGATNI – BESZÉLGETNI

Mindenkinek, aki kíváncsi, szeret arcokról olvasni, miközben nem fél találkozni önmagával. Aki képes meghallgatni a másikat, a hallottakat továbbgondolni, azokról beszélgetni.

A Neveletlenek ma is olyan kérdéseket boncolgat, melyek egymás megértéséhez vezetnek, ha őszintén válaszolunk rájuk.

„Az volna a jó, ha az emberek feltalálnák az életet!”

– Péter

■ Azonosságok – különbségek

„Más, mint a többi”: testi fogvatékosság, tehetség, származás.

■ Érintett problémakörök:

- Feltétel nélküli elfogadás
- Szeretet, ragaszkodás, felelősség
- Iskolai integráció
- Pedagógiai felelősség
- Szülői elvárások és a valóság közötti eltérések
- Mindenki másképp egyforma

„Fénylenék, de nem tudok!” — Gábor

■ Szülők és gyerekek

A szülő-gyerek kapcsolat kommunikációs zavarból eredő konfliktushelyzetei. A történetek közelebb vezetnek annak felismeréséhez, hogy a kapcsolat kialakításáért mindkét fél felelős. Hogyan próbáljuk meg elfogadni/elfogadtatni a gyermeket, mint jövőd felnőttét, hogy létrejöhessen az az érzelmi biztonság, támogató légkör, melyben jó felnőni.

■ Érintett problémakörök:

- A gyermeknevelés gondjai
- Önértékelési problémák
- A tisztázás, a segítő beszélgetés jelentősége
- Az érzelmek kimutatása

„Ne az legyen kettőnk között, hogy ő parancsol, és én végrehajtom” — Renáta

■ Szerelem – házasság – válás

A család, a szocializálódást leginkább meghatározó közeg. Minden az emberi kapcsolatokon múlik.

„Az életben sűrűn váltakozó rendszerek és korszakok mindegyikében csak ez az egy képződmény, a család bizonyult maradádnak. Mindent kibírt, és eltűrt mindent. Alázatos volt, rugalmas, célszerű ... menedék volt baj idején, célt nyújtott, tanácsot adott a bizonytalanságban, ... tanáccsal szolgált, szökre buzdított, vagy éppen ellenkezőleg, az ésszerű engedelmességet javasolta, ... szentek voltak az ő érdekei.”

(Bereményi Géza)

Érintett problémakörök:

- Szerelem első látásra
- Választva lenni és kiválasztani
- Hagyományos családmodell: férfi-nő hierarchia
- A kapcsolatteremtés buktatói
- Családon belüli erőszak
- Széthulló család
- Házasságon kívüli kapcsolat

„Képtelenség, hogy ez a család újra összejöjjön!”

— Viktor és Mariann

Kinek a kudarca?

A fejezet ill. a benne tárgyalt problémakörök kifejezetten pedagógusoknak, pedagógus-jelölteknek, munkaközösségeknek szólnak. Valamennyi történet közös szála: a szülővel való kapcsolat, amit erőteljesen befolyásol az iskola teljesítményköz-pontú elvárásrendszere.

Érintett problémakörök:

- Élmények az iskolában
- Vágyak, félelmek és iskolai hatások
- Iskola és család kapcsolata, kompetenciái, felelőssége
- Szülő-pedagógus konfliktus
- Külső és belső motiváció
- Erkölcsei nevelés
- Életmód, életstílus

„A határ a csillagos ötös.” — Anna

VÁLOGATÁS A NEVELETLENEK? – RŐL MEGJELENT VÉLEMÉNYEKBŐL:

„A műsrot hallgatva úgy tűnik, kevés a vigasz. Az emberek – jó tanács ide, pszichológus oda – csak nem tudnak kibújni a bőrükből. Addig keserítik gyermekeik életét, amíg azok meg nem felelnek az ő felnőtt álmaiknak, vágyaiknak. Vagyis végül olyanra faragják őket, mint önmaguk. Átrakosgatják beléjük gondos munkával gátlásaikat, erényeiket, hibáikat, látásmódjukat, de elégedettek alighanem soha nem lesznek a végeredménnyel.”

Magyar Nemzet, 1994. február 22.

„Hallgatom a Neveletlenek sorozat legutóbbi programját, amely arról szól, hogy valóban milyen neveletlenek a mai gyerekek. Igen ám, de miközben a kicsik sorsát kísérik figyelemmel, óhatatlanul a felnőtt világ mögöttese bontakozik ki. S ez a kép sem közelről, sem távolról nem biztató: maguk a felnőttek szorulnának nevelésre.”

Népszava, 1989. május 17.

„A Neveletlenek érdekes azoknak, akiknek épp nincsen a műsorban felvetetthez hasonló gondjuk – hiszen még bármikor lehet –, s tanulságos azoknak, akik már a jelenséget tapasztalják, tanácstalanok a megoldást illetően. Jó a Neveletlenek azért is, mert nem fiktív, hanem létező, élő eseteket dolgoz

fel, közelről érintett embereket szólaltat meg.”

Magyar Nemzet, 1990. augusztus 28.

„Gáspár Sarolta Neveletlenek című műsora már régóta nem pusztán illusztrációja egy-egy pedagógiai problémának. Jóval több, érdekesebb, izgalmasabb annál.”

Magyar Nemzet, 1997. április 29.

„Az ember sok mindent, főként sok furcsa családi, emberi kapcsolatot tapasztal jártában-keltében, sok érthetetlen gyilölködést, szeretetlenséget, és ilyenkor arra gondol, hogy milyen jól indulhatott az elején. Abban hiszek, hogy gyermekeink mi miattunk lesznek idegesek, gonoszok, agresszívek, mi nem tudunk velük jól bánni, nem tudjuk azt nyújtani, amire szükségük lenne.

Az oktalan, túlzott jó szándékkal olykor többet ártunk, mint gondolnánk, túlságos puhaságunk rossz vért szül. Aligha lehet valami rosszabb egy anyának, minthogy meg kelljen élni saját szeretetadásának kudarcát.”

Magyar Nemzet, 1991. május 7.

„Aki próbálta tudhatja, mennyivel könnyebb jó gépirónak vagy mérnöknek lenni, mint jó szülőnek. Olyannak, aki akkor enged, amikor kell, s akkor szigorú, amikor valóban szükség van rá, akkor barát és akkor szülő, amikor arra gyermekének leginkább igénye van. De hát kinek van manapság elegendő ideje, energiája, hogy megértse, megérezze gyermeke minden rezdülését, lelki kívánalmát. A nevelésben elkövetett hibákat mindig csak későn vesszük észre, amikor azok már szinte jóvátehetetlenek, amikor a gyermek már nem kedves csöpp-ség többé, hanem csavargó, hazudozó szemtelen kamasz. Hálafelhívásunkat hiába lobogtatjuk. Akit megtanítanak szeretni, az tud, akit nem, attól hiába várják. ...

A Neveletlenek nem szorul arra, hogy fiktív történeteket mutasson be. A rádió mikrofonja van olyan diszkrét, hogy arctalanságba rejtőzve vállalni lehet a legbensőbb gondolatot. Így aztán azok a sorsok és gondok, amelyeket megismerünk Gáspár Sarolta kalandozásai révén, érdekesebbek, összetettebbek és hitelesebbek minden kimódolt, megírt történetnél.”

Magyar Nemzet, 1990. május 9.

A CSOMAG TARTALMA:

- hanganyag (2 CD-ROM, MP3-ban)
- szövegvélemény és módszertani útmutató a hanganyag feldolgozásához

Ára: 4900 Ft

Megrendelhető:

Dinasztia Tankönyvkiadó Kft.

1155 Budapest, Tóth István u. 97.

Tel: 414-03-63 Fax: 414-02-46

e-mail: info@dinasztia.hu

A kiadvány a Magyar Rádió támogatásával jött létre!

Ombudsmanok országa

Díjnyertes pályázatok

Budapest Főváros Önkormányzata, Pest Megye Önkormányzata és a Budapest Főváros Önkormányzatának Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat, a fővárosi és Pest megyei gyermekvédelem 100 éves jubileuma alkalmából meghirdetett szakmai tapasztalat-feldolgozó pályázatának díjnyertes pályázatait és pályázói:

I. díjat nyertek: A Menedék Alapítvány Mamásotthon történeti bemutatása napjainkig című dolgozatával, Híri Gabriella a Menedék Alapítvány Mamásotthon és Fiúotthon vezetője

Vidéki illetőségű gyermekek a fővárosi szakellátásban című dolgozatával, Domonkosné Balogh Ildikó gyámi tanácsadó - Fővárosi TEGYESZ

II. díjat nyertek: A gyermekvédelmi szolgáltatások kiépítése Pesterzsébeten című dolgozatával, Híres Angéla intézményvezető és Schmidtne Buda Andrea szakmai vezető, Pesterzsébeti Család- és Gyermekvédelmi Központ

Rítus, hagyomány és tradíció a nevelés folyamatában című dolgozatával, Árkus Péter nevelőtanár, Budapest Főváros Önkormányzatának Bokréta Lakásotthonai

III. díjat nyertek: A különböző gondozási helyeken nevelkedő testvérek közötti kapcsolatok alakulásának tendenciái a szakellátásban című dolgozatával, Kulcsár Mariann gyámi tanácsadó - Fővárosi TEGYESZ

A gyermekvédelem hétköznapjai című dolgozatával, Kiss Ildikó nevelőszülői tanácsadó, PETEGYESZI

Külön díjat nyert: Naplórészletek I-XXIV. című dolgozatával, dr. Nedeczky György jogász, egykori árvaszéki, majd gyámhatósági vezető

A díjazottaknak gratulálunk, munkáikat publikáljuk a Család Gyermek Ifjúság és a Kapocs című folyóiratban.

*Molnár László
a Bíráló Bizottság nevében*

Ha van a világon hely, ahol minden ügynek szószólója van, az Egyesült Államok az. Nem meglepő tehát, hogy a gyermekügyek védelmezői, a legkülönbébb küldetéssel, feladatkörrel és szervezeti felépítésben tevékenykedő biztosok, ombudsok mindenhol, minden államban ott vannak. És nem csak vannak, hanem tudják is róluk, hogy hozzájuk lehet fordulni. Alapvető feladatuknak tartják, hogy a gyermekeket és családjaikat érintő nehézségeket és eseteket a köz figyelmébe ajánlják. Hogy tájékoztassák a közvéleményt a gyermekpolitika irányairól, aktuális változásairól, a jogszabálmódosulásokról. A lehető legkomolyabban veszik azt a megbízatásukat, hogy a gyermekvédelmi eljárásokban gyakran néma áldozatokként résztvevő gyerekek hangjaként felszólaljanak. Van köztük olyan hivatal, amelyik évente 50 000 gyerek problémájával foglalkozik.

A 70-es években kezdődött, amikor is néhány államban (Alaska, Arkansas, Florida, Illionis, South Carolina) a modellként elhíresült rhode island-i Iroda mintájára gyerekjogvédő szervezetek létesültek 'Az Ombudsman Hivatala' elnevezéssel. A fő céljuk az volt, hogy a gyermek- és ifjúságvédelemmel foglalkozó állami szervek szolgáltatásaival kapcsolatos panaszokat kivizsgálják. Emellett hangsúlyossá vált a jogvédelem biztosítása: a gyermekvédelmi és bírósági eljárásokban résztvevő gyermek és családja törvényes jogainak és érdekeinek oltalmazása.

A MODELL

A modellül szolgáló irodát 1979-ben állították fel: ez tulajdonképpen jogi irodaként képviseli a gyermekvédelem rendszerével kapcsolatba került személyek érdekeit, kivizsgálja a Gyermek-, Ifjúsági és Családügyi Minisztérium elleni panaszokat, megoldási lehetőséget kínálva a gyermekvédelmi gondozásba vont gyermek jogainak sérülésekor. Különös figyelmet szentel az Iroda azoknak a gondozás alatt álló gyermekeknek az ügyeire, akiknek nincs jog adta lehetősége kirendelt védőhöz, valamint azon esetekre, amikor van jogi képviselő a Családi Bírósági eljárásban, de további jogi segítségnyújtás szükséges olyan kiegészítő kérdések rendezéséhez mint közérdekű munka, oktatás, lelki gondozás és foglalkoztatás. Ahhoz, hogy a biztos megfelelően eljárjon ezekben az ügyekben, széleskörű, törvényen alapuló jogok és hatáskörök kelljenek, ideértve a gondozott gyermekkel való négy szemközti és személyes megbeszélés lehetőségét, a gyermekre vonatkozó iratok megtekintését, másolását; a gyermekkel együtt élő, vagy vele közös egészségügyi ellátásban részesült személy(ek) megidézése is fontos jogkör, valamint arra alkalmas módokon nyilvánosan terjesztheti az Iroda működési céljait és társadalmi szerepkörét. Fennállásának első 15 évében több mint 700 esetet kezelt, többségében különféle szakemberek, nevelőszülők, családtagok és más érintett állampolgárok panaszai nyomán indult eljárásokban.

A rhode island-i tapasztalatok szerint az ombudsman munkájának hatékonysága elsősorban függetlenségének fokától és attól függ, hogy milyen eszközöket biztosítanak számára a panaszügyek kivizsgálásához, a tényfeltáráshoz. Pusztán az a tény, hogy ez az Iroda viheti a peres ügyet a gyermekvédelmi gondozásban lévő gyermek érdekeit képviselve, igen nagy jelentőséggel bír, hiszen ez a lehetőség teremt esélyt a panaszok megfelelő súlyú megtárgyalására, és vezethet időszerű anyagi és eljárás-jogi változásokhoz.

E modell szerint az ombudsmani iroda funkciója sokrétű: magában foglalja pl. a gyermekvédelmi gondozásban nevelkedett gyermekek haláleseteinek kivizsgálását, ahol a hivatalos eljárást speciális, multidiszciplináris szakembergárda végzi, bevonva az Iroda munkatársait és más, az effajta tényfeltáráshoz rendkívül tapasztalt közösségi tagokat. A vizsgálatok eredményeit, az általánosan levonható tapasztalatokat és változtatási javaslatokat nyilvános jelentésben teszik közzé. A halálesetek ombudsmani nyomozásának lehetősége törvényes felhatalmazáson alapul. Másik kiemelt terület az állami és magán menhelyek, bentlakásos intézmények működé-

sének, körülményeinek periodikus vizsgálata. Ez elsősorban a gondozott gyermekek törvényes jogainak betartását, és azt kontrolálja, hogy az adott intézmény megfelelő biztonságot és kényelmet nyújt-e a felvállalt és ellátandó feladat tükrében. Alapvető szempontja ezeknek a felülvizsgálatoknak, ellenőrzéseknek, hogy maguktól az érintett gyermekektől kapjanak visszajelzést a program minőségéről, és egyúttal tájékoztassák őket jogaikról. Ennek érdekében történik meg az is, hogy az ellátást nyújtó intézmények mindegyikének elküldik a gyermekek jogait tartalmazó kódex másolatát. Itt van nagy jelentősége annak, hogy az ombudsman bármelyik gondozott gyermekkel akár írásban, akár szóban személyesen, négy szemközti is érintkezhet, mert ezzel nagyobb az esélye reális információk kérésének, illetve közlésének. Az Iroda megállapítja a gondozásban lévő gyermekeknek nyújtott ellátás minőségét az összesített intézményi abúzus-vizsgálatok alapján. E záródokumentum következményeként – melyet természetesen eljuttatnak a fő címzettnek, a szakminisztériumnak is -, az Iroda kezkeskedik a gyermekek védelme érdekében szükséges további eljárások lefolytatásáért.

Hozzá tartozik a feladatok ellátásához az is, hogy az Iroda aktív szerepet vállaljon a jogszabályalkotás és köznevelés folyamataiban. Ennek megfelelően képviselteti magát minden fontos „lobbihelyszínen”, gyermekügyekben döntési kompetenciával bíró fórumokon, jogszabály előkészítésben illetékes bizottságokban. Éves jelentésében a biztos közlést minden, az adott évben elfogadott, gyerekekre vonatkozó jogszabályi változást. Meglehetősen „jelen van” a nyilvánosságban, és feladatának tekinti a társadalom széles rétegeinek megszólítását: nyilvános meghallgatásokat tart, kutatási eredményeket ismertet, konferenciákon szólal fel, koalíciókat kezdeményez – a gyermekügyek előbbremozdítása ürügyén.

Az általános témákon túl, a speciális szükségletű gondozott gyermekek igényeire reflektálva (legyenek azok bűncselekmények áldozatai vagy speciális oktatásban részesülők), az Iroda jogsegély és egyéb tanácsadási programokat működtet kifejezetten ezen csoportokat megcélozva. Így pl. ezt az Irodát jelölte meg a vonatkozó jogszabály, hogy áldozatsegítő projektjén keresztül azonosítsa és képviselje azokat a gondozott gyermekeket, akik esetében járható út a károk-sérelmek helyreállítása, a kártérítés. Ugyanígy kiemelten fontosnak tekintik azoknak a gyerekeknek a képviselést, akik szülei nem tudnak vagy nem akarnak döntést hozni oktatási kérdésekben: az Iroda által menedzselte állami helyettes szülő/oktatási tanácsadó program keretében.

...ÉS A TÖBBIEK

Az Egyesült Államokban működő ombudsmani szervezetek és ombudsmani feladatokat ellátó, ilyen típusú intézmények felépítésének és működésének átfogó vizsgálata a 90-es években történt meg. A nyilvánosságra hozott összefoglaló tanulmány' szerint az USA államaiban különböző felépítéssel, szervezettel, költségvetési lehetőségekkel, de meglehetősen homogén feladat- és hatáskörrel működnek e gyermekjogvédő intézmények.

Létrehozójuk

és fenntartójuk szerint szokás állami-kormányzati önálló, illetve minisztériumokhoz rendelt, valamint nonprofit, civil szervezetként működő ombudsmani irodákat megkülönböztetni. Van olyan állam, ahol általános „szociális ügyi ombudsman program” működik, és ezen belül látják el a gyermekjogvédelmet is: az ilyen komplex intézmények eseteinek 25-40%-a gyermekvédelmi ügy. Gyakori az önkéntesekkel dolgozó szervezet is. Van olyan iroda, amelyik három munkatárssal dolgozik, és olyan is, ahol huszonegy az alkalmazottak száma. Valamennyi iroda deklarált

- **célja**, küldetése, hogy hozzásegítse az állampolgárokat panaszai vagy problémáik kivizsgálásához, különös tekintettel a speciális jogvédelemre szoruló gyermekek ügyeire: sajátos eszközeivel őrökdi a gyermekek jogainak betartása és jóléte fölött.

- **Esetköreikből** jól kirajzolódik a tevékenységük profilja. Ezek az ombudsmani irodák elsősorban az állami gyermekvédelem keretei között élő gyermekek és hozzátartozóik ügyeivel foglalkoznak. Sok helyen az esetek döntő részét azon panaszügyek teszik ki, ahol a gyermekvédelmi szervek abúzus ügyeinek kezelése során tapasztalt nem megfelelő vagy jogellenes magatartás miatt indítottak eljárást. Némelyik államban külön ombudsmanja van pl. a mentális retardációs és mentális egészségügyi problémáknak, vagy - mint Minnesotában - éppen az indiánok, spanyolajkúak, fekete-minnesotaiak és ázsiai-minnesotaiak ügyeinek.

- **Jogukban áll** vizsgálni a gyermekvédelmi szolgáltatást, az igazságszolgáltatást, a gyermekelhelyezési eljárásokat és azok szupervízióját, a nevelőszülői ellátást mind állami, mind magán szerveknél. A hatékonyság érdekében gyakorlatilag hivatalos nyomozást vezethetnek: kihallgathatnak, tanúként idézhetnek és bizonyítékok szolgáltatására szólíthatnak fel érintett személyeket. Jogvédelmet biztosítanak klienseik számára, és gyakran használt szolgáltatás a mediáció is. Bizonyos államokban az ombudsman jogkörébe beletartozik a gyermek oldalán történő pereskedési lehetőség is, azonban nem ez az általános.

- **Lobbitevékenységük** is széleskörű: sikereket értek el a mindenkit megillető minőségi és elérhető egészségügyi ellátásért folytatott kampánnyal, hatással voltak a törvénykezésre a gyermekbántalmazás és elhanyagolás kezelésének reformja során, de küzdöttek a nevelőcsaládok és szociális munkások képzéséért, összekapcsolva az örökbefogadási és nevelőszülői elhelyezési eljárások fejlesztésével is. Kötelezően és önkéntes alapon is rendszeresen közlést tesznek

- **jelentéseket** fiatalokorú elkövetők, iskolakerülés, egészségügyi biztosítással nem rendelkező gyerekek, halállal végződő gyermekbántalmazás és bűncselekmények, családjukból kikerült gyermekek elhelyezési körülményei témákban. Emellett elismert feladatuk a kormányzati szervek számára reformjavaslatokat kidolgozni akár azok család és gyermekvédelmi politikáját, akár eljárásaikat illetően. Néhány iroda ingyen elérhető, telefonos forró-drót szolgáltatást is működtet.

Gy.É.

1. Ombuds, ombudsperson. Politikailag korrekt kifejezés a korábban - és hazánkban is - elterjedtebb 'ombudsman' megjelölés mellett vagy helyett, amely az eredeti angol nyelvi sajátosság miatt nem utal a pozíciót betöltő személy nemére. Hasonlóan például a rendőr (policeman) használatához. Lásd még magyar próbálkozásoként: ombudsnő.

2. Laureen D'Ambra (1996) : Survey of Ombudsman Offices for Children in the United States

Cselekvési program

■ KORMÁNYZATI INTÉZKEDÉSEK ÉS KEZDEMÉNYEZÉSEK A TÁRSADALMI BŰNMEGELŐZÉS ÖSZTÖNZÉSÉRE

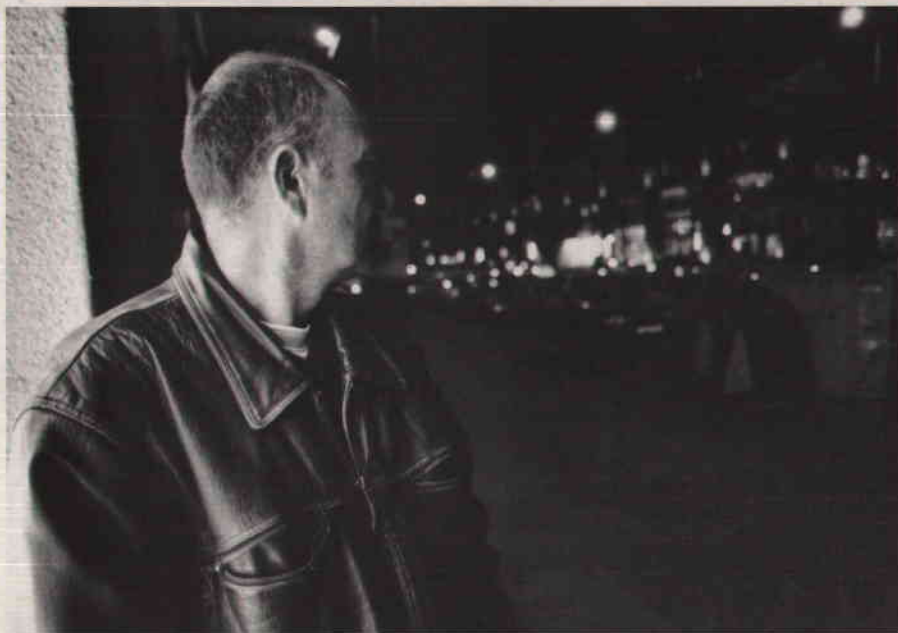
A Kormány 2002-ben kinyilvánította, hogy a közrend és a közbiztonság javítása érdekében az eddiginél differenciáltabb válaszokat kíván adni a bűnözés szerkezetében bekövetkezett változásokra. A bűnüldözés és a büntető igazságszolgáltatás hatékonyságának növelése mellett a jövőben nagyobb hangsúlyt helyez a bűnmegelőzésre, az igazságszolgáltatás tehermentesítésére, a büntetés-végrehajtási költségek csökkentésére, a bűncselekmények sértettjeinek kártalanítására és a megsértett közösség kiengesztelésére.

■ ELŐZMÉNYEK

A büntetőpolitika átfogó reformjának része a pártfogó felügyelői szolgálat átalakítása, amelyről a Kormány 2002. október 11-ei ülésén, 1183/2002 (X.31.) sz. határozatával döntött. A határozatnak megfelelően 2003. július 1-jén az Igazságügyi Minisztérium felügyelete alatt megalakult az egységes szakmai követelmények alapján működő, központi irányítású szervezet, az Országos Pártfogó Felügyelői Szolgálat. (www.im.hu/partfogofelugyelet)

2002 őszén – ugyancsak az Igazságügyi Minisztériumban – megkezdődött a közösségi bűnmegelőzés koncepciójának és stratégiájának kidolgozása. Gönczöl Katalin miniszteri biztos irányításával és széles körű szakmai egyeztetéssel formálódott A társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiája, amelyet az Országgyűlés 2003. október 20-án fogadott el. [A 115/2003. (X. 28.) sz. országgyűlési határozat a Magyar Közlöny 123. számában jelent meg, a stratégia teljes szövege hozzáférhető a BMK Füzetek 2003. novemberi különszámában, továbbá az Igazságügyi Minisztérium honlapján: www.im.hu.] Az országgyűlési határozat értelmében a Kormánynak cselekvési programot kell készítenie, amelyben körvonalazza a szükséges jogszabályi, szakmai és szervezeti megoldásokat, meghatározza az irányítása alá tartozó szervezetek feladatait.

A Cselekvési program is elkészült, a Kormány 2004. február 18-án elfogadta. (Az 1009/2004. (II. 26.) sz. kormányhatározatot a Magyar Közlöny 2004/20. számában hirdették ki.) Az intézkedési terv a minisztériumok, a hatóságok és a büntető igazságszolgáltatás intézményei számára jelöl ki rövid- és középtávú feladatokat. A stratégiában megfogalmazott

prioritások (a gyermek- és fiatalkori bűnözés megelőzése, a városi bűnözés visszaszorítása, a családon belüli erőszak, az áldozattá válás és a bűnismétlés megelőzése) mentén nevez meg konkrét teendőket, felelősöket és határidőket.

■ A CSELEKVÉSI PROGRAM KONCEPCIÓJA ÉS TARTALMA

A dokumentum hűen követi a stratégia elveit és célkitűzéseit. Eszerint az állam kezdeményező és ösztönző szerepet vállal a társadalom önvédelmi képességének fokozása és a bűnözést kiváltó társadalmi jelenségek visszaszorítása érdekében. Az intézkedések azon a felismerésen alapulnak, hogy a növekvő mértékű bűnözéssel szemben társadalmi politikai eszközökkel is fel kell lépni. A jövőben a szociálpolitika, az egészségügy, az oktatás, a gyermek- és családvédelem, a foglalkozás- és településpoliti-

kában is érvényesülniük kell a bűnmegelőzési szempontoknak.

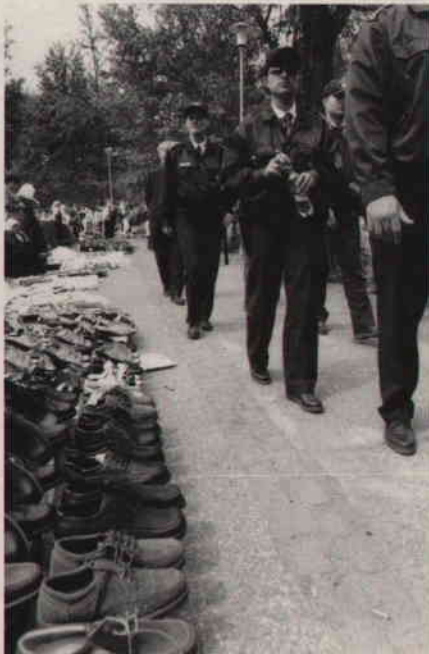
A magyar társadalom mostanáig elsősorban rendőrségi feladatnak tekintette a bűnmegelőzést. Biztonságerzetének romlásáért mindenek előtt a bűnüldöző hatóságokat tette felelőssé. Szemléletváltásra van szükség. Bizonyos területeken a felelősségben osztozni kell. A bűncselekmények túlnyomó többségét a személyek és a vagyon elleni, valamint a közterületen elkövetett erőszakos bűncselekmények alkotják. Összefogással ezen a téren kell és lehet eredményeket elérni. Helyre kell állítani a hatóságok iránti bizalmat, és mozgósítani kell a helyi közösségeket, hogy szorosán együttműködjenek a biztonságosabb élet feltételeinek kialakításában.

A tulajdonviszonyok gyors átalakulása nem járt együtt a felelős tulajdonosi magatartás elsajátításával. A jövedelmi

viszonyok és az életkörülmények drámai változásai szétzilálták a korábbi közösségeket. A szolidaritás hiánya bátorítja a bűnelkövetőket, az elzárkózás és az elhagyatottság csökkenti a bűncselekmények elkövetésének kockázatát.

Az embereknek meg kell érteniük, hogy a bűncselekmények jelentős része elkerülhető, ha jobban vigyáznak magukra és egymásra. Meg kell ismeriük a társadalmi bűnmegelőzés eszközeit és módszereit ahhoz, hogy tevékenyen részt vállaljanak személyes biztonságuk megteremtésében. A Kormány cselekvési programja szakmai, szervezeti és pénzügyi lehetőségeket kínál a helyi közösségek számára. Nem kampányról, hanem egy hosszú távú folyamat kezdetéről van szó, amelynek célja a valós veszélyek feltárása és az indokolatlan félelmek eloszlátása.

Az intézkedési terv figyelembe veszi és hasznosítani kívánja a hazai bűnmegelőzés terén eddig szerzett tudást és tapasztalatokat. Arra törekszik, hogy összehangolja - és ezzel megsokszorozza - a bűnmegelőzési célú vagy hatású tevékenységeket. A minisztériumok, a közigazgatás, a hatóságok és a civil szféra ésszerű együttműködésére ösztönöz. Olyan programok elindítását kezdeményezi, amelyek eredménye követhető, értékelhető és beválás esetén széles körben alkalmazható. 2004-et kísérleti évnak tekint, és a 2005-re tervezett prog-

ramokban már hasznosítani kívánja az ideai tapasztalatokat.

• **Kutatás, képzés, adatszolgáltatás**

A civil társadalom mozgósítása és részvétele a bűnmegelőzésben felelősségteljes feladat. Az együttműködés egyik alapfeltétele, hogy hiteles információk álljanak rendelkezésre a tényleges bűnözési helyzetről. A bűnözés mérésének reformja régóta napirenden van, de mielőbb ki kell teljesednie. Létre kell jönnie az egységes, korszerű bűnügyi statisztikának. Az országos, különösen a helyi sajátosságokra vonatkozó információt mindenki számára elérhetővé kell tenni. Az adatszolgáltatást folyamatosan frissíteni kell, hogy az érdeklődők valós és aktuális tájékoztatást kapjanak.

Folytatni és fokozni kell a bűnügyi helyzetre vonatkozó kutatásokat. Részletes elemzéseket kell készíteni a bűncselekmények elkövetőiről és áldozatairól, a bűnelkövetővé válás társadalmi hátteréről, a lehetséges beavatkozási pontokról. A hiteles bűnügyi statisztika és a társadalomtudományi kutatások eredményei együtt alapozhatják meg a jó programokat.

A közösségi bűnmegelőzés nem csak aktivitást, hanem szakértelmet is kíván. Az érintett foglalkozási ágakban tevékenykedőket (önkormányzati dolgozók, orvosok, pedagógusok, szociális munkások, civil szervezetek önkéntesei stb.) fel kell készíteni, illetve tovább kell képezni ahhoz, hogy felismerjék és segíteni tudják a veszélyhelyzetben lévőket. Meg kell tanulniuk együtt dolgozni azoknak, akik eddig egymás mellett (rosszabb esetben akaratlanul is egymás ellenében) tették a dolgukat. A gyors és hatékony beavatkozás érdekében ki kell terjeszteni a minisztériumok, az intézmények és a hatóságok közötti jelzési kötelezettséget. A településeken tovább kell fejleszteni a már működő jelzőrendszereket (gyermekjóléti szolgálatok, gyámhivatalok, családgondozók, rendőrség, polgárőrség, oktatási és egészségügyi intézmények stb.).

• **Prioritások**

- a gyermek- és fiatalkori bűnözés megelőzése, csökkentése
- a városok biztonságának fokozása

- a családon belüli erőszak megelőzése
- az áldozattá válás megelőzése, áldozat segítés, az áldozat kompenzációja
- a bűnisméltés megelőzése

Újra és újra felvetődik a kérdés, hogy a stratégia miért éppen ezeket a területeket veszi célba. Aki figyelmesen átgondolja a prioritásokban megnevezett beavatkozási területeket, hamar rájön, hogy a célok áttekinthetősége érdekében történő csoportosításról van szó. A kategóriák felállítását természetesen kiemelés, súlypontot is jelez, de a prioritások összességének tartalma a megelőzni kívánt bűncselekmények teljes körét felöleli.

A Cselekvési programban kijelölt feladatok és a pályázati célkitűzések is a prioritások mentén fogalmazódtak meg. Az öt kategóriában összesen 63 intézkedésről rendelkezik a Kormány. A feladatok egy részét rövidtávon, 2004 végéig kell elvégezni és értékelni. A programok másik része idén kezdődik, de át húzódik 2005-re. Szerepelnek a tervben a 2005-re kitűzött feladatok, amelyekhez szintén pályázatok társulnak majd.

A kísérleti és felkészülési évnak tekintett 2004-es program olyan képzéseket, átképzéseket, együttműködéseket generál, amelyek a résztvevők ismeretszerzését, a helyi közösségek tájékoztatását és mozgósítását célozzák. Súlyt helyez a tapasztalatcserére és a szakmai körökben kívánatos felkészítésre. Támogatást kínál kísérleti modell-programok megvalósítására annak érdekében, hogy a bevált gyakorlatot 2005-ben már szélesebb körben lehessen ajánlani.

Néhány kiragadott példa a prioritások sorrendjében:

■ **A GYERMEK- ÉS FIATALKORI BŰNÖZÉS MEGELŐZÉSE, CSÖKKENTÉSE**

A kedvezőtlen gazdasági adottságú térségekben élő, az iskolából kimaradt és a munkanélküli fiatalok számára pályázattal kell biztosítani az integrált

- a.) képzési, átképzési programokat, valamint
- b.) szabadidő eltöltési programokat, különösen sportolási lehetőségeket.

▪ Pályázattal kell biztosítani

a.) az iskolai szabadidő-szervezők felkészítését,

b.) a gyermek- és ifjúságvédelmi felelősök, az egészségnevelő pedagógusok és a kollégiumi felügyelők képzését.

Pályázatokkal kell támogatni a kortárs-segítő programokat. Ösztönözni kell a diák önkormányzatokat arra, hogy a fiatalok vegyenek részt társaik integrációs gondjainak megoldásában. Terjeszteni kell a legeredményesebb gyakorlatot.

Pályázati forrásokat kell biztosítani olyan speciális, tanfolyam jellegű továbbképzési programokra, amelyek a veszélyeztetett és a veszélyeztetett helyzetben lévő gyermekek felismerését és helyzetének javítását szolgálják a gyermekjóléti szolgálatok, a gyermekotthonok és a kollégiumok munkatársai, a pedagógusok, a nevelési tanácsadók valamint a gyermek- és ifjúságvédelmi koordinátorok számára.

A Kormány fontosnak tartja azt is, hogy a pártfogó felügyelők munkáját civil szervezetek, egyházak és magánszemélyek segítsék.

■ A VÁROSOK BIZTONSÁGÁNAK FOKOZÁSA

A város és vonzáskörzete együttműködését ösztönözni kell arra, hogy az terjedjen ki a helyi biztonságérzet növelésére, a zavaró tényezők jelzésének fogadására (drogfogyasztás, zajos szórakozóhelyek, egyéb antiszociális magatartások), valamint a megoldásra alkalmas módszerek kialakítására. Szorgalmazni kell a bűnmegelőzési önkormányzati társulások megalakítását, és a meglévőket pályázatokkal támogatni kell.

A közérdekű munka büntetés jóvátételi jellegének erősítése érdekében a városi környezet szépítését, helyreállítását, a közösség és/vagy a sértett kiengecsztelését szolgáló speciális programokat kell szervezni a közérdekű munkára ítélték számára.

A Kormány sürgető feladatnak tartja a lakosság közbiztonsági közérzetének javítását. Ezért fokozott figyelmet kíván fordítani a közterületek biztonságára.

Ennek érdekében

a.) a közterületeken, a tömegközlekedési eszközökön elkövetett bűncselekmé-

nyekről, szabálysértésekről (zsebtolvajlás, gépjárműlopás, rablás, garázdaság, rongálás) és egyéb rendzavarásokról elemzéseket kell készíteni, és ki kell dolgozni az azok elleni speciális megelőzési lehetőségeket;

b.) ösztönözni kell a civil bűnmegelőzési szervezeteket a speciális bűnmegelőzési módszerek kidolgozásában való részvételre, lehetőséget kell biztosítani arra, hogy a bűnmegelőzési programokban tevékenyen részt vegyenek;

c.) az összegyűjtött tapasztalatokról rendszeresen tájékoztatni kell a lakosságot, ismertetni kell a közterületeken elkövetett bűncselekmények és szabálysértések körülményeit, okait és a védelmi, valamint az önvédelmi lehetőségeket.

Az a) és a b) pont megvalósítása érdekében pályázatot kell kiírni.

■ A CSALÁDON BELÜLI ERŐSZAK MEGELŐZÉSE

A védőnői hálózat, az egészségügyi alap- és szakellátás, a szociális alapellátás, a gyermekvédelem és a közoktatás szereplőit pályázattal támogatott kísérleti modellek tapasztalatainak felhasználásával fel kell készíteni a családon belüli erőszak észlelésére és más intézményekkel együttműködésben történő kezelésére.

A családon belüli erőszak gyermek- és fiatalkorú potenciális áldozatainak körében pályázati forrásokkal erősíteni kell a proaktív programokat. Meg kell

szervezni a családon belüli erőszak környezetében nevelkedő és/vagy alkohollista, kábítószerfüggő életmód által veszélyeztetett gyermekek preventív védelmét.

Biztosítani kell a már működő lelki segélyvonal szolgáltatások folyamatos működését. Fejleszteni kell a krízisintervenciós központokat.

■ AZ ÁLDOZATTÁ VÁLÁS MEGELŐZÉSE, ÁLDOZATSEGÍTÉS, AZ ÁLDOZAT KOMPENZÁCIÓJA

Ki kell alakítani, és támogatni kell a helyi bűnözéssel és a helyi biztonsággal kapcsolatos információk és megelőzési eszközök internetes elérhetőségét.

Pályázatot kell kiírni komplex megelőzési és áldozatvédelmi programok kidolgozására, illetve a már meglévőket továbbfejlesztésére a deprivált/szegregált városi övezetekben és a tanyákon élő veszélyeztetett emberek számára.

A sértett orientált rendőri szolgáltatásban – a konkrét nyomozati tapasztalatok alapján – meg kell szervezni az áldozattá válás kockázatának jelzését a veszélyeztetett intézmények (idősek otthonai, állami nevelőintézet, iskolák, egészségügyi szolgáltatók), a civil szervezetek, a lakosság veszélyeztetett csoportjai számára.

■ A BŰNISMÉTLÉS MEGELŐZÉSE

A büntetés-végrehajtási intézetekben lévők társadalmi integrációjának elősegítése érdekében a szabadságvesztés tar-

tama alatt meg kell szervezni az oktatási, a szakképző, az OKJ-s képesítést adó, köztük informatikai szakirányú képzési programokat és a kapcsolódó felnőttképzési szolgáltatásokat. Meg kell szervezni az álláskereső tréninget, az önismereti csoportot, a konfliktus-kezelő tréninget mint szolgáltatást. A célok elérését pályázati forrásokkal is támogatni kell.

A Kormány megerősítette azt, hogy a.) a bűnöző utánpótlás kialakulásának megelőzése érdekében elő kell segíteni a fogva tartottak rászoruló családtagjai számára a munkaerő-piaci esélyek növelését,

b.) a büntetés-végrehajtási intézetben lévő gyermekei se maradjanak ki a szabadidős programokból, a nyári táborozásokból,

c.) segíteni kell a javítóintézetből szabadulók integrációját, erősíteni kell a még meglévő családi kapcsolataikat.

A b) és a c) pont megvalósítása érdekében pályázatot kell kiírni.

Ezek a szemelvények is érzékeltetik, hogy a Cselekvési programban kijelölt intézkedések mindegyike tárcaközi és szakmaközi együttműködést kíván. Az állam kezdeményező szerepe azonban mit sem ér helyi partnerek nélkül. Mivel az állam nem írhat elő kötelezettséget az önkormányzatok, a szakmai kamarák és a civil szervezetek számára, ezért a szervezeti keretek megteremtésével és a lehetséges mértékű anyagi támogatással buzdítja partnerségre a helyi erőket. Azokat, akik felismerik és belátják, hogy "együtt többre megyünk, mint külön-külön".

• **Jogalkotási feladatok**

A Cselekvési program számba veszi a módosítandó és a megalkotandó jogszabályok sokaságát is. A Kormány eltökélt abban, hogy a parlamenti ciklus végéig meg kell születnie az áldozatvédelmi és a komplex bűnmegelőzési törvénynek. A miniszterek kötelessége, hogy a tárcák feladat- és hatáskörébe tartozó területeken társadalmi bűnmegelőzési szempontból áttekintsék a jogszabályokat és megoldják a jogharmonizációs feladatokat. A rendészeti reform folyamatában sem hagyhatók immár figyelmen kívül a

stratégia célkitűzései és a cselekvési programban kijelölt feladatok.

• **A Cselekvési program koordinációja**

A kormányhatározat értelmében minden minisztérium statutumában meg fog jelenni a társadalmi bűnmegelőzés fogalma és az ezzel kapcsolatos felelősség. Ez a feladat szélesebb körben a tárcák irányítása alá tartozó összes szervezet hatáskörében, továbbá a szakmai szervezetekkel, a tudományos intézményekkel és a civil szervezetekkel való kapcsolataikban is meg kell jelenjen.

A minisztériumok egymás közti együttműködésének fóruma – a szakmák szuverenitásának tisztelete mellett – az Országos Bűnmegelőzési Bizottság.

A Kormány az 1002/2003. (I.8.) sz. határozatában hirdette ki, hogy átalakítja az Országos Bűnmegelőzési Tanácsot (OBmT), és létrehozza az Országos Bűnmegelőzési Bizottságot (OBmB), amely a társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiájában megfogalmazott célok elérésében segíti a Kormányt és a társadalom közös erőfeszítéseit. Az OBmB bővített tárcaközi szervezet, amelynek vezető elnöke Gönczöl Katalin kriminológus egyetemi tanár, miniszteri biztos, társelnöke Lampert Mónika belügyminiszter és Bárándy Péter igazságügyminiszter. A testület állandó tagjai: a minisztériumok, az igazságszolgáltatás, az önkormányzati szövetségek, az egyházak és egyes szakmai kamarák vezetői, illetve az általuk megbízott személyek, valamint civil szervezetek képviselői.

Az OBmB évente legalább négy nyilvános ülést tart. Feladatait egyébként munkacsoportokban látja el. Ez az a fórum, amely első helyen felelős a stratégia és a cselekvési program végrehajtásáért. A testület vezető elnöke rendszeresen tájékoztatja a Kormányt és évente beszámol az Országgyűlésnek.

• **Pályázatok**

Az OBmB működésének egyik fő területe a pályázat. A bizottság állandó tagjaiból és külső szakértőkből kialakított munkacsoportok őrökdnek a pályázatok szakszerűsége és hatékonysága fölött. Az első pályázatok megjelenése 2004 tavaszán esedékes.

• **Várható eredmények**

A társadalmi bűnmegelőzés kormányzati cselekvési programja akkor eredményes, ha hozzájárul a közbiztonság érzékelhető javulásához, a gazdaság fejlődéséhez, a piac biztonságos működéséhez, a bűnözés okozta erkölcsi és anyagi károk csökkentéséhez.

Nagy súlyt kell fektetni arra, hogy a társadalom legszélesebb rétegeihez eljussanak a bűnözési helyzetre vonatkozó hiteles információk, az önvédelmi és a megelőzési lehetőségek és tudomást szerezzenek a már sikeres közösségi programok eredményeiről.

Paradoxon, hogy a társadalmi bűnmegelőzés sikerét várhatóan a regisztrált bűncselekmények számának átmeneti emelkedése fogja jelezni. Várhatóan több bűncselekmény és több áldozat fog megjelenni a statisztikában. Ez a lakosság együttműködési készségének és a bűnüldöző hatóságba vetett bizalmának a kifejezése lesz. A számoktól azonban nem kell félni. Sokkal fontosabb a növekvő biztonságérzet, amit az összefogás és a közösség ereje nyújt.

■ **AZ ELSŐ VISSZHANG KÜLFÖLDÖN**

A Társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiájának nemzetközi bemutatására 2004. február 25-én Bécsben került sor. A prezentációt az ENSZ Állandó Magyar Misszió szervezte. A rendezvényen a Bécsbe delegált ENSZ Állandó Misszió nagykövetei közül negyven ország képviselői vettek részt. A szakmai fórumot az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatala képviselőjében Eduardo Vetere főtárcavezető nyitotta meg. Gönczöl Katalin és Kerecsi Klára előadását élénk vita követte. Jan van Dijk, az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatalának bűnmegelőzési kérdésekben illetékes fősztályvezetője elismerését fejezte ki a dokumentum készítőinek. Véleménye szerint a közösségi bűnmegelőzési mozgalom reneszánszát jelenti a magyar szakemberek rendkívül értékes munkája.

OBmB Titkárságának közleménye

Talán itt az ideje

■ TÁRSADALMI NYILVÁNOSSÁG KONTRA INTÉZMÉNYES GYERMEKVÉDELEM?!

Az itt olvasható írást vitaindító cikknek szánjuk és reméljük, hogy kibontakozhat belőle egy párbeszéd. Bár értjük az indulatokat, mindenkinek figyelembe kellene vennie, hogy a cél a (szakmai és laikus) közvélemény figyelmének felkeltése és egy szakmai párbeszéd kialakulása volna. Véleményünk szerint a cikkben említett, vagy korábban megjelent gyermekvédelmi tárgyú írásokat sajnos soha nem követte eddig ehhez hasonló reakció, ami számunkra azt jelzi, hogy sem az érintett gyerekek, sem pedig a velük, értük dolgozók nem nagyon érdekesek, vagy nem számítanak senkinek.

Talán itt az ideje, hogy kissé megkésve reagáljak a nyolcvanas években, illetve azóta is (pl. 2004. február 20-án) elszenvedett pofonokra, amely szakmai és emberi önérzetemet érte, emberségemet kérdőjelezte meg. Talán megelőzésnek is tekinthetném újabb, idejét múlt, hangzatos támadásokkal szemben. Kétségbeesésből dühbe átcsapott, majd elkeseredéssé formálódott indítékomat nem a Népszabadság széles olvasótáborával osztom meg, hiszen tudom, hogy a saját, szakmai véleményem sokkal inkább tartozik a szakmára, mint a kívülről hangulateltetésére. Így talán tisztességebbnek is. A szakma képviselői, gyakorlói így elmondhatják nekem, hogy miben hibás az én vélekedésem, milyen körülményeket nem vettem figyelembe a jelenkori történelemből. Megvitathatjuk nézeteinket anélkül, hogy bárkit a védekezés – őszintén szólva, eléggé hendikeppelt – helyzetébe kényszerítenénk.

1997-ben megszületett az első, átfogó gyermekvédelmi törvény Magyarországon, amely a Gyermeki Jogok Egyezményének alaptételét fogadta el vezérelvként: E szerint „A gyermekek védelmét ellátó helyi önkormányzatok, gyámhivatalok, bíróságok, rendőrség, ügyészség, pártfogó felügyelői szolgálat, más szervezetek és személyek e törvény alkalmazása során a gyermek mindenkifelett álló érdekét figyelembe véve, törvényben elismert jogait biztosítva járnak el.” (Gyvt. 2. § (1))

Ez a szabály számomra fontos, s nekem egyértelműen azt jelenti, hogy tiszteletben kell tartani a gyermeknek azt a jogát, hogy saját családban nevelkedhessen, s amennyiben ez nem lehetséges, akkor a számára leginkább megfelelő, fejlődését, érdekeit, jogainak érvényesítését leginkább biztosító ellátásban részesüljön.

Azt gondolom tehát, hogy amikor érzékelhető és látható, hogy a gyermek gondozása, nevelése, fejlődése, a családban már nem oldható meg a Gyvt.-ben és a Szt.-ben felsorolt család-támogatási lehetőségek alkalmazásával sem, akkor meg kell keresni azt az ellátási formát, amely a gyermek számára – a szinte felsorolhatatlan összes feltétel alapján – a legjobban nyújtani tudja. Tegyük mindezt anélkül, hogy bármelyik ellátást is előtérbe helyeznénk, elsődlegesként neveznénk meg általános-

ságban, hiszen az intézményes gyermekvédelem körébe kényszerült gyermek számára csak az ő érdekeiben, az ő helyzetében mérlegelt prioritás felállításának van helye.

Így gondolom, de lehet, hogy tévedek?

Ha jól értelmezem tehát a törvény célját, akkor jogosnak vélem elbizonytalanodásomat is a 82. § (2) bekezdésén. Ez kimondja, hogy: „Az elhelyezés során - a (3) bekezdésben meghatározott szempontok figyelembevételével - a gyermeket elsősorban örökbefogadó szülőnél, nevelőszülőnél, vagy ha ez nem lehetséges, gyermekotthonban, illetve az Szt. hatálya alá tartozó fogyatékosok és pszichiátriai betegek otthonában kell elhelyezni.” Úgy érzem, hogy a felsorolás az „elsődleges” szóval az elhelyezés lehetőségeinek rangsorba állítását sugallja, s nem azt, hogy a gyermek érdekei szerint a kínálatból válasszuk ki azt, amely elsősorban szóba jöhet. 1984-ben kerültem a gyermekvédelemmel kapcsolatba. A GYIVI-ben dolgoztam nevelőként, vizsgálati csoport vezetőjeként, családgondozóként, otthonvezetőként. 1993. szeptemberétől 2002. január végéig lakásotthont vezettem, azóta a nevelőszülők képzésével, szakképzésével foglalkozom. Eddigi pályafutásom alatt megéltem a GYIVI kontra nevelőotthon, nevelőotthon kontra nevelőszülő csatát – attól függően, hogy éppen kit hallgattam. Megéltem mindezt közvetlen szakmai és magánéletemben, de nem egyszer olvastam és hallgattam ugyanerről a szakma „nagyjaitól” is. Mind ugyanolyan sértőnek, öncélúnak és egyoldalú vélekedésnek tűnt. Hogy ki volt az elmarasztalás céltáblája, kit ért a harag nyila, pusztán azon múlt, hogy éppen kinek a hangja volt az erősebb. Számomra ez nem jelentett semmi mást, mint a szakma kettészakítását, illetve a társadalom ellene hangolását az intézményes gyermekvédelemnek.

Közben a gyermekvédelemben dolgozók magukban háborogtak, hol egymással, hol együtt, és ezer ellenérvet hoztak fel az állítások tagadására, a másfelől is nézethetőség érdekében. Próbáltak mindeközben hol lelkesen, hol magukba roskadtan tenni valamit azért, hogy valami jobbat, valami szebbet találjanak ki – akár a saját addigi munkájukat is nehezítőt – azért, hogy a rájuk bízott gyermekek számára élhetőbb gyermekkort nyújthassanak (biztosíthassanak). Mindez gyakran ugyanolyan csendben és alázattal történt, mint a sajtóból harsogó elítélésre maguknak adott válaszok. (Úgy szokták ezt mondani, hogy a szakma érdekérvényesítő képessége gyenge?)

Igen, azt állítom, ez történt s történik. Azt állítom, hogy a gyermekvédelemben dolgozók többsége tisztességesen állta/állja a sarat, s végzi munkáját. Általánosságban nem kegyetlenkedik, nem zaklatja szexuálisan a gyermekeket, saját egzisztenciális félelmei miatt nem huny szemet a gondozottak között előforduló agresszivitás, abúzus felett, s nem takargatja azt. Azt állítom, hogy nem az érzelmi elhanyagolás az intézményes nevelés „leggyakoribb”-ként kiemelhető ismérve. Azt is állítom, hogy a csecsemőotthonok és gyermekotthonok létének vagy nem létének köze nincs ahhoz, hogy elborult agyú

emberek bántalmazzák gyermekeiket, brutálisak velük szemben vagy éppen a vérszerinti gyermekük az áldozata szexuális aberráltságuknak.

Mint ahogy azt is állítom, hogy vitathatatlanul meg lehetne kérdőjelezni épelméjűségemet, ha az utóbbi mondatom állítása alapján általánosítanám azt az általános szülői mentalitással.

Azt is gondolom, hogy az esetenként tapasztalt negatív megnyilvánulások és jelenségek eltakarása és ebből a nyilvánosság kizárása sem megengedhető. De azt is gondolom, hogy minden hír nyilvánosságra hozója és kommentálója tartozik a nyilvánosságnak azzal a felelősséggel, hogy vélekedésének, kinyilatkoztatásainak következményeivel is számoljon. Tudja azt, hogy a társadalmi presztízs amúgy is legalján lévő gondozottnak (akik közül vélhetően nem a „túlnyomó többség nem találja meg helyét a társadalomban”) és vele foglalkozónak csak árt, ha

– akár szándéka ellenére is, de valójában mégis – csak még jobban földbe döngöli.

Azt gondolom, hogy a gyermekek érdekében mást kellene tenni. Olyat, ami sokkal inkább előremutató és előbbre vivő, mint a bárki, illetve a szakmában dolgozók egy részének vagy mindegyikének a lelkébe való beletaposás. Azt gondolom, hogy látva az alapellátás hiányosságait, áldatlan állapotát, a törvény előírásainak semmibe vételét vagy szabályozási hiányosságát, tudva, hogy hiányoznak a megfelelő szakmai standardok stb., ezzel kellene foglalkoznunk. Ennek megszüntetése érdekében kellene szövetkezni elméleti és gyakorlati szakembereknek, alap- és szakellátásnak, nevelőszülőknek és gyermekotthonban dolgozóknak, ne adj' Isten törvényalkotóknak és alkalmazóknak. Az egész társadalomnak!

Prókai Judit

Büntetlenül maradt bűnök

■ GONDOLATOK A CSALÁDON BELÜLI ERŐSZAKRÓL ARANY JÁNOS: ÁGNES ASSZONY, NÉMETH LÁSZLÓ: ISZONY ÉS SZILÁGYI ISTVÁN: KŐ HULL APADÓ KÚTBA CÍMŰ MŰVEK ALAPJÁN

„A kultúra nem tudás, nem művészi produkció, hanem valami életet szabályozó elv, amely egy embercsoport minden belső tagjának belső mágnese, irányítója.”

/Németh László/

Igaza van Németh Lászlónak, amikor a műveket, vagy ahogy ő nevezi, a művészi produkciót, az életet szabályozó elv megjelenéseként fogja fel. Az írók és költők ugyanis témáikat gyakran a hétköznapi világából merítik, így az olvasó léptenyomon jogi esetekre ütközik, valóságos kérdéseken gondolkodik. Itt van például a nagykorösi balladák közül az Ágnes asszony: története szintén tényeken alapul.

A költő egy geszti esetet dolgoz fel ebben a művében. Arany gyakran találkozott azzal a szótlan parasztasszonnyal, aki reggeltől-estig a patakban mosott. Felfigyelt rá, érdeklődött utána, s balladának dolgozta fel az akkori közvéleményt is nagyon foglalkoztató szerelmi hátrahagyást.

„Szörnyű a bűn, terhes a vád”, mivel a tényállás szerint Ágnes asszony - szeretőjével együtt - megölte férjét. Mégsem a pozitív jog sújt le rá, nem az ember által létrehozott jogszabály alkalmazói, a bölcs bírák ítélik meg felette, hanem a bűn és bűnhődés bibliai szigorának megfelelően az erkölcsi normák mondják ki a végső döntést. A büntett bomlasztó hatása következtében Ágnes asszony megőrül, ezért a „bölcs törvényszék” döntése:

„Eredj haza, szegény asszony! / Mosd fehérre mocskos leped: / Eredj haza, isten adjon / Erőt ahhoz és kegyelmet.”

Vajon milyen jogi probléma jelenik meg ebben a balladában? A kóros elmeállapot - mint büntethetőséget kizáró ok - lehetetlenné teszi az elkövető megbüntetését, mivel a bűncse-

lekmény fogalmi ismérvei közül hiányzik a bűnösség. A beszámítási képesség ugyanis lényegében bűnösségi képességet jelent. Aki nem beszámítható, büntetőjogi értelemben bűnös sem lehet, mivel sem szándékosan, sem gondatlanul nem képes a cselekvésre.

Mit is jelent valójában a beszámítási képesség? Lényegében két dolgot foglal magában: egyrészt a felismerési képességet, másrészt az akarati képességet. Felismerési és akarati képessége annak van, aki magatartásának lehetséges következményeit előre látja, képes a felismerésnek megfelelő akarat kialakítására és ennek tanúsítására. A beszámítási képességet jelentő előrelátás és akarat-kialakítás egy bizonyos irányban történő aktualizálódása a bűnösség. A beszámítási képesség egyrészt az alanya válásnak is feltétele, másrészt a bűnösségnek is alkotóeleme, így bűnösségi képességet is jelent.

A beszámítási képességet korlátozó vagy kizáró kóros elmeállapot több betegséget foglal magában. Az elmebetegség, a tudatzavar, a szellemi leépülés, a gyengeelméjűség, a személyi-

ségzavar és más, az elmeműködést súlyosan zavaró egyéb kóros állapotok gyűjtőfogalma. Mindegyikben az a közös, hogy az egyénben rejlő valamilyen körülmény következtében az agyműködés korlátozott, a szellemi tevékenység nem tökéletes.

A kóros elmeállapot megítélése orvosi kérdés. A bíróságnak kötelező e kérdésben szakértőt igénybe vennie. Csak az elmeorvosi szakvélemény birtokában állapíthatja meg, hogy a vádlott kóros elmeállapotú-e, és hogy ez kizárta vagy csak korlátozta a beszámítási képességét. Amennyiben kizárta, úgy a bíróság felmenti a vádlottat, ha pedig csak korlátozta, akkor a büntetést korlátlanul enyhítheti.

A kóros elmeállapot - mint büntethetőséget kizáró ok - nem jelenti feltétlenül a büntetőeljárás akadályát. Meghatározott esetekben ugyanis a bíróság, bár a vádlottat felmenti, de ezzel együtt büntetőjogi intézkedésként az elkövető kényszergyógykezelését rendeli el. Mivel a kóros elmeállapot megítélése orvosi kérdés, a bíróság csak elmeorvosi szakvélemény birtokában állapíthatja meg, hogy az elkövetőnél fennállnak-e ezek a tények. Természetesen a szakértő csak ténykérdésben nyilatkozhat, a büntetőjogi felelősségről pedig kizárólag a bíróság dönthet. Így válik ketté a perben a tény- és a jogkérdés megítélése.

A felmentés szempontjából nagyon fontos, hogy a vádlott kóros elmeállapota az elkövetés pillanatában álljon fenn. A később bekövetkezett elmebetegség ugyanis nem zárja ki a büntethetőséget. Ebben az esetben a bíróság - a vádlott meggyógyulásáig - a büntetőeljárást felfüggeszti. Amennyiben viszont az elkövető az elévülési határidőn belül nem épül fel, büntethetősége megszűnik. A kóros elmeállapot fajtáin belül az eljárás felfüggesztésének lehetősége csak az utóbb bekövetkezett elmebetegségekre vonatkozik. Az elmebetegség a magasabb rendű idegműködés súlyos zavara. Az elmebeteg értelmi, akarati, érzelmi és indulati világa a normálistól nagymértékben eltérő: másképpen gondolkodik, a külvilág jelenségeire másképpen reagál, mint az egészséges ember. Az elmebetegségek legismertebb fajtái: a hasadásos elmezavar, a mániás-depressziós elmezavar, a bénulásos elmezavar és az epilepszia.

Arany János balladája egyrészt lelki, másrészt pedig erkölcsi kérdéseket boncolgat. Bár Arany nemcsak író volt, hanem - mint a XIX. századi költők többsége - jogi végzettséggel is rendelkezett, ezért tisztában lehetett az akkori jogrendszer főbb kérdéseivel, mégis inkább a shakespeare-i „bűn és bűnhődés” gondolatvilága érdekelte. A modern lélektant és az orvostudományt is megelőzve megismerteti az olvasóval a hallucinációk és elfojtások világát, valamint a „tudattalan” szerepét. Ágnes asszony lappangó lelkiismerete a nyomasztó élményeket elfojtja, és a tudattalanba menekíti, hogy azután onnan előtörve a hallucinációkon keresztül rögzítse azokat:

„Mert hiában tiszta gyolcs, / Benne többé semmi vérjel: / Ágnes azt még egyre látja, / S éppen úgy, mint akkor éjjel.”

A ballada a nő megőrülésének fokozatait nagyszerű költői képek segítségével érzékelteti:

„Ágnes a törvény előtt / Megáll szépen, ahogy illik / (...) / Öltözetjét rendbe hozza, / Kendőjére fordít gondot, / Szögháját is megsimítja / Nehogy azt higgyék: megbomlott.”

A lélektani és az erkölcsi szempontú megközelítés mellett Arany János - jogi végzettsége ellenére - nem foglalkozik jogi

kérdésekkel: sejteti csupán, hogy a bírák Ágnes asszonyt büntetés nélkül hazaengedik. Az elkövetett bűn jogi szempontból büntetlenül marad.

Ugyanúgy nincs látványos igazságszolgáltatás, ugyanúgy büntetlenül marad Kárász Nelli és Szendy Ilka tette: Németh László hősnője a férjét, Szilágyi István Ilkája pedig a szeretőjét öli meg. (Szendy Ilka, Ágnes asszonyhoz hasonlóan, beleőrül tettebe.)

A Kolozsváron élő és alkotó Szilágyi nem olyan régen, 2003-ban, a Kemény Zsigmond- és a Márai-díj átvétele utáni nyilatkozatában elmondta, hogy a Kő hull apadó kútba című regényében a társadalmilag büntetlenül maradt bűnökért való bűnhődés foglalkoztatta.

Mind a három bűncselekmény a családon belüli erőszak fogalmi körébe tartozik. Szilágyi regényében a „családon belül” való elkövetésnél a „család” fogalmának tág értelmezéséből indulok ki. Szendy Ilka ugyanis nem a közvetlen családjához tartozó személy, nem a férje életét oltja ki ollójával: az Amerikába indul szeretőjét, Gönczi Dénest öli meg.

A „család” fogalma - véleményem szerint - ebben a fogalmi körben nemcsak a házastársat, az élettársat jelenti, hanem bárkit, aki az elkövetővel intim közösséget alkot. Gönczi Dénes tehát jogi értelemben is Szendy Ilka családjához tartozott, így a családon belül elkövetett bűncselekmények sértettjének tekinthető.

A „hivatalos” álláspont ezzel szemben szűkebben értelmezi a család fogalmát. A családon belüli erőszak miatt alkalmazandó távoltartó rendelkezésről szóló törvényjavaslat 1. §-a szerint a bűncselekmény akkor minősül családon belül elkövetettnek, ha a Polgári Törvénykönyv szerinti hozzátartozó az elkövető, a sértett pedig a közös háztartásban élő más személy, volt házastárs vagy volt élettárs, gyámság alá tartozó személy. Ezen értelmezés alapján Gönczi Dénes nem tekinthető a családon belüli erőszak áldozatának. Úgy tűnik, a jogszabály előkészítői nem gondolták alaposan végig az intim kapcsolatot létesíthető személyek körét. Pedig egyes társadalmi szervezetek már korábban felhívták a jogalkotó figyelmét, hogy a családon belüli erőszak hatálya terjedjen ki a különélő partnerek közötti bűncselekményekre is.

Az Esélyegyenlőségi Miniszter tárcavéleménye szerint is lényeges, hogy a „család fogalma ebben a bűncselekményi körben” jelentse a „házastársat, élettársat, illetve az egyéb intim közösséget, baráti vagy alkalmi kapcsolatot is, beleértve bárme-

lyik abban részt vevő fél gondozásában levő kiskorúakat is, kiterjesztve a nem életközösség-szerű kapcsolatokra, valamint kiterjesztve a bármelyik fél részéről ilyen kapcsolat létesítését célzó szándék elutasításából eredő hasonló" cselekményekre.¹

A törvényjavaslatban meghatározott család-fogalom a különélő partneri viszonyban lévőkre azért nem terjed ki, mert az előterjesztők véleménye szerint a különélőnek lehetősége van arra, hogy a bántalmazóval kapcsolatát megszakítsa. Nem áll fenn ugyanis az a szoros függőségi helyzet, ami megakadályozhatja őt abban, hogy a bántalmazótól elzárkózzon. A bántalmazás ellen a megfelelő jogi lépéseket könnyebben megteheti.

Ez az érv számomra nem elfogadható. Vannak ugyanis olyan helyzetek, amikor a különélés sem jelent biztonságot. A jogszabály előterjesztője ugyanakkor nem következetes a saját álláspontját illetően sem, hiszen az 1.§-ban meghatározott hatály esetében a megjelölt bűncselekmények között helyezi el „az életvitelben való tartós vagy rendszeres zavarás"-t, közismertebb nevén a zaklatást. Ezt pedig úgy is el lehet követni, ha a partnerek nem élnek a szűkebben értelmezett családban.

Az irodalmi művek jogi elemzésekor a már említett tágabb értelmezésből indulok ki, egyrészt azért, mert nem értek egyet a törvényjavaslat megfogalmazóival, másrészt pedig azért, mert a szűkebb értelmezés alapján nem elemezhetném - a családon belüli erőszak szempontjából - Szilágyi regényét.

• Idézzük fel a regényekben szereplő corpus delictit!

Ágnes asszony története közismert, s balladai feldolgozása néhány perc alatt újra olvasható. Nincs ez így Nelli és Ilka esetében. Mindkét regény olvasása hosszú órákat vesz igénybe. Szilágyi epikája ugyanakkor nemcsak hosszú olvasmány, hanem más szempontból is nehézséget jelent. A Kő hull apadó kútba című regényben ugyanis, a valóságot idéző történés mellett olyan álmok, víziók, hallucinációk sorakoznak, amelyek - csakúgy, mint Ágnes asszonynál - a megbomlott agy látomásait idézik elénk. A történet szinte követhetetlen. Az álom és a nap-pali álmodozás, a látomás és a fantasztikum világa állandóan összeér, s Szendy Ilka „ébredése" sem teremt tiszta helyzetet. Az éber órák állapotában is csak sejthető, hogy mi az igaz és a valódi. Mert ekkor a széthulló én bűnhődésének érzékelése billenti ki az empátikus olvasót a gyakran szociológiai pontossággal jellemzett milióból.

Miért kellett mindennek megtörténnie? Milyen folyamat vezetett odáig, hogy Szendy Ilka megölje Gönczi Dénest?

Aki kicsit is otthonosabban mozog a családon belül elkövetett bűntettek világában, pontosan tudja, hogy a bekövetkezett tragédia hátterében lévő szunnyadó titkok: gyakran elfojtott indulatok, kitörésre kész vulkánok: A hallgatag felszín alatt, a békésnek tűnő családi otthonban elmosódik a személyiség, s az én integritása már torzulások árán sem menthető meg. A tragédia szinte végzettszerűen következik be, és már az is mellékesnek tűnik, hogy ki kit öl meg előbb. Az áldozat és az elkövető gyakran felcserélhető szereplője ennek a folyamatnak. A pusztítás és az önpusztítás ugyanúgy jellemzi ezeket a viszonyokat.

„A fejedelem is megfosztattott attól, hogy csizmáit későbbi korok hajnali harmata áztathatná. Többé nem indult Jajdonba szökve, bujdokolva, nagy hegyeknek ormán túlról, ősi fellegek lepte idő tájairól. Mert többé nem volt, ki lovát kan-

társzáron fogva Jajdonba elvezesse a hét emberöltővel későbbi jelenbe. Fekete meg piros lovak vontattak gyászhintót / Fecskék hulltak cséplőgép dobba / Agyag emésztett temetési menetet."

„Mert többé nem volt, ki lovát kantárszáron fogva..." Nem volt, mert Gönczi Dénes meghalt. S nemcsak a fejedelem fosztattott meg attól, hogy Jajdonba szökhessen, hanem Amerika is, hogy bevándorlóként Gönczi Dénest fiává fogadhasa. Hiszen a halott Dénes „nehezen riadt volna fel a vonatfűtőre, bár menni készült; régóta készült: hetek, hónapok óta erre a jelre várt (...) A vonat azóta messze járt. Mint megkésétt menekülő rém holdverte csapáson, Jajdon katlanjából a kifelé gyűrűző dombokon, a dombok közt vackoló falvakon át a messze síkságnak rohant. Gönczi Dénest pedig végleg itthagya neki." Neki, azaz Szendy Ilkának: Gönczi Dénes szeretőjének, a férfi gyilkosának.

A bűnt ugyanúgy bűnhődés követi, mint Ágnes asszony vagy a Danaidák esetében. Szilágyi szerint „talán szerencsés, kit - ha már mindenképpen körülvesznek - fogva is tartanak és béklyóznak élete kellékei, hogy ne érzékelje énjét, ne láthassa önmagát. Mert mi vár arra, ki fölismeri, hogy az élete körül csendben örvénylő tárgyak és mozdulatok rabja, kiszolgáltatottja?"

Szendy Ilka valóban felismeri, hogy a centrális érték nélküli létezés maga a pusztaság elmúlása, a folytonos rekapituláció, a homályos menekülés, a lefelé gördülő kő zuhanása. A kőhordás lehet a múlttól való szabadulni akarás, a bűncselekmény nyomainak eltöntetése, de lehet a nem-lét, a nem élni való élet szimbóluma is.²

Gönczi Dénes gyilkosának látomásai jelzik, hogy a személyiség a bűncselekmény elkövetése után torz irányba változik. Szendy Ilka patológikus kényszer-cselekvéséből kitűnik, hogy itt már elmosódnak a személyiség kontúrjai, integritása torzulások árán sem menthető meg.³ Szilágyi hősnőjének „minden valós és képzelt szerepéről egyazon időben külön-külön is volt tudása, és voltak olyan pillanatok, hogy e szétforgácsolt én valamennyi szilánkját látta együtt is."

Szendy Ilka tökéletes ellentéte a mássága igazában makacsul hívó Kárász Nelli. Németh László regényében a boldogtalan házasságban élő feleség megöli férjét. A bűnt nem úgy követi a bűnhődés, ahogy Szilágyi regényében, vagy Ágnes asszony esetében.

A Kárász Nelli által elkövetett bűntettet, annak minden lényeges elemét, hadd mesélje el Németh László hősnője, maga:

„Nem, ezt most nem hagyom, ha belehalok is. Most nem engedem magam, éreztem hátrahajolva, s a párnámat kaptam magam elé. De Sanyi már fogta a csípőmet, s húzott maga felé. - Karmolsz is? Hát csak karmolj - hallottam a vad lélegzését a párna másik feléről. A borzalom megduplázta az erőmet. Az arcába nyomtam a párnát, s a lábammal is rúgtam őt magamtól. - Hát sosem lesz téled nyugtom - kiáltottam. S vadul nyomtam hátra, a magam ágya felé a fejét. Egyszerre csak azt éreztem, hogy a párna túlsó felén nincs ellenállás, s én ott fekszem fölötte, az ő ágyában; a nagypárna a kettőnk arca között. - Sanyi, ne játssz - kiáltottam, a párnát eldobva. (...) Sanyi nem játszott. Vagy ha igen, akkor kitűnően. Félig nyílt szemmel, mozdulatlanul feküdt az ágyában. (...) Mindig

csodálkoztam a regényhősökön, akik egy-egy bizonytalan, ködös pillanatukban nem tudják, hogy álmodnak vagy ébren vannak-e. Közönséges emberektől is gyakran hallani: azt hittem, álmodom. Vagy: csípjetek meg, nem álmodom-e. Bennem legfőleg álomban merült föl a gyanú, hogy nem álmodom-e. Ébren mindig tudtam, hogy ébren vagyok. Most is, hogy Sanyi mozdulatlanul feküdt a kislámpa fényében, csak egy rövid pillanatra bukott föl bennem a remény, hogy nem, ez talán csak álom: a másikban már láttam, hogy nem az. Pedig ami történt, igazán olyan volt, mint ami álmában szokott az emberrel történni. Öt perccel előbb még ott hallgattunk egymás mellett a sötétben. Aztán Sanyi támadása, a dulakodás a párnával (...) különösen az a hirtelen gyöngülés a párna másik oldalán: ez vallott álomra. (...) Ez a kétely vagy remény csak másodpercig tartott. A következőkben az éberségem győzött meg az ébrenlétemről. Az a kínos figyelem, mellyel Sanyi első szavát lestem, ha lehet, még fokozódott a veszély tudatától. A holttestet mintha nem is a gyenge lámpa, hanem az agyamban kigyúló kínos éberség világította volna meg. (...) Ez lett hát a házasságunk vége, itt fekszik mozdulatlan az uram..."

Kárász Nelli szavait hallgatva olyan érzésem van, mintha bírósági tárgyaláson ülnék, ahol a bíró kérdésére a vádlott töredelmesen bevall mindent. Viszont, ha tárgyalásra idézzük Németh László regényhősét, akkor szakértőre is szükségünk lesz. Windt Szandrától, a Németh László-i női szereplők szakértőjétől kérdezem, milyen személyiség Kárász Nelli:

„Nelli magában hordozza sorsát. Szoborszerű, de nagy jellem. Ő képviseli a morális magasabb rendőséget, s éppen a férje az ellenpont, a minőségében szegényebb antitézis. Már a vezetéknevek is sokat mondanak: Kárász Nelli és Takaró Sanyi. A kárász név egy sikamlós pontyféle halfajtára utal. Ez a hal az iszapos vizet szereti. Ha a megfelelő környezetében élhet, veszélyes is lehet.

Nelli környezeténél finomabb, érzékenyebb lélekkel rendelkezik. Szerelem nélküli házassága sok szenvedést okoz neki. A házassághoz való viszonya magában hordozza mindazt, amit ő maga jelent ki: 'nem létezik jó házasság'. Kárász Nelli alakjában a világidegenség artemiszi lényege összegeződik. Mire gondolok: amikor Nelli saját tisztaságába zárkózik, akkor ezzel a világitó lényével Artemisz holdistennő lélekállapotát idézi. Ha a Hold Nelli, (Takaró) Sanyi a Nap. Kettejük viszonya az öröktől meglévő ellentétes képlet. Hadd idézzem Sötér István szavait: 'A délutáni hold végül is megöli a napot.' Ebből következik, hogy házasságuk vége, Sanyi halála szükségszerű."

Utaltam arra, hogy Nelli sohasem szerette a férjét. Miért ment akkor hozzá? – kérdezem Windt Szandrától.

„Kárász Nelli, az apja halála után, meg akarta menteni a családját, és az anyja rábeszélésére végül is beleegyezett a frigybe. Fizikai értelemben elveszítette szüzességét, lelki értelemben viszont soha. Bár Németh László Bethlen Katája mondja a nászéjszakáján a következő szavakat, Kárász Nelli esetében is igazak:

'Ne higgye kegyelmed, hogy az én lelkem egy ágyban elmerülhet. Amit a belső szó: ma tilosnak mond, tiltottnak fogom érezni: asszonyként is. Egy elrontott élet csöndjével kell a magáét megfagyasztani.'

A tett elkövetése után nem indul meg a bűnhődés hagyományos folyamata. Nelli nem érez büntudatot, mint ahogy Artemisz sem érezte magát bűnösnek, amikor feláldozott saját tisztaságáért egy embert. Mert csak a pusztítás árán szabadulhat, válthatja meg féltve őrzött, ám egy kis időre elvesztett szabadságát. Sanyi halála ezért szükségszerűen következett be. Csak ez hozhatta el Nelli testi-lelki felszabadulását."

Windt Szandra megjegyzései után azon gondolkodom, vajon jogásként hogyan védeném ma Kárász Nellit a büntető-eljárásban? Talán jogos védelemre hivatkoznék.

Amennyiben Kárász Nelli tettét jogos védelmi helyzetben követte el, akkor vele szemben nem szabna ki büntetést a bíróság.

Nem büntethető ugyanis az, akinek a cselekménye a saját, illetőleg a mások személye, javai vagy a közérdek ellen intézett, illetőleg ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárításához szükséges.

Takaró Sanyi Kárász Nellivel a nő akarata ellenére akart nemi kapcsolatot létesíteni, és így a férfi jogtalan támadása megvalósította az erőszakos közösülés büntetének kísérletét. (Nemcsak biológiai, hanem jogi értelemben is befejezetlen maradt.) A bűncselekmény befejezése Nelli sikeres védekezése következtében maradt el.

A kérdés tehát, valóban jogos védelmi helyzetben cselekedett-e Kárász Nelli?

A jogos védelem alapgondolata a római jogban jelenik meg: "vim vi repellere cuique licet". A jogos védelem megengedhetősége arra vezethető vissza, hogy a jogosan védekező azt a támadást hárítja el, amely egyébként az államhatalom feladata lett volna. A jogosan védekező tehát lényegében a társadalom védekezését valósítja meg a támadóval szemben, ezért ez a védekezés a társadalomra veszélyesnek nem tekinthető. A jogos védelem megvalósulásának feltételei között több szempont szerepel. A legfontosabb a támadás jogtalansága. Nem követelmény ugyanakkor, hogy erőszakos magatartás is legyen egyben, és célpontként személy ellen irányuljon. A közérdek elleni támadás is megalapozhatja ezt a büntethetőséget kizáró okot. A jogos védelmi helyzet akkor is fennáll, ha mások életét, testi épségét vagy javait védem. Ezért nevezik jogos védelemnek és nem önvédelemnek. További feltétele, hogy a támadásnak, illetve a támadással való fenyegetésnek ténylegesen kell fennállnia. Nincs jogos védelmi helyzetben az, aki csak arra következtet, hogy meg akarják támadni.

Kárász Nelli esetében – a fentiek alapján - fennáll a jogos védelmi helyzet, hiszen a nemi szabadsága ellen irányuló közvetlen és tényleges támadásról olvasunk a műben.

A férje részéről történő jogtalan támadás folyamatos és kitartó volt. Nelli a további támadás megakadályozása, illetve elhárítása érdekében úgy védekezett, hogy a párnát maga elé tartotta, majd később a férje arcára nyomta.

Nagyon fontos kérdés: mettől meddig tart a jogos védelmi helyzet? A jogos védelmi helyzet a jogtalan támadás megindításával nyílik meg és addig tart, amíg a támadás folyik. A támadás megszűnte után a volt támadóval, illetőleg támadókkal szembeni fellépés már nem jogos védelmi cselekmény. De, ha további támadás várható, akkor a jogos védelmi helyzet sem szűnik meg.

Feltétel még, hogy a védekezés szükséges és arányos legyen. Akkor szükséges, ha a támadás jellege és intenzitása ezt indokolja. Nem kötelezhető ugyanakkor a megtámadott arra, hogy elmeneküljön. Szükséges továbbá, hogy a védekezés arányban álljon a támadással. A védekezés szükséges mértékét mindenkinek be kell tartania, mert a „többlet-sérelem” okozásáért felelnie kell.

Ebben az esetben az arányosság az a feltétel, ami a legtöbb vitára okot adhat. Az arányosság vizsgálatakor először a jogi tárgyakat vetik össze. Amennyiben élet elleni támadásról van szó, az arányosságot nem vizsgálják, mert ebben az esetben mindenfajta jogtárgysértés megengedett. A 15. számú irányelv értelmében „az élet ellen irányuló támadás esetén – a védett jogtárgy egyenértékűsége folytán – az arányosság vizsgálata szükségtelen.” Az életre törő támadót tehát büntetlenül megölhetem.

Mi a helyzet a nemi erkölcs védelme esetén? Erről sem jogszabály, sem irányelv nem rendelkezik. A büntetőjogi irodalom körén belül viszont létezik olyan álláspont, amely szerint az erőszakos közöselés esetén ugyanúgy nem kell vizsgálni az arányosságot, mint az élet elleni támadásoknál. Ez pedig azt jelenti, hogy a megtámadott nők (esetleg férfiak?) védekezésképpen megölhetik az elkövetőt.

Vajon elfogadja-e a bírói gyakorlat ezt a nézetet?

A fenti irodalmi álláspont még abban az időben alakult ki, amikor az erőszakos közöselés tényállási eleme között szerepelt az alábbi kitétel:

„aki nőt, házassági életközösségen kívül...”

A férj részéről történő nemi támadás tehát még nem volt bűncselekmény, így jogos védelmi helyzet sem jöhetett létre korábban.

1997-ben a LXXIII. törvény módosította a Btk.-t, és szankcionálta a házastárs sérelmére történő erőszakos közöselést. A kilencvenes évek végén, a jogalkotó már nem tolerálta ezt az erőszakot az intim szférában, a házasságon belül sem. A törvény indoklása is kiemeli, hogy a házasságkötés nem jelenti a szexuális önrendelkezésről való lemondást, és a házasságkötés ténye egyik felet sem jogosítja fel a másik fél akarata ellenére történő, a házastársnak pszichikai és fizikai sérelmet jelentő szexuális érintkezésre.

A házasságon, illetve a családon belüli erőszakos cselekmények nem korlátozódnak a nemi bűncselekményekre, gyakran

más sérelmekkel is járnak. Magyarországon évente nyolcvan ember - ötven nő és harminc férfi - számíthat arra, hogy a házastársa, élettársa megöli, vagy legalább is megkísérli ezt. Brit kutatók szerint minden negyedik nő és minden hatodik férfi válik családon belüli erőszak áldozatává az élete során valamikor.

Virág György szerint a számok látványosak, ijesztőek, és a lényegét illetően nem sokat mondanak. A cselekmények láthatatlanok és tagadtak - az érintettek nehezen fedik fel súlyos titkukat. Az áldozatok többnyire ismétlődő bántalmazásokat szenvednek el, mielőtt védelemért fordulnak. Ha odafordulnak egyáltalán. Az otthoni erőszak nagy része rejtett, látens. A falak hallgatnak, a félelem, a szenvedés a „családban marad”. Az ezercú erőszak átokfutására az „édes otthonok” békéjében csak a huszadik század utolsó harmadában irányul a politika és a társadalomkutatás figyelme.

Sárik Eszter és Windt Szandra akta-kutatásaik során számos problémára figyeltek fel. Megállapították, hogy „az erőszakos szexuális bűncselekmények sem számukat, sem gyakoriságukat tekintve nem tekinthetők kiemelkedőnek. Az adatok értelmezésénél utaltak arra, hogy „a szexuális bűncselekmények látenciaja is igen jelentős. A legtöbb nemi bűncselekményt nem idegenek követik el, és alappal feltételezhetjük, hogy az ismerősök általi vagy a családon belüli elkövetés esetén a feljelentési hajlandóság még alacsonyabb”.

A látencia tehát a családon belül elkövetett nemi bűncselekmények esetében nagyon magas. Nemcsak az OKRI-ban folyó kutatások, hanem más vizsgálatok is felhívják a figyelmet erre a jelenségre.

„Az utóbbi években egyre nőtt azoknak a nőknek a száma, akik az őket bántalmazó partnerükkel szemben halált okozó erőszakhoz folyamodtak. Az ilyen nőkkel a jog bizonyos vonatkozásokban elnézően bánt, más vonatkozásokban azonban szigorúan.”

Az Egyesült Államokban, az emberölések 15%-ában, olyan nő az „elkövető”, aki jogos védelmi helyzetben volt. Azért ölte meg az őt bántalmazó személyt, mert magát, illetve gyermekeit akarta védeni. Ezek a nők nem mindig jogos védelmi helyzetben cselekednek. Néha a nyugodt periódusban vágnak vissza, „abban a tudatban, hogy a fokozódó feszültség egy újabb súlyos, bántalmazást megvalósító incidens felé vezet”, és ez az életükbe is kerülhet.

Hogyan döntene a XXI. század bírósága Kárász Nelli és a hozzá hasonló helyzetben lévő nők esetében?

Mivel sem a törvényben, sem az irányelvben nincs a nemi támadások és a jogos védelem összefüggésére vonatkozó kapaszkodó, nehéz helyzetbe kerülhet az eljáró bíró. Vagy elfogadja a büntető irodalmi álláspontok közül azt a véleményt, miszerint a nemi erkölcs elleni támadásoknál nem kell az arányosságot vizsgálni, és akkor felmenti Kárász Nellit, vagy nem fogadja el. Ez utóbbi esetben vizsgálni fogja az arányosságot. A konkrét szituációt szem előtt tartva tudja majd eldönteni, hogy Kárász Nelli védekezése arányban áll-e a támadással. Bizonyos mértékű objektív túllépést mindenképpen tolerálni fog, hiszen „az újabb gyakorlat szerint a támadás elhárításának kockázatát a támadó viseli”.

Kiss Anna

Ki van a tükörben? - Konferencia -

■ AZ INTERAKCIÓK JÁTÉKOSSÁGÁNAK SZEREPE A HUMÁN FEJLŐDÉSBN - A KORAI INTERVENCIÓ LEHETŐSÉGEI

Gyermekvédelem interaktív játékkal - elméletben és gyakorlatban

▪ Budapest, 2004. április 23.

A Mikkamakka Alapítvány és a Magyar Játépedagógiai és Játéktári Egyesület szervezésében.

Fő támogató: Egészségügyi, Szociális és Családügyi Minisztérium

Támogató: Götz Budapest Kft.

Fővédnök: Dr. Chikán Csaba

Helyszín: BME 'A' Épület Kongresszusi terem:

1111 Bp., Egry J. u. 20-22.

Kezdési időpont: regisztráció - 2004. április 23. 8.30-9.30-ig
Országos Szociális és Gyermekvédelmi Továbbképzési Szakvizsga
Bizottság által minősített továbbképzés. Engedélyszáma: K-5-058/2003/2 (továbbképzési pontérték: 7)

Jelentkezési határidő: 2004. április 10. (részvételi díj: 7000 Ft/fő - kiállításra is van lehetőség lsd. Részletes tájékoztatóban)

■ PROGRAMOK:

- Plenáris eladások és kerekasztal-beszélgetés
- Könyvvásár
- Játékvásár
- Interaktív Mikkamakka játéksarok
- Götz bababemutató
- Babamúzeum vagy babatervező bemutatkozása
- Fejlesztő prevenciós intézmények bemutatkozása

■ A KONFERENCIA CÉLJA:

Ki Van a Tükörben? - Konferencia célja, hogy bemutassuk a legújabb tudományos eredményeket, korszerű elméleteket és gyakorlatokat, valamint a prevenciós és intervenciós programokat.

Ha konferenciánk felkeltette érdeklődését, kérje részletes tájékoztatónkat e-mailen, telefonon, postai úton vagy személyesen illetve, letölthető a www.mikkamakka.hu weboldalról.

▪ Elérhetőségeink:

1055 Budapest, Balaton u. 15.

Tel./fax: 1-331-4942

e-mail: mikkamakka@axelero.hu (Tárgy: konferencia)

A Romaversitas Alapítvány felvételi felhívása

A Romaversitas Alapítvány felvételt hirdet a 2004/2005-ös tanévre. A Romaversitas tehetséges roma fiataloknak kíván lehetőséget teremteni arra, hogy az általuk választott területen elmélyítsék tudásukat, és megszerezzék mindazokat az ismereteket és jártasságokat (nyelvtudás, számítástechnikai ismeretek, a tudományos kutatás technikai stb.), amelyek szakmájuk magas szintű gyakorlásához, illetve a tudományos minősítést biztosító posztgraduális képzéshez szükségesek. Olyan roma fiatalok jelentkezését várjuk, akik a 2003/2004-es tanév végéig legalább két szemesztert elvégeztek valamelyik állami felsőoktatási intézményben, vagy nem állami felsőoktatási intézmény államilag elismert szakán nappali tagozaton, és tanulmányi eredményük elérte az adott szak átlagát.

A Romaversitas tutorális képzést, nyelvtanulási lehetőséget, számítástechnikai képzést, különböző közösségi programokat (szabadegyetem, nyári tábor, konferencia) valamint anyagi támogatást biztosít a felvételt nyert diákoknak.

▪ A felvételi pályázatnak tartalmaznia kell:

- a kitöltött jelentkezési lapot
- az első félév elvégzését igazoló indexmásolatot (a második félév sikeres lezárását igazoló index másolatot a jelentke-

zőnek a felvételire kell magával hoznia)

- maximum kétoldalas kézzel írt önéletrajzot
- a pályázó eddigi egyetemi/ főiskolai dolgozatainak tételes felsorolását
- a legjobbnak ítélt dolgozat másolatát
- szakmai pályatervét (mit szeretne csinálni a diploma megszerzése után)
- iskolalátogatási igazolást

• A felvételi három részből áll:

1. A beküldött dolgozatot két szakmai lektor véleményezi.
 2. Június utolsó hetében helyszíni írásbeli felvételre kerül sor.
 3. Július közepén szóbeli felvételi.
- Beküldési határidő 2004. május 31.

A jelentkezési lap beszerezhető az alábbi címen:

Romaversitas Alapítvány 1078 Budapest, Nefelejcs utca 39. illetve letölthető a www.romaversitas.hu honlapról.

Tel/fax.: (1) 352-45-00

e-mail: romaversitas@mailbox.hu

Ugyanitt lehet érdeklődni a pályázat részleteiről.

CSALÁD
GYERMEK
IFJÚSÁG
KÖNYVEK

MEGBÉKÉLÉS ÉS JÓVÁTÉTEL

Szerkesztette: Herczog Mária

KÉZKÖNYV A HELYREÁLLÍTÓ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSRÓL

■ Lehet-e jó megoldásokat találni azok számára, akiknek fájdalmat, kárt okoztak, és van-e mód az értelmes büntetésre, kompenzációra? Erre keresi a választ ez a könyv egy régi-új módszer, a helyreállító igazságszolgáltatás történetének, gyakorlatának és mai hasznosíthatóságának bemutatásával.

■ A növekvő félelem a bűnözés és az agresszió erősödésétől, a mind több gyereket-fiatalt érő, és rájuk hatást gyakorló erőszak otthon és a külvilágban; a magukat sokszor eszköztelennek és tehetetlennek érző szülők, pedagógusok és más segítő foglalkozásúak; a büntetések jelenlegi formájának hatástalansága és csekély visszatartó ereje, valamint a mindennapokban is egyre durvuló és bántó, egymásra alig figyelő és rezonáló kommunikáció mind arra mutatnak, hogy más módon kell kezelni ezeket a helyzeteket, mint ahogyan azt ma tesszük.

■ Segítő szakembereknek, szülőknek, gyerekeknek, fiataloknak és mindazoknak írtuk ezt a kézikönyvet, akik kíváncsiak arra, hogy miképpen lehet segíteni az áldozatoknak és az elkövetőknek is abban, hogy érzéseikről, a történekről beszélni tudjanak, és ha lehetséges, megbékéljenek a jóvátételt követően. Ez a mindenki méltóságát és jogait tiszteletben tartó, az áldozatokat aktív résztvevővé tevő, az elkövetőket méltányos büntetéssel sújtó módszer megtanulható és gyakorolható kisebb és nagyobb közösségekben egyaránt.

Mindenkinek jobb lehet, és mindenki jobb lehet tőle.

■ Bővebb felvilágosítás a könyv megrendeléséről a Kiadónál, a 061-2253527-es telefonszámon vagy a csagyi@mail.datanet.hu e-mail címen kapható.

Magyarország Európában Egészség a DIMENZIÓBAN

3+7 év a DIMENZIÓ mellett

Befektetés adókedvezményel

1. Differenciált vagy egységes munkáltatói béren kívüli juttatás
2. Egészség a munkavállalónak és családjának azonnal
3. A tagdíjon felüli befizetés 100%-a az egyéni számlára kerül!

Egyedülálló szolgáltatások és kedvezmények

4. Térftésmentes kiemelt kórházi hotelszolgáltatás
5. 24 órás ingyenesen hívható sürgősségi ellátás
6. Egyéni egészségterv készítés és egészségkönyv a gyakorlathoz
7. Folyamatosan bővülő, országos szolgáltatói hálózat
8. Ügyfélszolgálat, Call center, menedzser hálózat, interaktív honlap
9. Szerződött szolgáltatóinknál 10-30%-os kedvezmény
10. Egészségközpontunkban 20%-os kedvezmény

Érdeemes számolni, mert mindenkinek megéri!

A munkavállalónak

- 1 kórházban töltött nap minimum 5 900 Ft plusz költséget jelent (utazás, étel-miszer, gyógyszer, napi jövedelem kiesés, hálapénz)
- Az éves egészségügyi kiadások 1 főre 21 783 Ft (14 167 Ft gyógyszer és gyógyászati segédeszköz, 6 257 Ft egészségügyi szolgáltatások, 1 450 Ft hálapénz)

... és a munkáltatónak?

DIMENZIÓ Egészségpénztár

06 80 201 417 • 06 80 201 418 • 06 80 201 419 CALL CENTER

www.dimenziocsoport.hu

